

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 55.

Onsdagen den 15 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1

Justerades de vid kammarens sammanträde den 8 innevarande maj förda protokollen.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens andra kammare.

Lunds universitet kan i år se tillbaka på ett kvartsmillenniums verksamhet i vetenskapens och den allmänna odlingens tjänst. För att fira 250-årsminnet av sitt instiftande ämnar universitetet den 27 nästkommande september anställa en akademisk högtidlighet, vilken med hänsyn till de allvarliga tidsomständigheterna kommer att försiggå i de tänkbart enklaste former.

I tacksam hägkomst av den välvilja och det understöd som från Sveriges riksdags sida i rikt mått kommit universitetet till del och som möjliggjort dess bestånd och utveckling, anhåller Lunds universitet vördsamt att vardera av riksdagens kamrar ville låta företräda sig vid jubelfesten genom tre av sina medlemmar. Under förhoppning om ett gunstigt upptagande av denna vår inbjudan, anhålla vi även att före den 1 augusti få motse ett benäget meddelande om vilka personer riksdagen behagat utse till sina representanter.

Lund i maj 1918.

Å Lunds universitets vägnar:

Johan C. W. Thyrén.

Härefter yttrade herr vice talmannen: I anslutning till den upplästa skrivelsen hemställer jag, att kammaren må besluta antagande av den gjorda inbjudningen och att vid ett kommande sammanträde utse tre representanter för denna kammare jämte två suppleanter för dem att närvara vid den nu ifrågasatta jubileumsfesten i Lund.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 55.

§ 3.

Herr statsrådet *Löfgren* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 439, med förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskäligen arrandestegring m. m.

Denna proposition blev på begäran bordlagd.

§ 4.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts nedannämnda å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 416, angående utbyte av fastigheter mellan kronan, å ena sidan, och Gimo-Österby bruks aktiebolag å den andra; och

nr 427, angående anslag till täckande av vissa förskott för expeditioner med fartyget *Skagerak* m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 434, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse;

till lagutskottet propositionen, nr 428, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 4 juni 1886 angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 382, angående tillfällig lönereglering för tjänstemän vid postverket m. m.;

nr 383, angående tillfällig lönereglering för tjänstemän vid telegrafverket m. m.;

nr 385, angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1919 m. m.; och

386, angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader under år 1919.

Vid föredragning härpå av propositionen, nr 435, angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare blev denna proposition, under förutsättning att första kammaren antog gjord inbjudning att förena sig med andra kammaren i dess beslut om propositionens behandling av första särskilda utskottet, hänvisad till detta utskott, men eljest remitterad, så vitt propositionen rörde befattningshavare under tionde huvudtiteln till bankoutskottet, i vad den avsåg befattningshavare under nionde huvudtiteln till jordbruksutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

§ 5.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:
 nr 441, av herr *Söderhielm*; och
 nr 442, av herr *Persson* i Norrköping *m. fl.*;
 till jordbruksutskottet motionen nr 443, av herr *Sjöblom*; samt
 till bevillningsutskottet motionen nr 444, av herrar *Sävström*
 och *Ingvarson*.

§ 6.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda jordbruksutskottets utlåtanden nr 81—83, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 11.

§ 7.

Härefter föredrogos andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av herr Lovéns motion, nr 167, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skärpning av kompetensfordringarna vid såväl statens som enskilda järnvägar m. m.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 8.

Till avgörande förelåg nu andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande efter krigets slut av fri tillgång till »bunkers» för svenska fartyg i oceantrafik. Ang. »bunkers»
för svenska
oceanångare.

I en inom andra kammaren väckt och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 269, hade herr *Thore* föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att vid krigets slut söka bereda svenska fartyg, sysselsätta i oceantrafik, möjlighet att, fria från för dessa fartyg särskilt betungande villkor, intaga »bunkers» å de viktigaste kolningsstationerna.

Utskottet hemställde, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes hava sin särskilda uppmärksamhet riktad på vikten av att bereda tillgång till »bunkers» för svenska oceanångande handelsfartyg samt, när så lämpligen kunde ske, vidtaga åtgärder i sådant syfte.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmanen på begäran ordet till

Herr *Björck*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det är ett ur många synpunkter märkligt, för att icke säga uppseendeväc-

Ang. »bunkers»
för svenska
oceanångare.
(Forts.)

kande utlåtande, som föreligger i denna fråga. Den utredning, som motionären ifrågasatt, har blivit av kommerskollegium i synnerligen klara ord bestämt avstyrkt. Det heter sålunda i kommerskollegii utlåtande, »att utsikterna att vinna något med på förhand vidtagna åtgärder i motionens syfte äro så små, att kollegium för sin del icke kan förorda, att häråt ägnas den möda och kostnad, vilken givetvis bleve förbunden med sådana åtgärder».

För att komma ifrån detta klara avstyrkande av den begärda utredningen, har utskottet tagit sin tillflykt till två olika slingervägar.

För det första har utskottet på fri hand, såvitt jag kan finna, intolkat en viss mening i kommerskollegii uttalande. Det framhålles, att man på två olika sätt skulle kunna uppnå motionens syfte. Det ena är upprättande å lämpliga platser av särskilda depåer för bunkers, och det andra är att på diplomatisk väg söka åstadkomma överenskommelser, varigenom svenska fartyg tillförsäkras rätt att vid behov erhålla bunkers i utländska hamnar. Enligt mitt förmenande har nu utskottet utan någon i handlingarna påvisbar grund gjort gällande att kommerskollegii underkännande huvudsakligen avsett det förstnämnda alternativet. Hur vet utskottet, att det är »huvudsakligen» detta kungl. kommerskollegium åsyftat med sitt yttrande, då kommerskollegium uttryckligen säger om *motionen*, där *bägge* möjligheterna framhållits, att utsikterna att vinna något med densamma äro så små, att kollegium icke kan förorda den?

Det är det ena försöket att undkomma kommerskollegii avstyrkande. Det andra är att som motbevisning prestera mot motionen gynnsamma uttalanden från mer eller mindre obskyra författare i folkrättsliga spörsmål. Man finner till sin stora häpnad, att utskottet till och med aktat nödigt att i en bilaga till sitt betänkande införa ett av dessa utlåtanden, avgivet av en herre, som heter Lage Staël von Holstein och vari man finner följande passus, vilken jag anser mig böra bringa i kammarens erinran såsom varande ganska anmärkningsvärd. Där ställes ett horoskop för det pågående världskrigets utgång. Det säges nämligen, »att krigströttheten eller Tyskalnds vilja kommer att åstadkomma ett fredsslut med garantier för havets frihet, vilket begrepp väl torde komma att omfatta seglationsfrihet å världshaven under för alla gemensamma villkor.» Jag ber att få fästa uppmärksamheten på denna skäligen uppseendeväckande passus i ett införskaffat utlåtande, som är bifogat utskottets betänkande.

Emellertid har icke ens den sålunda lagda grunden känts tillräckligt säker för att därpå bygga ett tillstyrkande av motionen. Utskottet säger nämligen i slutet av sitt utlåtande: »Utskottet har visserligen klart för sig, att samma intresse för denna fråga bör kunna förutsättas hos regeringen, vare sig riksdagen inkommer med framställning i ärendet eller icke, men då *ärendet nu kommit på tal* och utskottet, såsom förut framhållits, anser detsamma vara av stor vikt, har utskottet ansett sig böra tillstyrka en skrivelse i motionens syfte.» Alltså, man medger klart och utan omsvep, att man icke behöver skriva om saken, ty vare sig riksdagen skriver eller icke, förutsätter utskottet, att regeringen har samma intresse för denna fråga. Men

därför att utskottets ordförande råkat bringa saken på tal, föreslår utskottet riksdagen att vidtaga åtgärder i ifrågavarande syfte! Jag hemställer likväl till kammaren, om detta kan rimligen anses vara en tillräcklig anledning för en riksdagsskrivelse, allrahelst utskottet självt funnit, att denna skrivelse icke har någon som helst uppgift att fylla, eftersom det kan förutsättas, att regeringen i alla fall har sin uppmärksamhet riktad på frågan. Det är säkerligen angenämt för utskottets ordförande, att medlemmarna av utskottet hysa så stort förtroende för saker, som han bringar på tal, och jag ber att få lyckönska min ärade bänkamrat till denna stora respekt, även om jag å andra sidan nödgas än en gång konstatera sanningen av talesättet: »e longinquo major reverentia».

På grund av vad jag anfört ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr N y l a n d e r : Herr talman! Jag ber att först få konstatera, att herr Thores motion vittnar om ett sant och levande intresse för fredsberedskapen. För denna fredsberedskap söka vi rusta oss på det ena och andra området, och här kan man nu taga ett steg på det viktiga område, som heter sjöfarten. Jag kan då inte annat än beklaga, att herr Björck vill lägga hinder i vägen för ett sådant steg. Låt vara, att det kan vara förenat med stora svårigheter i framtiden, men jag anser dock, att det är på sin plats, att vi här ifrån andra kammaren giva vår anslutning till den föreliggande motionen för att pointera vårt intresse för denna fredsberedskap.

Herr Björck nämnde, att kommerskollegium i klara ord avstyrkt motionen. Då ber jag att häremot få invända, att Sveriges redareförening i klara ord tillstyrkt motionen. Jag anser redareföreningen i denna fråga vara lika kompetent som den sjöfartstekniska avdelningen i kommerskollegium.

Jag ber däremot att få instämma med herr Björck i en punkt, nämligen i hans anmärkning mot de även enligt min uppfattning synnerligen olyckliga ord, som herr von Holstein inlagt i sitt uttalande. Det är ej alls på sin plats att komma med sådana uttalanden, men de få stå för hans egen räkning, varför jag också anser, att dessa ord ej böra vara anledning till att fälla motionen som sådan. Vi äro nu här i Skandinavien inbegripna i förberedelser för ett intimare ekonomiskt samarbete de skandinaviska länderna emellan. Dagligen erfara vi, hurusom på det ena och andra området intima förbindelser knyts med Danmark och Norge, och hurusom planer göras upp för framtiden rörande olika angelägenheter. Jag vill i anslutning till denna erinran framställa det spörsmålet, huruvida icke en vacker dag under detta arbete just denna fråga kan komma upp, nämligen frågan om bunkers, huruvida icke ett gemensamt arbete i denna fråga mellan de olika länderna kan ordnas eller åtminstone förberedas, vare sig det nu kan bli tal om anläggandet av depåer eller om överenskommelser på diplomatisk väg.

Ang. »bunkers»
för svenska
oceanångare.
(Forts.)

Ang. »bunkers»
för svenska
oceanångare.
(Forts.)

Är det något, som kan hindra andra kammaren att här ge sin anslutning till ett pointerande för regeringen, att, om den frågan kommer upp, så har regeringen denna kammare bakom sig? Om vi gå en motsatt väg, så kan jag ej finna annat, än att det är ett nytt bevis på oförstående för våra näringar och speciellt den viktiga näring, som under de närmaste åren har så ofantlig betydelse, för importen av råmaterial och livsmedel liksom för exporten, nämligen vår sjöfart. Det vore ett tecken på bristande intresse för dessa frågor, om andra kammaren följde herr Björcks icke alls på sakskal vilande yrkande om avslag.

Jag ber, herr talman att få yrka bifall till motionen.

Herr *Lithander* instämde häruti.

Herr *Thore*: Herr talman! Den näst före herr Nylander uppträdande talaren, herr Björck, kallade motiveringen för detta utlåtande märklig, men jag får säga, att herr Björcks motivering för avslag var ännu mera märklig. Först vill jag emellertid framhålla, att det förvånar mig, att herr Björck uppträder i detta ärende. Jag trodde eljest, att herr Björcks område låge inom biologien, möjligen sjöbiologien, men icke det sjörättsliga; där är nog herr Björck inne på ett felaktigt gebit. Och det synes mig litet förmätet att kalla sådana, som studerat sjö rätt, för obskyra författare — en beteckning som han använde om en person, som skrivit ett utlåtande här.

Det förfaller, som om herr Björck icke hade något alls att invända mot den kläm vartill utskottet kommit. Klämmen går ju ut på, att Kungl. Maj:t skulle anmodas vidtaga åtgärder för att vid krigets slut söka bereda svenska fartyg, sysselsätta i oceantrafik, möjlighet att intaga bunkers å de viktigaste kolningsstationerna. Häremot har han icke alls funnit något att anmärka, och klämmen är dock det viktigaste, och icke heller har han egentligen funnit något att förebära mot själva motiveringen, utan han har i stället kastat sig över ett uttalande — jag får säga ett olyckligt uttalande — som framkommit från en av de personer, som vi hört. Detta uttalande är, såsom herr Nylander redan framhållit, naturligtvis något, som får stå för författarens egen räkning; vi ha icke tagit någon hänsyn till detsamma. I en sådan sak som denna, som går in på speciella spörsmål inom sjö rättens område, kan man icke från våra ämbetsverk begära att få en fullständig utredning, utan därför måste man vända sig till vissa enskilda personer, som antagas vara fackmän på området. Utskottet har alltså funnit lämpligt att vända sig till refererade person, doktor Lage Staël von Holstein. Denne har skrivit åtskilliga arbeten i hithörande ämnen, nämligen om mellanfolklig medling och skiljedom, folkrättsliga regler rörande neutralitet, sjö- och lantkrig samt en handbok i sjökrigsrätt. Han har vidare fått i uppdrag av svenska föreningen för internationell sjö rätt att skriva ett arbete om sjöfarten under kriget. Ordförande i denna svenska förening för internationell sjö rätt var för några år sedan — jag vet ej hur det är nu — presidenten Afzelius, och jag förmodar således, att det ligger ganska mycket vederhäftighet ba-

kom föreningen. Nu säger herr Björck, att detta förslag är något som motionären »råkat» bringa på tal. Jag vet icke, hur jag skall karakterisera ett sådant uttryck. När vi veta, att våra fartyg hållas kvar i främmande hamnar, att vi varje dag gå i väntan på förnödenheter, att landet håller på att råka i fullständig nöd och att det därför måste ligga var och en om hjärtat att få förbättra förhållandet, så vill man komma och karakterisera detta förslag såsom något, som jag »råkat bringa på tal».

Nu är jag väl underkunnig om att denna motion och detta utskottsbetänkande icke omedelbart kunna leda till något. Men det är väl dock ej likgiltigt, att riksdagen uttalar sig för att här föreliggande fråga är ett spørsmål, som alldeles givet vid krigets slut måste tagas upp, den är ett ganska viktigt led i en fredsberedskap, för vilken vi alla böra vara så mycket som möjligt intresserade. I lördags beslutade riksdagen enhälligt avlåtandet av trenne skrivelser, den ena i fråga om förbättring av utrikesrepresentationen, vilken fråga behandlats av kammarens femte tillfälliga utskott, samt den andra, på grund av statsutskottets hemställan, angående utsträckande av vår skeppsbyggeriindustri. Men vad skola dessa åtgärder leda till, om det icke kan vinnas möjlighet för våra fartyg att obehindrat få gå fram på havet. Det synes därför som om riksdagen, som om andra kammaren med gott samvete kunde gå med på den skrivelse, som här påyrkas. Jag tror icke kammaren kan ställa sig likgiltigt till detta spørsmål.

Med hänsyn till att kommerskollegium skulle hava avstyrkt saken ber jag att få påpeka, att i motiveringen framhållits, att detta avstyrkande tydligen avser depåerna; vi hava under hand fått reda på att man särskilt syftar därpå. Kommerskollegii uttalande bör alltså icke utgöra något hinder att gå med på utskottets hemställan, som ju syftar på folkrättsliga åtgärder. Taga vi saken på det sättet, tror jag helt säkert, att ingen i denna kammare kan hava något verkligt att invända mot att andra kammaren beslutar sig för en skrivelse sådan som den utskottet här kommit till.

På de grunder jag här anfört ber jag, herr talman, att få anhålla om bifall till utskottets förslag.

Herr Björck: Herr talman! Jag skall icke alls konkurrera med herr Thore såsom expert på det sjörättsliga området; det varken vill eller kan jag. Men med anledning av hans uttryckta förvåning ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att jag icke har uppträtt med anspråk på fackkunskap inom ett visst område utan uteslutande som representant för den del av denna kammare, som djärves förmena, att det skall vara något sammanhang mellan kläm och motivering.

Herr Thore tycktes finna det särskilt anmärkningsvärt att vi icke opponerat oss mot klämman. Då jag måste helt underkänna motiveringen, är det mig mycket svårt att instämma i klämman. Det är just i anledning av det förhållandet, jag tagit mig friheten att anmärka på utskottets ståndpunkt.

Glädjande nog, synes den gensaga, som här framkommit, redan

*Eng. »bunkers»
för svenska
oceanångare.
(Forts.)*

Ang. »bunkers»
för svenska
oceanångare.
(Forts.)

såttillvida hava haft ett visst resultat, att även herr Nylander funnit för gott att taga avstånd från den utskottsutlåtandet bifogade skrivelsen från herr Lage Staël von Holstein, vilken skrivelse i den ärade representanten för utskottet funnit en så varm försvare. Emellertid är det icke alldeles så, som herr Nylander gör gällande, att detta uttalande står för herr Staël von Holsteins räkning, ty i samma stund, man ansett sig böra bilägga detta papper och trycka det i riksdagens protokoll, har det också erhållit en annan karaktär än av ett privatbrev från denna person, och det är mot det förhållandet, att detta i hög grad uppseendeväckande papper fått komma med, jag funnit mig nödsakad göra en gensaga.

Det skall ej heller lyckas herr Nylander eller någon annan att utmynta en opposition mot ett illa hopkommet utskottsbetänkande såsom uttryck för något oförstående mot våra näringar. Det är ju dock faktiskt så att här föreligger ett officiellt yttrande från kommerskollegium, som är den närmast ansvariga statsmyndigheten, däri denna utredning på det bestämdaste avstyrkes. Vill då utskottet ifrågasätta, att andra kammaren i första hand, och sedermera riksdagen skall besluta hemställa, att regeringen skall verkställa en viss utredning, *samtidigt* som utskottet självt säger, att samma intresse för denna fråga bör kunna förutsättas hos regeringen, vare sig riksdagen inkommer med framställning i ärendet eller icke. Det enda skäl utskottet anfört för att denna fråga över huvud taget skall giva anledning till en skrivelse är det, att som det angives i utskottsbetänkandet — detta kan icke utskottets ärade ordförande komma ifrån — »ärendet blivit bragt på tal», och jag menar, att då riksdagen i allmänhet är så försiktig med att taga initiativ till skrivelser, så vore det i högsta grad oberättigat att låta detta utskottsbetänkande passera utan anmärkning. En underlåtenhet att opponera på denna punkt vore verkligen att giva anledning till klander mot andra kammaren för förhastade beslut.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om avslag.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag vill endast göra en liten komplettering till vad herr Björck här anfört.

Det har särskilt från herr Nylanders sida gjorts försök att reducera till betydelselöshet det oneutrala uttalande, som förekommer i herr Staël von Holsteins inlaga. Det har sedan från utskottets ordförandes sida sagts, att detta uttalande står helt och hållet för herr Staël von Holsteins räkning. Här skulle sålunda icke vara fråga om att försöka med ett bifall till detta utskottsbetänkande åstadkomma något som kunde tydas såsom ståndpunktstagande ifråga om bedömning av de i kriget deltagande makterna. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att motionären själv, som tillika är utskottets ordförande, har på ett särskilt uppseendeväckande sätt kompletterat herr Staël von Holsteins tyskvänliga uttalande genom ett anti-ententeuttalande i sin motion. Detta refereras i utskottsutlåtandet sålunda:

»Sedan motionären härefter meddelat utdrag ur de nyligen utfärdade amerikanska bunkersföreskrifterna, fortsätter motionären:

Tydligen föreligger, genom de här ovan åberopade föreskrifterna, ett klavbindande av den neutrala sjöfarten, som hindrar denna sjöfart att utnyttjas på ett sätt, som för det ifrågavarande neutrala landet är förmånligast. Restriktionerna och kontrollen äro faktiskt av den art, att, om de i fortsättningen skola bli gällande, en neutral sjöfart på amerikanska hamnar eller berörande de kolstationer, som dirigeras från Förenta staterna, faktiskt omöjliggöres. Nu är att förmoda, att den återgång till äldre tiders rättslöshet till sjöss, en återgång, som man före kriget ansåg vara helt och hållet utesluten, skall upphöra i och med det kriget slutat. Åtminstone betygas, och kanske mest högljutt från de läger, där den maritima rättslösheten tagit de mest groteska former, en allvarlig önskan att vid fredsslutet återställa havens frihet.»

*Ang. bunkers
för svenska
oceanångare.
(Forts.)*

Här finner man sålunda hos motionären själv samma försök att giva färg åt det förslag, som framställt med en motivering, vilken ingalunda är ägnad att gagna de handelsintressen, för vilka herr Nylander här uppträder som speciell representant — det är ju hans skyldighet, eftersom han är vald såsom speciell handelsrepresentant. Det framgår granneligen, om man granskar motionen och utskottsutlåtandet jämte därtill fogade bilagor, att man här försöker åstadkomma ett uttalande på ett område, där alldeles säkert andra kammaren icke önskar att på detta sätt engageras.

Här framhölls av herr Nylander behovet av att vidtaga åtgärder för att tillförsäkra våra fartyg bunkers. Vad är det då för åtgärder, som föreslås? Jo, motionären har pekat på upprättandet av depåer och på diplomatisk aktion. Men utskottet säger i sitt yttrande, vilket är undertecknat av motionären, följande: »Utskottet anser sig icke heller böra förorda att åtminstone för närvarande några åtgärder av nu ifrågavarande beskaffenhet företagas. Det synes emellertid vara av vikt, att statsmakterna ha sin uppmärksamhet riktad på frågan för att vid lämpliga tillfällen kunna ingripa, något som närmast får antagas kunna ske genom understödjande på lämpligt sätt av enskilda rederiers strävanden i samma riktning.» D. v. s. här uttalar utskottet självt, att något enda uppslag till praktiska åtgärder anser sig utskottet icke för närvarande kunna påyrka, att vi skola vidtaga, men vad är det då som skall göras? Jo, längre ned får man veta, att utskottet anser det angeläget, »att något göres för avhjälpan av den lucka i folkrättsligt hänseende, som föreligger däruti, att tillgången till bunkers åt fartyg i utlandet ej synes vara i erforderlig omfattning folkrättsligt garanterad.» Härmed lägger man sålunda återigen frågan över på ett spörsmål av den mest ömtåliga beskaffenhet, och just när man lägger frågan på det sättet, blir det av särskild betydelse både vad som står i motionen och vad som står i de infordrade utlåtandena. Det har ju av herr Björck konstaterats, att utskottet självt utgår ifrån, att regeringen utan något som helst påpekande skall hava sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande sak och vidtaga de åtgärder, som kunna vara av nöden. Vi hava nyligen sett i tidningarna en notis om en interskandinavisk kommission, som just

Ang. »bunkers»
för svenska
oceanångare.

har i uppdrag att utarbeta regler för tillvaratagandet av de neutralas intressen vid fredsslutet.

(Forts.)

Jag är också fullständigt övertygad om, att den sittande regeringen oavlatligt har sin uppmärksamhet riktad på allt vad som kan göras för att vid fredsslutet och efter fredsslutet tillvarata de svenska intressena. Det föreligger sålunda ingen som helst anledning för andra kammaren att giva regeringen någon särskild anmaning i detta avseende, och allra minst föreligger det en anledning att giva en anmaning under sådana former, som skola, med rätt eller orätt, kunna uttolkas som ett partitagande mellan de krigförande parterna.

Av denna anledning ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr T ö r n k v i s t: Herr talman! Motionären har yrkat, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att vid krigets slut söka bereda svenska fartyg, sysselsätta i oceantrafik, möjlighet att, fria från för dessa fartyg särskilt betungande villkor, intaga 'bunkers' å de viktigaste kolningsstationerna».

Utskottets förslag sammanfaller icke med motionärens i motionen framställda förslag. Jag kan icke förstå annat än att utskottets förslag har framkommit, sedan kommerskollegium å sin sida förklarar, att »kollegium håller före, att utsikterna att vinna något med på förhand vidtagna åtgärder i motionens syfte äro så små, att kollegium för sin del icke kan förorda, att häråt ägnas den möda och kostnad, vilken givetvis bleve förbunden med sådana åtgärder».

Jag förmodar, att motionärens förslag har sin upprinnelse och utgångspunkt i de nuvarande svåra förhållandena för sjöfarten, däruti att »bunkring» av fartygen är så gott som omöjlig utan betungande villkor för dessa, vilka motionären med fullkomlig rätt anser vara för svåra och för tunga. Dessa bunkringssvårigheter äro ju en följd av en kraftåtgärd från de krigförandes sida, och det är tydligt, att om dessa svårigheter icke hade rests, d. v. s. om den vägen icke hade använts för att stoppa sjöfarten i väsentlig grad, så hade andra medel tillgripits. Det är tydligen icke i frågan om bunkring som detta spörsmål bottnar utan rätt och slätt i sjöfarten själv. Under nu rådande krigstillstånd hade säkerligen andra medel blivit tillgripna, om icke detta medel med fördel kunnat användas. Kommerskollegium säger, att utsikterna att vinna något med på förhand vidtagna åtgärder i motionens syfte äro synnerligen små. Kommerskollegium har naturligtvis då synnerligen grundad anledning till ett sådant uttalande. För övrigt är det väl ganska osannolikt, att vederbörande, som härvidlag hava någonting att säga beträffande vilken part vi skola förhandla med, icke gärna ingår på en överenskommelse om dessa saker, förrän åtminstone tiderna lättat så, att vi kunna se, vad kriget skall ge för resultat. Ty alltsammans är ju beroende av denna stora fråga.

Vad gäller att nu under krigstiden kunna lätta svårigheten för bunkring, vill jag säga, att vi egentligen icke hava några möjlig-

heter därtill, och följaktligen kan jag icke finna annat än att utskottet logiskt hade bort komma med ett avslagsyrkande på motionen i stället för att rikta Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på denna för sjöfarten viktiga fråga.

Ang. »bunkers»
för svenska
oceanångare.
(Forts.)

Det är ju alldeles uppenbart, att om, när freden åter har inträtt, svårigheter för de svenska fartygen skulle yppa sig av denna art eller av någon annan art, så kunna ju icke statsmakterna undgå att iakttaga eller observera ett sådant förhållande. Följaktligen finnes det ju icke från den synpunkten något skäl att rikta Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på denna sak.

Herr Nylander underströk, att redareföreningen hade *mycket klart* yrkat, att åtgärder skulle vidtagas i motionens syfte. Ja, jag vill icke karakterisera redareföreningens uttalande på det sättet. Redareföreningen uttalar nämligen ingenting annat, än vad som är känt för vilken människa som helst med sunt omdöme, nämligen att redareföreningen anser »tillhandahållande av 'bunkers' vara för den svenska oceangående sjöfarten av synnerligen stor betydelse», och föreningen uttalar sig därför för »en tillstyrkan av i motionen föreslagna åtgärder». Det kan tänkas, att redareföreningen haft den tron, att om andra kammaren avslår denna motion, så gör den det därför, att kammaren icke skulle anse bunkers nödvändiga för den oceangående handelsflottan. Redareföreningens tillstyrkan av motionen saknar alltså all bärande kraft och har icke någon som helst betydelse.

För min del är jag i sak fullständigt enig med motionären, och jag förmodar, att de båda föregående talarna, som uppträtt i debatten på samma sida som jag även är det. Men vad vi icke kunna finna, att det finns någon anledning till, det är att genom en skrivelse från riksdagen rikta Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på en sak, som är fullkomligt självklar och som Kungl. Maj:t icke kan komma förbi, om ett sådant tillstånd efter kriget skulle uppstå, som gör denna fråga verkligt aktuell.

För min del har jag icke den tron, att bunkerssvårigheterna komma att gestalta sig på samma sätt efter som under kriget, och följaktligen kan jag, herr talman, ingenting annat göra än yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Nylander: Herr talman! Även om jag, såsom jag nyss antydde, tar bestämt avstånd från herr Staël von Holsteins skrivelse, anser jag dock icke, att den såsom sådan bör få leda till att denna motion faller. Ty kvar står det mål, mot vilket motionären siktar, alldeles oavsett den olyckliga skrivelsen ifråga. Genom den färg denna skrivelse har och även genom den färg, ett par föregående talare givit denna fråga, ha vi nu, som vi så ofta göra, kommit ut på politiska farvatten, denna gång dock icke på inrikespolitiska utan i stället på utrikespolitiska. Politiken komma vi tyvärr aldrig ifrån, även om det gäller rent sakliga fackfrågor.

Herr Björck nämnde, att kommerskollegium på *det bestämdaste* avstyrkt motionen. Jag kan icke återfinna uttrycket »på det bestämdaste» rent formellt taget, och ej heller synes själva meningen i kom-

Ang. »bunkers»
för svenska
öfvanångare.
(Forts.)

merskollegiums utlåtande vara sådan, ty det står där, att kollegium anser, att »utsikterna att vinna något med på förhand viddagna åtgärder i motionens syfte äro så små, att kollegium för sin del icke kan förorda, att häråt ägnas den möda och kostnad, vilken givetvis bleve förbunden med sådana åtgärder». Jag kan icke finna, att detta är att »på det bestämdaste» avråda från ett bifall till motionen.

Herr Hansson framhöll, att det är omöjligt att från vår sida föreslå några uppslag eller komma med några förslag. Ja, det är alldeles riktigt, att det för närvarande är så. Men varken Herr Hansson eller jag kan säga, till vilka uppslag en sådan fingervisning från riksdagen kan leda. Han uttalade vidare — och jag kan för min del instämma i den förhoppningen — att den sittande regeringen har sin uppmärksamhet fäst på denna sak. Ja, även jag ansluter mig, som sagt, till denna förhoppning, men detta anser jag dock icke vara något skäl till att icke även andra kammaren kunde visa sitt intresse för och rikta sin uppmärksamhet på saken. Det hade kanske varit lyckligare, om andra kammaren hade litat litet mer förut på de sittande regeringarna. Då kanske det hade blivit litet mera frid. Om jag alltså utgår från den nu berörda synpunkten, så kan jag icke förstå herr Hanssons resonemang.

Vidare uttalade herr Hansson, att ett bifall till denna motion skulle innebära något slags partitagande för den ena av de stridande maktgrupperna. Såsom jag såväl i mitt föregående yttrande som i inledningen till detta anförande tror mig tydligt hava uttryckt, enligt min mening, att en olycklig skrivelse här icke bör vara avgörande och föranleda motionens fall. Ty ett bifall till motionen får sannerligen icke innebära något som helst partitagande för den ena eller andra maktgruppen, även om den nämnda skrivelsen händelsevis eller olyckligtvis kommit med. Att jag talar för denna motion, är icke förestavat av vare sig inrikespolitiska eller utrikespolitiska skäl, utan det är rent svenska sakliga skäl, som för mig äro de avgörande.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr T h o r e: Herr talman! Jag skall icke mycket förlänga debatten, men jag ber att få uttala en bestämd protest mot herr Hanssons påstående, att utskottets utlåtande skulle innebära något slags partitagande för den ena av de krigförande makterna. Vi ha fått oss ett spörsmål förelagt, och vi ha försökt att utreda det på bästa sätt för att komma till ett gott resultat. Det har varit vår enda synpunkt, och jag får säga, att hela utredningen och utlåtandet är från utskottets sida fullständigt bona fide. Jag kan icke se annat, än att andra kammaren skulle göra klokt i att försöka hjälpa till att uppbygga den sjörätt, som blivit raserad, men som vi skulle ha stort gagn av, ifall den kunde komma i kraft på nytt efter kriget.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman, mina herrar! Jag skall erkänna, att jag då jag kom till kammaren i dag, verkligen icke läst igenom detta ärende, och när jag då hörde den förste ärade talaren

uppträda, så satt jag länge och undrade, vad anledning han kunde ha att sätta sig emot en så enkel och anspråkslös framställning som den här gjorda. Jag kan nog förstå, att man, om man läser igenom motiveringen i utskottets utlåtande, kan finna, att det är något konstruktionsfel i det hela, d. v. s. att slutföljden icke passar riktigt till förut-sättningarna. Det är ju möjligt, att så är fallet. Men då man ser ofter vad som här ifrågasättes, så förefaller det mig ändå bra underligt, att man gör ett så förfärligt stort nummer av detta ärende.

Vi veta alla, att vår sjöfart har kämpat och kämpar under synnerligen svåra förhållanden. Det är nu icke mycket som återstår av den svenska handelsflottan: några fartyg i Göteborg, några i Stockholm, ett fåtal i Hälsingborg, i övrigt äro de flesta borta, sålda eller förolyckade. Nu ifrågasättes i denna motion, att man efter kriget skulle försöka hjälpa till att underlätta arbetet för de fartyg, som äro i stånd att befara havet och man hemställer, att andra kammaren ville anhålla, att Kungl. Maj:t skulle hava sin särskilda uppmärksamhet riktad på vikten av att bereda tillgång till »bunkers» för svenska oceangående handelsfartyg. Man begär icke, att staten skulle träda emellan och betala, utan man begär endast, att staten skulle ställa om att det underlättades för sjöfarten att erhålla bunkers. Är detta verkligen en så orimlig framställning? Kan det verkligen vara lämpligt att göra en sådan liten enkel och blygsam begäran till ett politiskt nummer? Jag tycker, att vi alltför ofta uppdelas oss i politiska fraktioner. Vi borde icke göra det på långt när så ofta. Jag tycker, att den framställning, utskottet här gjort, är så anspråkslös, att andra kammaren skulle kunna sova mycket, mycket gott och icke alls oroa sig, även om den lämnade sitt bifall till densamma.

Jag får alltså, herr talman, hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Björck: Herr talman! Blott ett par ord. Den omständigheten, att den siste ärade talaren, såsom han medgav, först vid ankomsten till detta plenum fått tillfälle att sätta sig in i denna fråga, kan i någon mån förklara, att han uteslutande håller sig till klämman, men icke ger akt på vad som finnes i handlingarna i övrigt. Den opposition, som från flera håll höjts mot utskottets betänkande, riktas ju, såsom alla varit angelägna framhålla, ingalunda mot klämman i och för sig, utan den tager uteslutande fasta på vad som sagts till motivering för denna kläm. Såsom jag redan två gånger nödgats fastslå, står det uttryckligen att regeringen visserligen förut-sättes hava sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Men den märkliga omständigheten, att saken blir bragt på tal, det är den, som är så verkningsfull och som skall föranleda riksdagen att vidtaga en så pass kraftig åtgärd som att skriva till Kungl. Maj:t.

Det har sedermera från herr Nylanders sida beklagats — och herr Sommelius var inne på samma stråt — att man ser det föreliggande spörsmålet mot en annan bakgrund än de vilja. Men det är tyvärr alldeles omöjligt att undvika detta, då man känner, vad som finnes anfört i motionen, där det t. ex. förekommer sådana prakt-

Ang »bunkers»
för svenska
oceangående.
(Forts.)

*Ang. »bunkers»
för svenska
oceanångare.
(Forts.)*

blommor som denna: »Åtminstone betygas, och kanske mest högljutt från de läger, där den maritima rättslösheten tagit de mest groteska former, en allvarlig önskan att vid fredsslutet återställa havens frihet.» När man nödgas se frågan mot denna bakgrund, när man ser den mot bakgrunden av de utskottets betänkande vidfogade yttrandena från s. k. folkrättsexperten, så kan man omöjligt undgå att bli ytterligt betänksam rörande det verkliga ändamålet med den inledda aktionen. Ty någon förnuftig och av faktiska förhållanden betingad anledning till att besluta en skrivelse har icke kunnat påvisas.

Jag ber därför, herr talman, att få vidhålla mitt avslagsyrkande.

Herr Hansson i Stockholm: Till herr Sommelius skulle jag vilja säga, att jag är övertygad om, att andra kammaren kan sova mycket gott, även om kammaren avslår motionen, och den kan som kulle använda utskottets eget uttalande, att utskottet förutsätter, att den nuvarande regeringen utan påstötning har sin uppmärksamhet riktad på denna sak.

Men vad som egentligen uppkallade mig var ett försök av herr Nylander att driva den satsen, att det skulle från vårt håll ha lagts politiska synpunkter på en opolitisk sak. Jag hörde med mycket intresse utskottets ordförande, herr Thore, förklara, att man hade behandlat motionären herr Thores motion fullkomligt förutsättningslöst. Jag tänkte mig den något kostliga situationen då utskottets ordförande herr Thore i en hast frigjorde sig från motionärens ensidiga synpunkter och satt som opartisk och oväldig domare över vad motionären Thore anför! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att vad som ger i hög grad denna motion en politisk karaktär, det är just, att den är väckt av herr Thore. Herr Thore har tidigare i denna kammare uppträtt i liknande frågor på ett sådant sätt, att man kan ha rätt att säga, att han mycket starkt tagit parti i fråga om bedömandet av de båda krigförande parternas ställning. Herr Thore har fullföljt samma taktik, när han väckt denna sin motion om bunkers, och i motiveringen till densamma har han återigen passat på att göra utfall åt det ena krigförande hållet. Jag tror det är anledning att uppmärksamma ett sådant förhållande. Och när herr Nylander talade om, att vi här ha kommit att segla i politiska farvatten, så tror jag, att den som fört skutan dit, det är just herr Thore, som väl för övrigt för närvarande icke seglar andra farvatten än de politiska.

Herr Törnkvist: Herr talman! Det har sagts senast av herr Sommelius, att det här skulle gälla en fördel för sjöfarten, men det är alls icke någon sådan fråga som föreligger, ty resultatet blir endast en skrivelse till regeringen och ingenting annat. Jag anser för min del, att en sådan åtgärd är i detta fall alldeles överflödig.

Som jag också förut yttrade hade det enda logiska slutet på utskottets resonemang med stöd av det material, som blivit tillställt ut-

skottet, varit att utskottet självt yrkat avslag på motionen. Det hade tydligen också blivit fallet, därest icke motionären själv suttit i utskottet och varit ordförande i utskottet. Men jag anser samtidigt, att kammaren icke har någon anledning att på sådant skäl bifalla en motion, som redan utskottet till hällften har huggit sönder, utan jag vill därför ännu en gång, herr talman, då det icke blir någon hjälp för sjöfarten utan endast en skrivelse till regeringen, som hamnar i papperskorgen, yrka avslag till utskottets hemställan.

*Ang. »bunkers»
för svenska
oceanångare.
(Forts.)*

Herr Nyländer: Endast ett par ord. Herr Hansson säger, att just det förhållandet att herr Thore med sina utpräglade åsikter väckt denna motion är bevis på att det ligger politik i densamma. Då skall jag gentemot herr Hansson säga det, att vill herr Hansson vara konsekvent, så skall herr Hansson aldrig väcka en motion här i kammaren.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Thore, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren avslår såväl femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 9 som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 96 ja mot 73 nej; och hade kammaren alltså avslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

§ 9.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget sammansatta lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län, dels ock i anledning därav väckt motion.

*Ang. lag om
rätt till in-
mutning inom
vissa län.*

Genom en den 19 mars 1918 dagtecknad proposition, nr 183, vilken blivit överlämnad till behandling av sammansatta lag- och

Ang. lag om
rätt till in-
mutning inom
vissa län.
(Forts.)

jordbruksutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län, vilken lag skulle träda i kraft den 1 juni 1918.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehått en inom första kammaren i anledning av propositionen väckt och till utskottet hänvisad motion, nr 152, av herr Asplund, som föreslagit vissa ändringar i det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget.

Utskottet hemställde,

- 1:o att riksdagen måtte bifalla vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition hemställt, med den ändring att den vid propositionen fogade lagen förklarades skola träda i kraft den 1 juli 1918; samt
- 2:o att herr Asplunds motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Holmquist*, *Lundström* i Långnäs, *Ericsson* i Arboga och *Helger* mot viss del av motiveringen.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Helger*: Herr talman! Vid förevarande utskottsutlåtande har fogats en reservation emot vissa delar av motiveringen. Reservationen är undertecknad av herr *Holmquist* i första kammaren samt av mig och två kamrater i andra kammaren.

Det föreliggande lagförslaget avser, som herrarna behagade finna, att omedelbart åstadkomma dels bearbetning av sådana mineralfyndigheter å kronojord i de norra länen, som av upptäckaren hemlighållas i avvaktan på den nya gruvlagstiftningen, och dels efterforskande av nya fyndigheter. Utskottet har tillstyrkt förslaget.

Det har emellertid inom utskottet rätt åtskilliga meningsskiljaktigheter. Framför allt har denna gällt tiden för rätten till brytning av malm i förevarande fall. Under det att man från högerhåll önskat en längre tid för rätt till bearbetning av dessa fyndigheter än vad Kungl. Maj:t föreslagit, så har från vårt håll framställts förslag om kortare tid för denna rättsutövning. Jag tror det skulle kunna anföras mycket goda skäl för den uppfattning vi ha haft. Man har emellertid stannat vid en kompromiss, i vilken man enat sig om Kungl. Maj:ts förslag i avseende på tiden för rätten till fyndigheternas tillgodogörande.

I fråga om en del av motiveringen har enighet dock icke kunnat uppnås. Det gäller § 5 i förslaget, i vilken paragraf det talas om rätten för inmutaren att bryta, använda och i vissa fall behålla sådan malm, som förekommer tillsammans med den malm, som inmutningen gäller. I denna punkt har väckts en motion av herr *Asplund*,

i vilken han yrkar på att sådana malmer icke måtte få tillgodogöras utan särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t. Han framhåller, att en obegränsad rätt i det här hänseendet skulle kunna leda till vissa betänkliga konsekvenser, bl. a. att järnmalm användes till igenfyllningsmaterial i gruvorna, oaktat billigare sådant material finnes att tillgå. Vidare har han ansett, att bestämmelsen skulle kunna tolkas så, att tillgodogörandet av sådana biprodukter rent av skulle kunna göras till huvudsak. I det avseendet har utskottet gått motiönären tillmötes genom ett uttalande i utskottets motivering, där det heter, att dessa missbruk skulle förebyggas, och för övrigt har utskottets majoritet ansett, att den bestämmelsen, att sådan malm skulle få tillgodogöras för gruvdriftens ändamål, skulle tolkas så som den är tolkad i den nu gällande gruvlagstiftningen.

I slutet av det stycke som handlar om denna sak, gör emellertid utskottet ett uttalande, som giver vid handen, att det skulle kunna bli en mycket vidsträcktare tolkning av denna bestämmelse än vad gruvlagstiftningen åsyftar. Det sägs först, att bestämmelsen i gruvlagen icke skulle givas en för snäv tolkning, och den tolkning, utskottet giver denna bestämmelse, är sannerligen icke för snäv, ty i slutet heter det:

Det riktiga synes enligt utskottets åsikt i detta avseende vara, att under ifrågavarande medgivande bör innefattas rätt för inmutare att beträffande sammansatta malmer tillgodogöra sig alla efter anrikning och annan beredning uppkommande produkter.

Ehuru jag icke är fackman på detta område, så slog det mig genast, att detta vore en ganska betänklig tolkning, och jag kunde aldrig tro, att den nu gällande gruvlagstiftningen vill bereda möjlighet till en sådan vidsträckt tolkning. Denna min uppfattning har sedan bestyrkts av en på detta område mycket förfaren jurist, som uttalade den bestämda meningen, att detta ingalunda vore gruvlagstiftningens mening. Och att det icke kan vara denna lags mening, framgår för övrigt med all önskvärd tydlighet av formuleringen i § 5, där det tydligt skiljes mellan rätt att *bryta*, rätt att *använda* och rätt att *behålla* den malm, som icke behöves för själva gruvdriftens behöriga drivande. Det heter härom vidare, att den övriga malmen skall av kronan avhämtas ett år efter tillsägelse och vidare att kronan skall bereda utlagplats för sådana produkter. Om det vore meningen, som utskottet här säger, att vederbörande inmutare skulle få behålla all denna malm, då vore det naturligtvis ingen mening i att anvisa utlagplats för denna.

Då jag således finner, att denna del av utskottets motivering är en alldeles orimlig tolkning av det här föreliggande lagförslaget och av nu gällande gruvstadga så ber jag, herr talman, att få hemställa, att denna del av motiveringen måtte ur utskottets utlåtande utgå. Den del, jag syftar på, är den, som återfinnes på sidan 18 mitt på det första stycket, och börjar med orden »Om således noga bör tillses», o. s. v. till och med slutet på detta stycke.

Vidare ber jag också att få göra ett förslag till en liten ändring i utskottets kläm. Det gäller tiden för lagens ikraftträdande.

Ang. lag om
rätt till in-
mutning inom
vissa län.

(Forts.)

Kungl. Maj:t hade föreslagit, att lagen skulle träda i kraft den 1 juni 1918. På grund av att utskottsbehandlingen fördröjts, ansåg utskottet icke denna tid lämplig utan föreslog en annan tid för tillämpningen nämligen den 1 juli 1918. Enligt vad som upplysts mig från fullt sakkunnigt håll emellertid inga praktiska svårigheter för en tidigare tillämpningstid, och som sådan skulle lämpligen kunna föreslås den 15 juni 1918. Det är naturligtvis önskligt att denna lag träder i kraft snarast möjligt, så att de malmfyndigheter, som redan kunna var upptäckta eller som ytterligare kunna upptäckas, så snart som möjligt bliva tillgodogjorda. Och då intet praktiskt hinder möter för en dylik tillämpningstid, anhåller jag att få hemställa, att i utskottets kläm i första punkten göres den ändringen, att uttrycket »den 1 juli 1918» utbytes mot »den 15 juni 1918». I detta hänseende har det meddelats mig, att utskottets ordförande icke har något att erinra mot en sådan ändring.

Jag ber således, att få föreslå, att å sidan 18 den del i motiveringen, som börjar med »Om således några» och slutar med »okända», må ur utskottets utlåtande utgå, och vidare att i klämmen tiden för lagens ikraftträdande måtte sättas till den 15 juni.

Häruti instämde herrar *Eriksson* i Grängesberg och *Branting*.

Herr *O l s s o n* i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Då jag haft äran deltaga i detta ärendes behandling inom utskottet, skall jag be att få med anledning av den föregående ärade talarens yttrande även uttala mig i ett par punkter.

Det är ju alldeles klart, att det här föreliggande förslaget från Kungl. Maj:t avser ett undantagsförfarande, som är särskilt framkallat av tidsomständigheterna, och att man, så att säga, bör göra något extra ordinarie för att framkalla en ökad brytning av åtskilliga malmer, dock ej järnmalm. Det är klart, att, när så skall ske, och under sådana tidsförhållanden, som nu råda, och då allt är så dyrt att sätta igång, man får släppa efter litet grand på sådana bestämmelser, som man eljest under normala förhållanden velat iakttaga.

Här skall jag ej uppehålla mig vid tidsbestämningen, som skulle gälla vid dessa inmutningar, då den föregående ärade talaren själv icke vidare uppehöll sig vid den saken utan endast omnämde, att det varit olika meningar om den tid, som borde gälla. Jag medger gärna, att det knappast kan avgöras ensartat i alla fall, men, då icke desto mindre en viss tid skall bestämmas, tror jag, att den, som Kungl. Maj:t föreslagit, för de flesta fall är mest lämplig.

Vidare är det villkoren. Den ärade talaren ansåg, att de för mycket gynnade inmutaren, efter vad jag tyckte mig förstå. Vad då för-t beträffar järnmalm, äro bestämmelserna i detta undantagsförslag desamma, som gälla enligt gruvestadgan. Vi ansågo oss inom utskottet just icke böra gå längre eller kunna göra det i detta fall och ha därför just icke gjort några uttalanden, -om gå över den ramen. Vi förutsatte naturligtvis, att inmutning icke komme att meddelas, såvitt det gällde uteslutande järnmalm, så att den inmu-

tade malmen vore så fattig, att var och en insäga, att det vore järnmalmen det gällde vid inmutningen. Däremot gällde det malmbrott, som vore blandade, så att även andra malmer, såsom koppar och dylikt, förekomme blandade med järnmalmen, som då måste brytas, för att man skulle kunna åtkomma den produkt, som inmutningen rätteligen skulle gälla. Man finge då separera den brutna malmen, innan utvinning kunde ske. Då ansåg utskottet att det borde i motiveringen uttalas, att inmutaren skulle äga rätt att utan vidare behålla alla produkter vid separeringen. Och skälet, varför utskottet gjorde det, var, att man ansåg, att missbruk ej gärna kunde ske, då själva brytningen ställdes under samma villkor som vanligen tillämpas enligt gruvestadgan. Och utskottet ansåg, att det naturligaste vore, att den, som skulle medge inmutning, skulle ha skyldighet att se till, att det skedde fullt lojalt och i enlighet med avsikten i den kungliga propositionen. Då funno vi icke något bärande skäl, varför man skulle taga undan en sådan delningsprodukt som järnmalmsslig, som uppstår vid separering av malm. Och jag tror, att det skulle åstadkomma mera besvär och kostnader för båda parter än vara gagnande för staten. Det är givet, att det behöves något, som verkligen stimulerar den enskilde till att under nuvarande förhållanden nedlägga de stora kostnader, som otvivelaktigt måste uppkomma för att sätta gruvdriften igång åtminstone i regel. Och staten har förbehållit sig rätt att under de fem första åren efter inmutningen ingå med jordägareandelen i företaget, något som förut ej förekommit. Alla fördelarna ligga sålunda ej på inmutarens sida enligt detta förslag. Därför ha vi ansett, att, när något skall göras, kan man ej gå den vägen att ställa upp restriktion på restriktion, ty erfarenheten har visat att litet eller intet då blir gjort. Vi ha haft den erfarenheten beträffande utbyggande av vattenfall och många sådana saker. Det gäller att vara försiktig vid upplåtelserna men också att ej driva försiktigheten så långt, att intet blir åtgjort. Och det var just för att söka förekomma detta, som utskottet gjorde dessa uttalanden, så att en blivande inmutare åtminstone skulle ha något att hålla sig till ifråga om hur man sett denna sak.

Då den föregående ärade talaren sade sig ha med utskottets ordförande överenskommit om förändring i utskottets hemställan ifråga om den tid, då en eventuell lagstiftning borde träda i kraft, har jag intet emot den ändringen utan kan naturligtvis vara med om densamma. Framflyttandet från den 1 juni till den 1 juli skedde därför, att man ansåg det nära nog omöjligt att få klart till den förstnämnda tidpunkten och därför att inmutarna skulle hinna få reda på den nya ordningen i tillräckligt god tid, för att kunna begagna sig av den rätt, som är dem indirekt medgiven att i förväg inlämna sina ansökningar om mutsedel till bergmästaren. Däremot har jag, som sagt, icke något att invända, utan anser, att ju förr lagen träder i kraft dess bättre är det.

Beträffande det andra yrkandet kan jag ej förena mig med den ärade talaren utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan såväl beträffande klämman som motiveringen, dock med den för-

*Ang. lag om
rätt till in-
mutning inom
vissa län.
(Forts.)*

Ang. lag om
rätt till in-
mutning inom
vissa län.

(Forts.)

ändringen, att tiden för ikraftträdandet framflyttas från den 1 juli till den 15 juni.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag har redan genom att instämna med den förste ärade talaren angivit, att den del av motiveringen, som han anser böra utgå, också enligt min mening bör utgå.

Den lilla lag, som här föreligger till antagande, har framkommit för att ge en möjlighet att få fram eventuella förekomster av koppar i Norrland.

Det kom en skrivelse från krigsmaterialkommissionen till Kungl. Maj:t, vari det hemställdes, att åtgärder skulle vidtagas i sådant syfte. Denna skrivelse remitterades till gruvlagstiftningskommittén, som utarbetade den lag som nu föreligger. Men förslaget har ändrats i väsentliga avseenden. Kommittén föreslog, att lagen skulle omfatta endast kopparfyndigheter, d. v. s. att endast kopparfyndigheter skulle frigöras från inmutningsförbudet. Vidare föreslog kommittén, att rätten att bryta dessa förekomster skulle få gälla endast under 10 år. Kommittén var fullständigt enhällig på dessa punkter, och den består av mycket framstående fackmän. I kommittén sitta bland andra chefen för Persbergs gruvor Brunnberg, chefen för Blötbergs gruvor förste gruvingenjören Sundholm, ledamoten av första kammaren bruksdisponenten Strömberg och kommerserådet Hübner. Det var sålunda mycket framstående gruvmän. När detta förslag kom till kommerskollegium, yrkades där på att lagen skulle omfatta alla mineral utom järnmalm, således icke blott kopparmalmer utan även andra möjligen förekommande mineral utom järnmalm.

Kungl. Maj:t har nu funnit att lagförslaget bör jämkas ytterligare, så att brytningstiden skall omfatta 20 år i stället för 10 år, som kommittén föreslog. För egen del tror jag icke man behöver hysa några farhågor för att gå med på Kungl. Maj:ts förslag. De mineral, som det kan vara fråga om, förekomma så sparsamt, att fråga är, om de flesta av dem ens finnas i Norrland. De förekomma i alla händelser icke annat än i mycket små mängder. Men skulle det finnas något, så är det ju önskvärt att få fram det så fort som möjligt nu under kristiden. Att utsträcka tiden för brytningsrätten till 20 år har jag varit tveksam om, men jag kan icke finna annat än att man bör kunna giva sin anslutning även till det yrkandet.

Men den ytterligare utsträckning, som utskottet här gjort i motiveringen, förtycker hela lagens karaktär, och den kan man därför omöjligt vara med om. Jag får verkligen säga, att utskottets motivering är icke blott på denna punkt utan även på andra punkter rätt så egendomlig. Det förefaller mig vara brist på sakkunskap eller vad det kan vara för anledning, som ligger bakom flera av de uttalanden som göras. Jag vill i alla fall icke göra något yrkande om ändring av motiveringen på andra punkter än den, varemot anmärkning gjorts av herr Helger. Jag förstår icke.

huru utskottet kunnat komma fram med någonting sådant som att giva sig in på att tolka uttryck, som finnas i den gamla gruvestadgan. I denna talas om »vad som behövs för gruvdriftens ändamål». Det är ett gammalt uttryck, som där funnits allt sedan gruvstadgan antogs. Nu har det uttrycket kommit in i denna lag, och då är det tydligt och klart, att samma tolkning, som gives uttrycket i gruvestadgan, skall givas åt detsamma även i denna lag. Men här gör utskottet en tolkning i den nya lagen av ett uttryck, som finnes i den gamla gruvestadgan. Jag förstår icke, huru man kunnat giva sig in på det, och jag har hört uttalas av jurister, som jag förfrågat mig hos, att det icke finnes något motstycke till det.

Men jag vill frånse det formella och se på det sakliga. Sakligt ligger frågan så, att skulle tillämpningen i praktiken ske på det sätt utskottet uttalat, så förryckes hela lagens karaktär. Lagen avser att gälla alla fyndigheter utom järnmalm. Finnes järnmalm insprängd tillsammans med kopparmalm eller annat mineral, som enligt lagen är inmutningsbar fyndighet, då skall järnmalmen sorteras ifrån, och den får icke försäljas eller tillgodogöras av gruvägaren, med mindre Kungl. Maj:t giver tillstånd därtill. Det är icke alls, som den siste ärade talaren tycktes förmena, att järnmalmen skall ligga värdelös, utan gruvägaren kan gå till Kungl. Maj:t och få tillstånd att försälja den eller på annat sätt fruktbergöra den. Men då blir det Kungl. Maj:t som får pröva saken. Genom att gå den väg åter, som utskottet föreslaget, så öppnas möjlighet att inmuta nästan vilken gruvfyndighet som helst. Ty nog finnes det alltid något annat mineral insprängt i järnmalmen. I Grängesbergsmalmen t. ex. finnes opatit och även något koppar. Järnmalmen är ofta sammansprängd med kopparmalm. Det blir därför mycket svårt att kontrollera, huruvida icke brytning enligt lagen i stort sett blir brytning av järnmalm, vilket icke varit lagens mening.

Jag ber således, herr talman, att på det bestämdaste få instämma i det yrkande, som här framställts av herr Helger, ett yrkande som också kommer att framställas i första kammaren av herr Holmquist.

Herr Helger: Herr talman! Jag skall bara be att till undvikande av allt missförstånd få säga, att då jag yttrade, att det meddelats mig, att utskottets ordförande icke har någon erinran att göra mot en sådan ändring, som jag föreslagit i klämman, så har jag icke själv talat med ordföranden om det, utan det har meddelats mig av annan person.

Vidare vill jag tillägga, att jag har åtskilligt att erinra mot även andra delar av motiveringen. Det är verkligen så, att vi inom utskottet icke hade den sakkunskap till hands, som varit önskelig, men på grund av den brådskande behandlingen voro vi icke i tillfälle att tillkalla någon speciellt sakkunnig. Jag tror dock, att om detta, som jag nu föreslagit, uteslutes ur motiveringen och den

Ang. lag om rätt till inmutning inom vissa län.
(Forts.)

Ang. lag om
rätt till in-
mutning inom
vissa län.

ändring göres, som jag föreslagit i klämman, så skall resultatet ändå bli så riktigt som möjligt.

(Forts.)

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Den ära-
de talare, som näst före den senaste hade ordet, uttalade, att det
inom utskottet skulle saknats juridisk insikt i gruvestadgan. Ja,
för egen del får jag gärna erkänna, att jag saknar juridisk under-
byggnad, men i utskottet hade vi förmänen att ha tre, som jag
föreställer mig, mycket starka jurister, så det juridiska elementet
var verkligen tillräckligt representerat. Huruvida de voro fack-
män på detta område, vill jag låta vara osagt; jag tror dock knappast
de voro det.

Det är dock så, som även herr Eriksson i Grängesberg uttala-
de, att det kan under vissa förhållanden bli på det sättet — och
utskottet antog det också — att inmutningar ske så, att det vore
fara värt, att det i viss mening bleve ett kringgående av lagen,
nämligen så att det ytterst gällde järnmalmen. Men då har det
synts oss, som om just bestämmelserna om rätt att få inmutning
och om utmåsläggning skulle vara ägnade förhindra ett dylikt
kringgående. Jag förstår för övrigt icke, hur man på denna punkt
skulle kunna göra just mer eller annat än vad som här är gjort,
då naturligtvis den första förutsättningen är, att någon letat upp
en fyndighet och kommer och begär inmutning, och det är väl först
därefter, som man kommer att pröva, vad malmen rätteligen inne-
håller och om den innehåller så mycket av andra mineral än järn-
malm, så att man kan säga, att det är för dessa andra minerals
skull, som inmutningen sker.

Utskottet har icke velat betona någonting annat än att, där
det verkligen skötes lojalt och man behöver separera malmen för
att komma åt de andra mineralerna utom järnmalmen, så skulle
man även få taga järnmalmssligen utan vidare och oberoende av de
bestämmelser, som för övrigt gälla i gruvestadgan. Man förutsatte,
att eljest skulle ingen komma att inlåta sig på dessa företag och
vedervåga de stora kostnader, som kunde drabba dem, som skulle
sätta gruvföretag i gång. Och staten har ju enligt denna lag rät-
tighet att fem år efter sedan inmutningssedeln utfärdats ingå med
sin jordägarandel. Jag tror därför icke risken är så synnerligen
stor, det får jag lov att säga, och det är just för att få någonting
i gång, som vi gått med på detta förslag. Och denna synpunkt
har naturligtvis gått som en röd tråd genom Kungl. Maj:ts pro-
position också. I grund och botten har man ju lagt den döda han-
den på de där företagen i de övre länen, sedan inmutningsrätten
togs bort; och det är just för att få liv i saken och få någonting ut-
rättat, som detta förslag är framkommet. Då kunde vi verkligen
icke stå till svars med att se saken så inskränkt, att vi nästan med
absolut säkerhet kunde förutse att ingen skulle bry sig om att
sätta några gruvföretag i gång. Det har varit vårt motiv, och efter
den synpunkten ha vi handlat. Och då det endast är en undan-

tagslagstiftning, som gäller vissa år, så torde risken, även om staten skulle förlora några ton järnmalm, icke vara synnerligen stor. Jag vidhåller mitt yrkande.

Ang. lag om rätt till inmutning inom vissa län.

(Forts.)

Herr Eriksson i Grängesberg: Endast ett par ord. Det kan ju hända, att risken icke är så stor i vissa fall, men i en del fall är den säkerligen högst betydande. Om en malm innehåller både järn och koppar, då är den enligt detta lagförslag inmutningsbar, och den som inmutar har rätt att tillgodogöra sig kopparmalmen, men han har icke rätt att tillgodogöra sig järnmalmen. Däri ligger begränsningen och tryggheten för att järnmalmen icke utnyttjas. Men med den mening, som herr Olsson i Kullenbergstorp har och som framgår av motiveringen, så äger han rätt att tillgodogöra sig järnmalmen, och följden blir, att om det finnes någon kopparstrimma i järnmalmen, så går alltsammans till vaskverket, och även om kanske 99 % av alltsammans är järnmalm, så får det ändå gå till försäljning, vilket icke är avsett med lagförslaget.

Då nu kommittén, som består nästan uteslutande av fackmän, var fullständigt enig om lagförslaget, så få väl herrarna erkänna, att det icke är lämpligt att göra en sådan tolkning, som utskottet gjort i sin motivering.

Herr talman! Jag vidhåller bestämt mitt yrkande.

Herr R ä f: Herr talman! Jag har lyssnat med stort intresse till de olika parterna i denna sak, och jag kan icke veta, huru det skall vara möjligt att över huvud taget komma till full klarhet för någondera parten. Här har talats om malmer av den ena karaktären och malmer av den andra karaktären. Tager man malmer av den ena karaktären, så stöter man på de synpunkter, som framförts av herr Eriksson i Grängesberg, och tager man malmer av den andra karaktären, så stöter man på de synpunkter som framförts från det andra hållet. Därför synes det mig vara alldeles nödvändigt, såvitt man skall kunna komma till någon praktisk lösning här, att den av herr Helger till strykning föreslagna passusen ovillkorligen får stå kvar.

Då det är fråga om huru man sedan skall utnyttja det på det mest fönuftiga sättet, så vet man, att beträffande kopparmalmer förhåller det sig ju så i rätt många fall, att sedan man bortsorterat en viss kvantitet kopparmalm, så återstår en mindrevärdig produkt, som i vissa fall skulle kunna kallas järnmalm, men ur vilken man icke kan utvinna kopparn annat än på den metallurgiska extraktionens väg. Vad skall man då kalla den produkten, som herrarna här behaga kalla järnmalm? Jag vill kalla den kopparmalm, så länge icke största möjliga delen av kopparn är utvunnen därur. Man har sagt, att malm, som är genomträngd av koppar, kan kallas kopparmalm, och det är sant. Men så finnes det vissa malmer, som äro så obetydligt bemängda med koppar, att de kunna kallas järnmalmer, men för att få ut kopparn där, så får man gå tillväga på sådant sätt, att man även måste tillgodogöra sig järnmalmen. Det är så med stora delar av våra malmer, att den dyrbaraste metallen endast kan utvinnas ge-

Ang. lag om
rätt till in-
mutning inom
vissa län.

(Forts.)

nom metallurgisk process. Om man då går på den metallurgiska vägen, så skulle det betyda, att järnet tillfaller staten och endast den finare malmen skulle tillfalla ägaren eller inmutaren.

Det är sannerligen en så invecklad sak, så jag tror herrarna göra synnerligen väl uti att låta denna passus, som föreslagits till strykning kvarstå, så att man kan tillämpa stadgandet på ett förnuftigt sätt.

Herr Eriksson i Grängesberg: Endast ett enda ord. Beträffande de i så hög grad komplicerade malmer, som herr Räf påpekade, är det ingen fara. De böra få ligga till sig, tills vi få en ny definitiv lagstiftning. Detta är ju bara en provisorisk lagstiftning.

Jag vill än en gång stryka under, att där man får järnmalm vid separering, kan man hos Kungl. Maj:t begära att få sälja denna. Men vi ha icke i lagen lämnat öppen möjlighet utan vidare för exploatering av järnmalmer.

Härmed var överläggningen slutad. Her talmannen framställde först propositioner i fråga om utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Helger; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Vidare gav herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på bifall till det av herr Helger i avseende härå under överläggningen gjorda yrkandet, dels ock på avslag å berörda yrkande; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller det yrkande, som i fråga om motiveringen till sammansatta lag- och jordbruksutskottets hemställan i dess förevarande utlåtande nr 1 framstälts av herr Helger röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit berörda yrkande.

Voteringen utföll med 100 ja mot 68 nej, vadan kammaren bifallit det av herr Helger i fråga om motiveringen under överläggningen framställda yrkandet.

§ 10.

Vidare föredrogos vart för sig:

sammansatta lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 2, i an-

ledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under nionde huvudtiteln för undersökning av vissa mineralfyndigheter; och

jordbruksutskottets utlåtande, nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 9 §§ i förordningen den 18 juni 1915 om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken, ävensom en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Härefter förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 77, i anledning av väckta motioner om ändring i grunderna för användande av anslaget till rättshjälp åt åbor och lägenhetsinnehavare m. m. *Ang. rättshjälp åt åbor m. fl.*

Uti tre inom andra kammaren väckta och till jordbruksutskottet hänvisade motioner hade yrkats,

i motionen nr 85, av herr *Olsson* i Ramsta m. fl., att riksdagen måtte besluta, att, då det av riksdagen år 1915 beviljade anslag av 15,000 kronor till rättshjälp åt åbor och lägenhetsinnehavare ej torde komma till användning i enlighet med kungörelsen av den 17 juni 1916, den återstående delen av nämnda anslag måtte ställas till åboförbundets eller åbornas hjälp på helt andra grunder och i varje fall så, att de rättssökande åborna själva måtte äga rätt utse sina ombud och på vanligt sätt, under kontroll av därtill av Kungl. Maj:t utsedd jurist, användas till åbornas bistånd i enlighet med riksdagens år 1915 fattade beslut;

i motionen nr 149, av herr *Johansson* i Sollefteå, att riksdagen, oberoende av nämnda anslag, måtte anvisa ett belopp av 15,000 kronor att av regeringen, under kontroll av därtill av Kungl. Maj:t utsedd juridiskt bildad person, användas till understöd åt åbor och lägenhetshavare, som därav vore i behov, för att hos myndigheter eller domstolar vinna utredning om och värna sin rätt till besittningen å hemman, lägenheter och torp; samt

i motionen nr 222, av herr *Olsson* i Norrhyttan m. fl., att riksdagen måtte för åren 1919—1921 anslå ett belopp av 2,000 kronor årligen till understöd åt Sveriges åboförbunds verksamhet under den kontroll, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva.

Utskottet, som till behandling i ett sammanhang förehaft nämnda tre motioner, hemställde,

- 1) att herr Olssons i Ramsta m. fl. motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 2) att ej heller herr Johanssons i Sollefteå motion måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; och

Ang. rättshjälp
åt åbor m. fl.
(Forts.)

3) att slutligen herr Olssons i Norrhyttan m. fl. motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Hage*, som inom utskottet yrkat bifall till herr Olssons i Ramsta m. fl. samt herr Olssons i Norrhyttan m. fl. motioner; samt

av herrar *Johansson* i Uppmälby och *Sävström*.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *H a g e*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke uppehålla tiden så länge i denna fråga. Ty man har fått en känsla under de år, som liknande motioner behandlats, att intresset att göra något för dessa människor, dessa åbor, som det är fråga om här, icke är så synnerligen stort här i kammaren.

Emellertid kan jag likväl icke undgå att framhålla, att när det här är fråga om att åstadkomma — som man vill särskilt i motionen av herr Olsson i Ramsta — nya regler för anslag för rättshjälp till åbor, så kan man ha rätt att poängtera, i år liksom föregående år, att de regler, som fastslagits för användande av dessa anslag, äro sämre på flera punkter än de regler, som gälla för utdelande av anslag från den allmänna rättshjälpen och som kommer att gälla, om den kungl. propositionen till riksdagen nu i år blir bifallen. För min del vill jag säga, att det borde finnas full anledning att, i stället för att göra dessa regler som det här är fråga om *sämre*, göra dem *bättre*. Anledningen härtill är den, att man kan dock påstå, att orsaken till att dessa människor behöva understöd och orsaken till att staten inskrider för att hjälpa dem är, att de åtminstone i många fall ha råkat i denna osäkra situation med avseende på möjligheterna att kunna bevaka sina äganderättsanspråk på grund av just *statens* eget förvållande. Ty det har, som bekant, funnits en del tjänstemän, som mindre väl bevakat statens intressen, vadan statens egendom kommit i bolagshänder, vilket återigen lett till att dessa åbor, som det är fråga om, och som bo på dessa egendomar, i flera fall kommit i beroende ställning under bolagen och på grund därav kämpa med dessa bolag om äganderätten.

Alltså, just *den* omständigheten är den viktigaste, som man kan påpeka härvidlag, den omständigheten nämligen, att staten själv på sätt och vis i många fall på grund av försumlighet från dess egna tjänstemäns sida är orsaken till detta förhållande, att dessa människor nu måste processa om äganderätten till vissa torp och annan jordegendom. Just denna omständighet motiverar i mycket hög grad, att dessa bestämmelser, som skola gälla för den rättshjälp som det här är fråga om, göras fördelaktigare än bestämmelserna i fråga om anslaget till den *allmänna* rättshjälpen. Denna omständighet, menar jag, är nog för mig att yrka bifall i dag både till den motion, som avlämnats av herr Olsson i Ramsta och som går ut på att fastslå vissa

fördelaktigare villkor för användande av de redan beviljade 15,000 kronorna, ävensom till den motion, som väckts av herr Olsson i Norrhyttan och som går ut på att det skall beviljas ett särskilt anslag till åboförbundet, den organisation som nu under flera år fört dessa människors talan och som från början aktualiserat denna åbofråga, kastat ut den, så att säga, i den allmänna diskussionen och på det sättet arbetat för dessa människors väl och intressen.

Därvidlag vill jag särskilt som ett skäl för yrkandet om anslag till åboförbundet framhålla, att, på samma gång som detta åboförbund har bevakat åbornas intressen och aktualiserat hela åbofrågan i den offentliga diskussionen, så har den samtidigt bevakat statens intressen. Detta tycker jag är ett synnerligen viktigt moment, som här bör framhållas och som fullt motiverar ett anslag till detta åboförbund. Ty det är verkligen så, åtminstone i en hel del fall, att i och med det att man lyckas bevaka åbornas intressen och rättsanspråk, bevakar man också statens äganderättsanspråk, på det sättet att i och med det att man kan konstatera att åborätt finnes i vissa fall, i och med det samma har man också bevisat statens rätt till vissa omtvistade statsdomäner.

Dessutom skulle jag vilja påvisa mera i förbigående, att detta åboförbund har även satt in sin kraft på att åstadkomma odling och att påvisa vanhävd på vissa håll. Under det arbete, som åboförbundet haft för att bevaka åbornas intressen, är det helt naturligt, att dess uppmärksamhet fästs på, att i vissa fall på dessa omtvistade kronodomäner förefinnes vanhävd. I sådana fall har förbundet gått in till odlingskommittén — jag har just i min hand en sådan större framställning till odlingskommittén — med anmälan om vanhävd samt begäran om åtgärder för att åstadkomma odling. Det är ett intresse, som vi väl alla äro överens om att det bör tillgodoses. Jag tycker, att detta också bör tagas i betraktande då det är fråga om att giva anslag till detta åboförbund.

Ett av yrkandena i denna motion, som herr Olsson i Ramsta har väckt och som fördes fram även föregående år, är, att man skall fråntaga den s. k. åbokommittén dess uppgift att leda de rättegångar, som det här är fråga om. Det synes mig, att det finnes starka skäl för den ståndpunkten. Att börja med är det nämligen så, att denna åbokommitté har till sin uppgift att göra en så kallad objektiv utredning av åboförhållandena. Jag vill då säga, som jag förut sagt, att då är denna kommitté redan på grund av denna omständighet synnerligen olämplig såsom ledare av dessa rättegångar. Här är ju egentligen fråga om att för bevakande av dessa åbors intressen anhängiggöra vanliga rättegångar inför domstol, och hur går det till vid dylika rättegångar? Jo, där står ju alltid två parter emot varandra i sådana fall. Den ena parten söker framhålla sina skäl, och den andra framför de skäl som tala för hans ståndpunkt, med bestridande av de skäl som framföras från andra sidan. Så är ju rättegångsförfarandet lagt i alla länder, och jag måste säga, att det från denna utgångspunkt synes mig synnerligen olämpligt, att man i detta fall skall, som det är föreskrivet, binda ena parten, d. v. s. åbornas

Ang. rättshjelp
af åbor m. fl.
(Forts.)

Ang. rättshjälp
å åbor m. å.
(Ports.)

representanter, vid att taga hänsyn till denna objektiva utredning. denna utredning som ger skäl åt bägge hållen. Så har man icke gjort. när det varit fråga om att ordna den *allmänna* rättshjälpen. Där har man icke föreslagit riksdagen, att dessa rättshjälpskontor och dessa advokater, som skulle taga hand om de mindre bemedlades rätt och föra deras talan, skulle förbinda sig att föra fram och även taga hänsyn till motpartens talan, utan man har lagt hela rättegångsförfarandet på det sättet, att man givit dessa rättegångsombud fullmakt att handla, såsom man i allmänhet handlar vid rättegångsförhandlingar, d. v. s. att den ena parten framför sina skäl och försöker förneka så mycket som möjligt den andra partens ståndpunkt, skäl och synpunkter.

Detta är en av orsakerna till att det är olämpligt att lägga detta bevakande av åbornas intressen i åbokommitténs hand, vilken som sagt sysselsätter sig med en objektiv utredning av åbofrågan.

Dessutom skulle jag vilja säga, att det är ännu olämpligare att ordna det så, då man samtidigt vet, att dessa åbor i allmänhet icke ha något förtroende för denna kommitté, och det torde väl vara i första hand en förutsättning för att en rättegång skall lyckas, att den part, som vill föra fram en sak inför domstolen, verkligen får begagna sig av ombud och rättegångsvägar som han har förtroende för. Det hör naturligtvis till saken, att orsaken till detta bristande förtroende är, att denna kommitté enligt åbornas uppfattning har fått en olämplig sammansättning. Det finnes beklagligtvis i densamma ingen representant för åborna. Det är för övrigt mycket märkvärdigt, att den regering som en gång tillsatte denna kommitté, icke brydde sig om att i kommittén sätta in en representant för dessa åbor, ty det är ju annars nu för tiden mycket vanligt, när man tillsätter en kommitté, att man utser en direkt representant för de människor, vilkas intressen och synpunkter skola tillvaratagas. Så har skett beträffande utredningen i fråga om åttatimmarsarbetsdagen. Där har man insatt en del representanter för arbetarna och det är naturligtvis fullt riktigt. Man skulle kunna påvisa, att så skett beträffande en mängd kommittéer. Jag är övertygad om att, hade det skett på så sätt även i detta fall, så hade saken legat helt annorlunda än i det förtvivalde läge. som jag påstår att denna fråga råkat i under senaste tiden.

Nu har utskottet för sin del såsom en av orsakerna till varför man icke skall göra något i denna sak framhållit, att Kungl. Maj:t för närvarande har saken under omprövning. Det har gjorts en framställning från åboförbundet till Kungl. Maj:t om åtgärder på detta område, och Kungl. Maj:t har alltså för närvarande att taga ställning till frågan, och under sådana förhållanden, påstår utskottet, skulle det icke vara riktigt, att riksdagen för sin del lägger sig i saken, utan den bör lita på Kungl. Maj:t.

Jag vill då mot detta framhålla en synpunkt, som sannerligen talar för att riksdagen nu bör göra något. Det är nämligen så, att för en tid sedan var det en person, som frågade en ämbetsman som sysslar med denna sak, om man tänkte göra något från Kungl. Maj:ts sida på detta område. Han fick det svaret: nej, vi tänka icke göra

något. förrän riksdagen gör något. Kungl. Maj:t väntar alltså på riksdagen, och riksdagen väntar på Kungl. Maj:t, och för folket, som skall hjälpas, blir ingenting gjort.

För min del skulle jag vilja säga, att just detta sista skäl, att man på ömse håll skyller på varandra samt går och väntar på varandra, det skälet talar synnerligen starkt för att riksdagen nu verkligen gör ett uttalande eller att åtminstone andra kammaren för sin del åstadkommer en opinionsyttring i denna fråga, så att frågan verkligen bringas ur det faktiska träskläge, i vilket den nu kommit.

Herr talman, med hänsyn till de synpunkter, som jag här framfört, skall jag för min del be att få yrka bifall dels till herr Olssons i Ramsta motion och dels också till herr Olssons i Norrhyttan motion.

Vidare anförde:

Herr Olsson i Norrhyttan: Herr talman, mina herrar! Som motionär i denna fråga skall jag be att få säga några ord.

Då jag väckte denna motion, var det icke med någon särskild övertygelse om att den skulle vinna kammarens bifall. Men då jag som medlem av äboförbundet särskilt vet, under vilka omständigheter detta förbund kämpat, så tyckte jag ändå, att man skulle våga sig på att se efter, huruvida icke denna demokratiska kammare skulle kunna vara villig att anslå ett litet belopp till ett förbund som ändock arbetar för en god sak, nämligen att försöka hjälpa åborna att hålla sig kvar på jorden, på den torva som de i många generationer hava brukat och odlat och från vilken de på många ställen, särskilt där skatteköp av hemman ägt rum, varit i fara att bli bortkörda av bruksägare och bolag. Exempel härpå skulle kunna framdragas, men jag skall icke upptaga kammarens tid därmed. Tack vare en mången gång förvrängd juridisk uppfattning hava emellertid lägenhetsinnehavare och åbor blivit bortkörda särskilt från sådana egendomar, som bruk eller bolag slagit under sig.

Jag kommer kanske utom ämnet en smula, men jag kan icke underlåta att här redogöra litet grand för hur det står till i min hemtrakt Hedemora. Där finns en skog, om vilken i många hundra år rätt tvist mellan Vikmanshyttans bolag och allmogen. På något mystiskt sätt har man lyckats köra bort allmogen och bönderna från den skog, som de sedan urminnes tider hava brukat och som är påvisat, att de haft urminnes hävd. För några år sedan bildade vi en förening för att undersöka, huruvida det icke möjligen i dessa traditioner och sagor, som gått från generation till generation och från mun till mun, fanns något, som var överensstämmande med verkligheten, och vi hava efter mycket letande funnit en hel del papper, som tyda på att bönderna och åborna av ålder haft rätt till avverkning på denna skog. I början på 1600-talet, när bergsbruket begynte att uppblomma, lade Vikmanshyttans bruk vantarna på skogen, och bönderna blevo helt frånhända sin rätt till densamma. Det blev då en rad av processer mellan bönderna och bruksägarna. Ibland vunno

Ang. rättshjälp
åt åbor m. fl.
(Forts.)

Ang. rättshjälp
 åt åbor m. fl.
 (Forts.)

bönderna. och ibland lyckades bruksägarna att krängla bort saken. så att bönderna blevo frändömda sin rätt. Det var i början på 1700-talet, som de sålunda blevo fränkända sin rätt, men det låg och grodde i allmogens bröst, att den hade blivit orättvist behandlad härvidlag. man sökte och erhöll resning i målet, och så en vacker dag, då målet skulle komma före här uppe i Stockholm — det var visst 1742 eller 1743 — skickade allmogen upp en av sina bästa bönder, en bonde, som att döma av vissa uttalanden av honom vid föregående rättegångstillfällen var som särskilt skapad till advokat. Bruksägarnas advokater stodo sig kanska slätt inför honom, och bönderna voro nu ganska säkra på att målet skulle utfalla till deras fördel. Men en olycka inträffade här i Stockholm med denne bondeadvokat, i det att han ramlade ut från ett fönster i tredje våningen och slog ihjäl sig, och traditionen säger, att han skall hava blivit kastad ut genom fönstret. Vi hava också av gamla papper fått bekräftelse på att det verkligen var resning i målet och att man var ganska långt kommen, men att det blev fullständigt avklippt, och därav kan det synas, som om det icke vore så alldeles utan, att någon sanning skulle ligga i denna tradition. Så ungefär hava i långliga tider de fattiga bönderna ävensom åbor och lägenhetsinnehavare blivit behandlade av bruksägare och bolagsjurister. och det vore icke för tidigt, att statsmakterna ville anslå en liten skärv till ett förbund. som kämpar i sådana små omständigheter. såsom jag förut nämnt. och som herr Hage påpekade, är det ju icke allenast i åbornas intresse utan även i statens intresse, som åboförbundet arbetar.

Jag talade nyss om bolagsjurister, och det är icke utan, att de äro sig lika även i våra dagar. Om till exempel en sammanslutning av småbrukare och lägenhetsinnehavare samlar en del uppgifter från våra arkiv och låter underställa dem en juridisk byrå, ser det i början rätt så lovande ut, och advokaterna arbeta ganska flitigt på saken, till dess motparten börjar känna sig litet nervös för att det möjligen skulle kunna vara fara å färde. Då hittar man på någon krokväg för att försöka motverka den utredning, som advokatfirman verkställt för böndernas räkning, men det går så finurligt till, att till exempel en aktieägare i bolaget helt simpelt går till advokatfirman och sticker i händerna på dem en process på annat håll i landet, och då naturligtvis den juridiska firman icke vet om, att den, som kommer med detta erbjudande, är delägare i det bolag, mot vilket den arbetar, tar den emot uppdraget. Men så en vacker dag få advokaterna klart för sig, att denna person är delägare i det bolag, gentemot vilket de hava till uppgift att föra talan, och till slut komma de och säga: sorgligt nog hava vi åtagit oss ett mål för en persons räkning, som är delägare i det bolag, vilket eder process skulle gå emot, och nu kunna vi icke vidare arbeta för eder sak utan måste avsäga oss uppdraget. Jag vet, att det har hänt, att även i våra dagar lägenhetsinnehavare och även bönder blivit behandlade på detta sätt. trots att juristerna tillhört Sveriges advokatsamfund, men det är naturligtvis ingenting att göra åt den saken. I alla fall se vi, hurusom det är nästan omöjligt för den fattige eller mindre bemedlade att kunna få rätt. trots att han har

rätt. Vi hava ett särskilt försäkrat uttalande härom från en av våra förnämsta jurister — namnet skall jag icke säga — vilken yttrade: »Det synes, att döma av edra papper, att ni verkligen har rätt, men att få rätt är värre.» Att få rätt är kanske icke möjligt, trots att man har rätt, ty ett genomgående drag i den svenska rättsskipningen är detta: att ha rätt är en sak, och att få rätt är en annan sak.

Ang. rättshjälp
åt åbor m. fl.
(Forts.)

Med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till motionen.

Herr Karlsson i Fjäl: Herr talman! Alltsedan riksdagen beviljade ett rättshjälpsanslag på 15,000 kronor till dessa åbor och sedan Kungl. Maj:t fastställt grunder för erhållande av rättshjälp från detta anslag, hava gång på gång i denna kammare väckts motioner om ändring av grunderna för användning av detta anslag, och därjämte har man vänt sig emot att åbokommittén skall hava hand om anslaget. Även i år föreligga icke mindre än tre motioner, och för säkerhetens skull har den verkande kraften, som ligger bakom dessa motioner, ansett sig böra låta frågan komma fram från tre håll, ty därigenom skulle man giva det sken av att vara ett så allmänt utbrett intresse inom alla partier, att man hade större utsikt till framgång. Man har också ställt yrkandena något olika i de olika motionerna, men alla syfta åt samma håll, nämligen att få rättshjälpsanslaget mera tillgängligt utan någon nämnvärd kontroll.

Vad själva den kungl. kungörelsen om rättshjälpsanslaget beträffar, har här nämnts av herr Hage, att de grunder för erhållande av rättshjälp, som där stipuleras, äro något sämre än grunderna för det allmänna rättshjälpsanslaget, som föreligger till prövning vid årets riksdag. Jag vill medgiva, att så i någon mån är fallet, och att kanske icke den kungl. kungörelsen är så i allo lyckligt avfattad, vilket man icke heller kan begära, då den utarbetades i en hast inom departementet. Man kan således icke fordra detsamma av den som av förslaget om allmän rättshjälp, vilket ju var frukten av ett långvarigt kommittéarbete. Emellertid vill jag slå fast, att man överdriver oerhört, då man vill göra gällande, att reglerna för erhållande av rättshjälp från detta anslag äro sådana, att åborna praktiskt taget icke alls hava någon nytta av detsamma. Det faktiska förhållandet är, såsom jag tidigare framhållit, då frågan här varit före, att åborna fått all den hjälp, som varit möjlig att giva. Så långt det varit oss möjligt, hava vi stått dem till hjälp med upprättande av ansökningar o. s. v., så att det icke förorsakat dem det ringaste besvär, utan de hava endast behövt förete intyg från pastorsämbetet eller annan myndighet om en viss grad av medellöshet för att erhålla rättshjälp.

De nu föreliggande motionerna äro i huvudsak till sin motivering lika dem, som förekommit vid föregående riksdag. I motionerna återkomma oupphörligt dessa processer rörande hemmanet Hallen under Kilafors bruk och hemmanet Njupan under Voxna bruk o. s. v., och på detta bygger man sedan långa utläggningar om vilka svårigheter dessa åbor hava haft och vilka orättvisor, som begåtts emot dem. I fråga om dessa processer vill jag säga, att på ett undantag när hade det varit lyckligare för åborna, om processerna aldrig hade kommit

Ang. rättshjälp
åt åbor m. fl.
(Forts.)

till stånd; det hade varit lyckligare, om den så klandrade åbokommittén varit i tillfälle att pröva dessa rättsfrågor, innan processerna anhängiggjordes, ty hade så skett, skulle helt säkert processerna icke hava kommit till stånd, och därigenom hade åborna besparats mycket obehag och dryga kostnader, som de nu få vidkännas, genom att de förlora dessa processer och bliva ådömda mycket betydande rättegångskostnader.

Motionerna vimla för övrigt av överdrivna och oriktiga framställningar. I herr Olssons i Ramsta motion påstås bland annat, att åborna genom att rättegången är lagd i åbokommitténs hand äro fullständigt berövade rätten att själva utse sina ombud. Det finnes icke ett ord av sanning i detta påstående. Enligt kungl. kungörelsen äger den rättssökande rätt att själv föreslå ombud, dock naturligtvis med iakttagande av bestämmelsen, att ombudet skall ha juridisk skolning. Kommittén har icke i något fall, där åborna anhållit om ett visst rättegångsombud, vägrat att lämna sitt bifall till en sådan framställning, men förhållandet brukar i regel vara det, att så snart det blir fråga om en rättegång, utgår det från ledande håll inom åboförbundet en paroll till dessa rättshjälpsbehövande, att de ha att hänvända sig till en viss namngiven jurist, och då denne jurist blivit tillspord, svarar han, att han visserligen skulle vara villig att åtaga sig rättegången, men så länge denna kungl. förordning är i nu befintligt skick och så länge åbokommittén har att taga befattning med saken, så länge kan han icke åtaga sig att sköta deras process, och därmed basta. Någon annan jurist än denne enda har aldrig blivit åtspord, huruvida han vill föra processerna på de villkor, som äro uppställda i denna kungl. förordning. På denne jurists yrkande bygger man sedan sina petitioner till Kungl. Maj:t och sina riksdagsmotioner och vill på grund härav göra gällande, att ingen enda jurist kan på de angivna villkoren åtaga sig att föra åbornas talan.

I herr Olssons i Ramsta motion finnas för övrigt uppgifter angående det så ofta omtalade målet om Hallen under Kilafors, där man vill göra gällande, att åbokommittén har ensidigt och partiskt ställt sig på bruksägarens sida genom att till denne överlämna en promemoria över en utredning, som skulle vara ofördelaktig för åborna. Det verkliga förhållandet är, att på parternas begäran överlämnades en likalydande promemoria till båda parterna, icke bara till den ena parten. Så göra vi också i alla fall vid alla utredningar: så snart utredningen är klar, översändes den till Konungens befallningshavande i länet och denne ombesörjer, att utredningen överlämnas till såväl bruksägaren som åbon, varigenom de bli i tillfälle att inkomma till åbokommittén med de ytterligare påminnelser och de ytterligare uppgifter och upplysningar, som de möjligen kunna ha i sin ägo men som åbokommittén icke varit i tillfälle att erhålla.

Det har talats vidare om de många åbor, som här skulle vara indragna i process, och det uppgives, att för närvarande skulle ett antal av 109 vara invecklade i process. Som framgår på andra ställen i motionerna, äro 86 av dessa sakägare i en enda process, nämligen i faller Njupan under Voxnan, och enligt domstolsutslag har det befun-

nits att ingen enda av dessa 86 kan göra anspråk på åborätt till ifrå- *Ang. rättshjälp*
gavarande hemman. Under sådana förhållanden är det icke svårt att *åt åbor m. n.*
få fram ett stort antal åbor, som äro invecklade i processer. *(Forts.)*

Det säges vidare i en promemoria, som är bifogad herr Olssons i Norrhyttan motion, att dessa många, som äro invecklade i processer, få föra dessa med egna medel utan att ha fått medel därtill från rättshjälpsanslaget. Ja, ingen enda av dessa ha sökt något anslag hos åbokommittén. Om så varit fallet, att de gjort en ansökan därom, sedan rättshjälpsanslaget blev tillgängligt, skulle åbokommittén helt säkert ha prövat, om det hade funnits möjligheter att vinna något för åbons räkning och i så fall beviljat anslag. Åbokommittén har endast vägrat anslag i tre fall, då det gällt åbor lydande under Orrefors bruk; i samtliga fall befanns det, att ingen utav dem, som gjort anspråk på rättshjälp, var i någon mån släkt med föregående åbor.

Den föregående talaren, herr Olsson i Norrhyttan, talade om hur förhållandena voro i hans hemort, i trakten av Hedemora, och skildrade jordägarnas kamp där för att göra sin rätt gällande med avseende å en viss skogstrakt. Det är länge sedan åbokommittén på framställning av den förening, som herr Olsson tillhör, gjorde en undersökning angående denna fråga, men den kom till det resultatet, att denna skog, den s. k. Skålmarken, om jag minns rätt, inte är att hänföra vare sig till rekognitionsskogar eller till under bruk skatteköpta hemman, utan var någon allmänning, som tidigare tillhört jordbrukarna i trakten men som kronan tog igen och sedan i sin tur försålde till något bruk. Strängt taget har sålunda åbokommittén inte alls med denna skogstrakt att göra, utan den faller utanför dess befogenhet. Denna fråga sammanhänger för övrigt med vad man brukar kalla kronans regalrätt och hör icke samman med frågan om under bruk skatteköpta hemman eller lägenheter å rekognitionsskogar.

I motionerna, och det har framkommit även här i debatterna, såväl i år som tidigare, har framhållits, att åborna icke ha något förtroende för åbokommittén. Därför vilja de, att anslaget skall handhas av någon annan. Ja, jag har visst antytt något tidigare, att det just från åboförbundets sida har gjorts allt för att få i åborna den uppfattningen, att åbokommittén inte är värd deras förtroende. Man har nu i motionerna framhållit, att anslaget borde överlämnas åt en viss i motionerna namngiven jurist, som skulle handha detta anslag. Det är samme jurist, som åborna förklarat sig ha förtroende för och som skulle föra deras processer. Skulle nu riksdagen gå med på vad motionärerna här hemställt, skulle den egendomliga situationen inträffa, att denna jurist skulle pröva inkomna rättshjälpsansökningar, själv anhängiggöra processerna och själv bestämma sitt rättegångsarvode. Det är dock en anordning, som jag undrar om andra kammaren för sin del skulle vilja vara med på.

Då nu denna utredningsfråga har avancerat så långt, att ett förslag nu ligger under tryckning till ny, moderniserad åborättslag för de få åborätter, som ännu finnas kvar å under bruk skatteköpta hemman, och dessutom Kungl. Maj:t helt nyligen på framställning av åbokommittén har utsett tvenne personer, en representant för bruks-

Ang. rättshjälp
åt åbor m. fl.
(Forts.)

ägarna och en för åborna, att sammanträda med åbokommittén för att försöka utarbета något förslag att förhjälp dem, som befinna sig på rekognitionsskogarna, till en tryggare ställning, och denna sålunda förstärkta åbokommitté kommer att sammanträda i slutet av månaden, kan jag icke förstå, att det kan vara nödvändigt att nu bevilja något ytterligare anslag utöver vad som redan finnes, som, enligt vad jag kan se, tills vidare och med de processer, som nu äro anhängiggjorda och som i den närmaste framtiden kunna bli det, är tillräckligt.

Det har nu omnämnts i en motion, att endast 400 kronor av detta rättshjälpsanslag är förbrukat, vilket skulle bevisa, att villkoren för erhållande av rättshjälp äro så avita att några ansökningar om rättshjälp icke ha blivit gjorda och att därför andra dispositioner måste göras med detta anslag. Jag vill nämna, att inte heller denna uppgift är riktig. Det var blott på grund av reseräkningar, som 400 kronor blivit utbetalda vid den tidpunkt, då, som jag förstår, den som skrivit motionen hade fått sin uppgift, men däremot voro inga arvoden då ännu utbetalda. Nu ha sedan dess åtskilliga processer nere på Tiveden påbörjats, vilka komma att taga åtskilligt av rättshjälpsanslaget i anspråk. Jag vill med detta ha sagt, att rättshjälpsanslaget icke är så litet använt, som det omnämnts.

Herr talman, på grund av vad jag nu anfört, har jag för min del ingenting emot att befattningen med beviljandet av rättshjälpen eventuellt överlämnas till någon annan än åbokommittén. Kommittén hade själv föreslagit i sitt yttrande över förslaget till kungl. förordning att detta rättshjälpsanslag skulle handhavas av Kungl. Maj:t, men Kungl. Maj:t fann lämpligt att överlämna det åt åbokommittén. Skulle det nu tagas ifrån kommittén, skulle vi hälsa detta med glädje, ty det är sannerligen ingen angenäm befattning, men däremot kan jag icke gå med på vad i motionen här påyrkas, att det överlämnas åt en enda person. Dessutom är jag av den uppfattningen, att beviljandet av ett ytterligare anslag, såsom påyrkats, utöver det, som förut är beviljat, icke är av behovet påkallat, varför jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sävström: Herr talman! Jag har tillsammans med herr Johansson i Uppmälby avgivit en blank reservation vid detta utskottsutlåtande, och jag skall därför be att få säga några ord.

När riksdagen för tre år sedan beviljade ett anslag på 15,000 kronor till rättshjälp åt åborna, är det ju givet, att åborna hyste förhoppning om att detta anslag skulle komma att bli till verklig nytta för dem vid deras rättegångar. Anslaget skulle ju ges till de mindre bemedlade. Emellertid visade det sig rätt snart, att det var ganska svårt att kunna erhålla någon hjälp av detta anslag. Jag har tidigare varit med om att uppvakta föregående finansministrar i den saken och framhållit åbornas bekymmer, och man har lovat att i det fallet göra vad som vore möjligt, men tiden har gått, och ingenting väsentligt har blivit åtgjort. Det kan man ju förstå endast därutav, att under dessa tre år det icke utlämnats mer än

400 kronor utav detta anslag på 15,000 kronor. Det tyder ju på, att grunderna för rättshjälps erhållande äro kanske nog så olämpliga. Vad orsaken härtill kan vara, är ju svårt för en lekman att kunna bedöma. Emellertid har jag ansett, att om det vore möjligt att här vinna en rättelse snarast möjligt, borde också riksdagen göra ett uttalande därom.

*Ang. rättshjälp
ät åbor m. fl.
(Forte.)*

Emellertid har jag för min del ändå icke kunnat yrka bifall till de motioner, som här föreligga. Jag vill emellertid inte närmare ingå på orsakerna därtill, men jag vill vid detta tillfälle vädja till herr finansministern, som ju är en duglig och praktisk karl, att han nu ändå ville göra vad som är möjligt i det här fallet för att kunna bereda dessa åbor den hjälp, som de behöva. Jag tror icke det är möjligt att vara dem till hjälp på annat sätt här än, som sagt, genom en vädjan till finansministern, att vad på honom ankommer göra vad som är möjligt för att trygga åbornas rätt. Jag har haft tillfälle att förut tala vid herr statsrådet om den saken, och han har också lovat, att han i detta avseende skall såvitt möjligt taga hänsyn till de önskingar, som uttalats under denna debatt, och det är på detta sätt, herr talman, jag velat söka bereda dessa åbor hjälp, genom att här vädja till herr finansministern.

Herr O l s s o n i Ramsta: Herr talman! Redan på det tidiga stadium, då den kungl. kungörelsen den 17 juni 1916 låg under utarbetande inom finansdepartementet, gjordes från åboförbundets sida en framställning till regeringen om att denna kungörelse skulle så utarbetas, att det blev någorlunda gynnsamt för åboarna att kunna få hjälp från detta anslag på 15,000 kronor. Åboförbundets framställning vann emellertid icke beaktande hos Kungl. Maj:t. Nu har det visat sig, att denna kungörelse verkligen är ogynnsam för åboarna, och detta har fått till resultat, att dessa icke begagna sig av detta anslag. Såsom man förut framhållit, är det endast 400 kronor av detta anslag, som tagits i anspråk. Man förstår detta såväl, när man läser denna kungörelse, vilken är bifogad såsom bilaga till jordbruksutskottets utlåtande. I densamma förekomma nämligen en del moment, som komma att verka ogynnsamt för åboarna. Endast den saken t. ex. att de icke få utse sitt rättegångsombud, icke få välja sin jurist själva. Nu sade visserligen herr Karlsson i Fjäl, att detta är oriktigt, och att de få välja sitt ombud själva. Men det få de icke. De få i ansökningen om rättshjälp föreslå det ombud, som de vilja hava, men det är åbokommittén, som utser och förordnar ombud. Det står i 5 § nämligen följande: »Bifalles ansökningen om rättshjälp, skall kommittén ställa sakkunnigt biträde till sökandens förfogande». Det är sålunda i alla händelser kommittén, som utser detta sakkunniga biträde. Och redan ansökningsförfarandet är, såsom jag i min motion påvisat, så vidlyftigt, att det i många fall — när det gällde processen angående det forna finntorpet Njupan nr 1, var det icke mindre än ett 80-tal åbor, som voro invecklade — behövs en hop med penningar bara för att få alla papperen klara.

Ang. rättshjälp
 åt åbor m. fl.
 (Forts.)

Jag tror icke, att det kan gå för herr Karlsson i Fjäl att övertyga kammaren om att denna kungörelse är lämpligt avfattad. Utskottets hela avstyrkande avfattning vilar på att åboförbundet under hand, sedan dessa medel blivit anslagna, ingått till Kungl. Maj:t med en skrivelse i detta syfte. I denna skrivelse hemställes, att Kungl. Maj:t måtte taga den frågan under omprövning, och utskottet uttalar den »förhoppningen att av en sådan prövning skall framgå möjligheter till ett bättre användande av de till Kungl. Maj:ts förfogande ställda medel». På denna grund avstyrker utskottet bifall till motionen. Jag anser, att det egentligen är en ganska svag grund för utskottet att avstyrka bifall, när utskottet egentligen icke har något att invända mot motionen, utan anser det i alla fall lämpligt, att ändringar vidtagas i samma kungörelse.

På grund av dessa skäl skall jag, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till min motion.

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman, mina herrar! Det är ej rätt att påstå, att utskottet och riksdagen i övrigt icke skulle hysa ett varmt intresse för åborna och göra vad på dem ankommer för att deras rättsliga ställning skall bliva utredd för att de må, där de ha rätt till sin egendom, få behålla den och bliva kvar på sin torva. Riksdagen har visat sitt intresse för saken, såsom förut framhållits, genom att för år 1916 bevilja ett anslag å 15,000 kronor till rättshjälp åt åborna. Tyvärr hava icke dessa medel tagits i anspråk. Riksdagen överlämnade åt Kungl. Maj:t att bestämma villkoren för medlens användande, och regeringen har i sin tur överlåtit sin fullmakt härvidlag på den s. k. åbokommittén, och åbokommittén har icke kunnat komma överens med åboarnas organisation eller åboförbundets ledande män. Vem som är orsaken till att frågan kommit i baklås, därom vågar jag icke fälla något omdöme, och jag tror att, icke heller riksdagen bör uttala någon åsikt om den saken, ty därför fordras mera genomgripande utredning av hela spörsmålet. Men det är beklagligt, att frågan kommit i baklås. Emellertid beror det nu på Kungl. Maj:t att återföra frågan till dess rätta läge, och åboförbundet har på en konferens beslutat vända sig till regeringen med anhållan om rättelse i de bestämmelser, som blivit utfärdade i kungl. kungörelsen den 17 juni 1916. Jag tror den rätta vägen härvidlag vara, att regeringen söker att ordna det så, att dessa medel, som blivit anslagna, komma till användning och jag ber att få instämma i vad som förut sagts av herr Sävström och i hans vädjan till finansministern, som här är närvarande, och på vilken det ankommer att ordna frågan, att han verkligen ville taga itu med den och se till att det anslag, som riksdagen för ändamålet beviljat, utlämnas till åborna på sådana villkor, att det mål, riksdagen därmed åsyftat, blir vunnet.

Vad de väckta motionerna i ämnet beträffar förefaller det mig, att man svårligen kan bifalla dem. Herr Olsson i Ramsta vill hava andra villkor fastställda än dem som nu äro föreskrivna för rättshjälpsmedlens användning, men han har icke angivit vilka. Riks-

dagen måste naturligtvis hava klart för sig, vilka villkor man härvidlag önskar. Herr Johansson i Sollefteå har framställt yrkande om nya 15,000 kronor för ändamålet. Men vad tjänar det till? Penningar finnas redan nu. Här är bara fråga om att använda medlen på rätt sätt. Jag tror icke, att det är något bevänt med att bevilja åboförbundet särskilt anslag utöver vad som nu står till förfogande. Rätta vägen är, såsom jag nämnde nyss, att regeringen, som har frågan under omprövning, tager hand om den. Jag tror, att det är lika lätt att vädja till herr finansministern utan att sätta i gång den stora apparaten med en skrivelse till Kungl. Maj:t, vilken troligen icke blir av i alla fall, eftersom första kammaren icke skulle följa oss.

Ang. rättshjälp
åt åbor m. fl.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr H a g e: Jag kan fortfarande icke förstå, om man har den uppfattningen, som herr vice talmannen hyser, varför man då icke skulle kunna uttrycka sin uppfattning i frågan på det sättet, att man yrkade bifall till motionerna eller åtminstone till den ena motionen. Nu blir det dock så, att här föreligger ett avstyrkande utskotts-förslag, och det är dock en gång en allmän praxis i riksdagen att icke fästa så stort avseende vid motiveringen till ett utlåtande, när i alla fall beslutet utmynnar i ett avstyrkande av förslaget.

Nu säger visserligen herr vice talmannen, att det finns att åberopa såsom skäl, varför man icke skulle kunna tillstyrka särskilt herr Olssons i Ramsta motion, att denne icke bestämt pekat på några vissa ändringar, som borde vidtagas i den föreliggande kungörelsen. Mot detta vill jag säga, att såväl i motionen som ock i debatterna om denna sak ävensom i någon mån i den reservation, jag avgivit, föreligger dock ett betydande material, ur vilket man från Kungl. Maj:ts sida kan, när det blir fråga om att fastslå nya regler, få fram, huru dessa regler ungefärligen skola se ut. För övrigt tycker jag för min del, att herr Karlsson i Fjäl just givit ett övertygande motiv, varför man skulle behöva få till stånd ändrade regler med avseende på denna rättshjälp. Han erkände nämligen öppet och ärligt för kammaren, att de regler, som det här är fråga om, äro sämre än de, som gälla för den allmänna rättshjälpen. Det förhållandet alltså, att man ställer de människor, som skola få detta anslag, i sämre ställning, att man fastställer för dem sämre regler än för andra medborgare — den omständigheten, att man kan konstatera detta, tycker jag för min del vara alldeles tillräcklig motivering för en framställning i den riktning, som herr Olsson i Ramsta pekar på i sin motion.

Jag skulle kunna tillägga utöver detta en hel del saker. Jag skulle exempelvis kunna säga till herr Karlsson i Fjäl, att han måste dock till slut erkänna, att det verkligen förhåller sig så, att dessa åbor icke hava tillfälle att själva bestämma vem som skall sköta deras rättegång. Han antydde, att man gjort en framställning, att en viss jurist skall hava hand om dessa rättegångar. Men så nämnde herr Karlsson i detta sammanhang, att det finns så många andra jurister att vända sig till. Ja, redan den omständigheten att denna

Ang. rättshjälp
åt åbor m. fl.
(Forts.)

jurist icke får hand om dessa rättegångar, visar, att vederbörande rättssökande icke kunna få sin framställning i detta avseende godkänd. Mot den uppfattningen, som herr Karlsson framförde, då han sade, att det finnes så många andra jurister att vända sig till, kan man dock påpeka det förhållandet, att den fråga, som här omhandlas, är en specialfråga, en sådan juridisk fråga, för vilken det fordras, kan man säga, specialkunskaper. Man kan alltså säkerligen icke vända sig till vilken jurist som helst i den frågan. Här finns det en jurist, en mycket framstående jurist, som det talas om, vilken skaffat sig alldeles speciella insikter på detta område, och då är det naturligtvis alldeles naturligt, att dessa åbor, som vilja hava sin sak så rättvist, så djupgående och säkert prövad som möjligt, göra en framställning om att denne just för dessa speciella saker utbildade jurist får taga hand om dylika frågor. Jag menar alltså, att det påståendet är riktigt i motionen, att genom sådana regler, som nu finnas, avskäras dessa åbor från möjligheten att få den jurist, som de verkligen vilja hava. För min del vill jag dessutom säga, att jag icke alls skulle hysa några betänkligheter mot att överlämna åt denne jurist att pröva vilka rättegångar som skola upptagas, samt utföra och leda dem. Jag är nämligen av den uppfattningen, att den jurist, som med en sådan ställning får ett så ansvarsfullt värv sig pålagt, handlar under ansvar inför dem, som givit honom uppdraget. Detta är min bestämda uppfattning i frågan.

Ja, herr talman, jag tillåter mig fortfarande att yrka bifall till de två motioner, som jag förut yrkat bifall till.

Herr Olsson i Ramsta: Herr vice talmannen sade, att orsaken varför han icke kunde gå med på ett bifall till min motion, var att jag icke kommit i klämman med något positivt yrkande utan endast talat om allmänna grunder för utdelandet av denna rättshjälp åt åborna. Jag har ju dock i min motion påvisat den stora orättfärdigheten uti denna kungl. kungörelse, när det gäller utdelandet av denna rättshjälp nämligen att en utredningskommitté utser juristen och leder rättegången. Det heter ju t. ex. i § 5, att den jurist som åboförbundet utsett skall »i samråd med kommittén planlägga rättegången och, där så utan men för målets behandling kan ske, tillhandahålla kommittén protokoll och övriga handlingar i målet». Det är sälunda kommittén, som i alla fall skall göra detta och leda processen. I min motion har jag också påvisat olämpligheten uti ett sådant förfarande. Det kan väl icke begäras, att om man yrkar, att denna kungörelse skall ändras så att den verkligen gynnar dem, som i främsta avseendet böra gynnas, man då skall komma med ett fullständigt förslag till en ny kungl. förordning. Det kan väl icke begäras. Jag har sagt, att det skall bliva »på helt andra grunder och i varje fall så, att de rättssökande åborna själva må äga rätt utse sina ombud». Detta är en kardinalpunkt i min motion.

Ja, herr talman, jag ber att få yrka bifall till min motion.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet Thorsson:

Herr talman! Under den nu förda diskussionen ha ett par talare gjort direkt framställning till mig att jag skulle vidtaga vissa åtgärder i syfte att förhjälpa åborna till deras förmenta rätt. Jag vill i anledning härav meddela att nu berörda ärende är beroende på Kungl. Maj:ts omprövning. Strax efter mitt tillträde till det ämbete jag nu bekläder uppvaktades jag av en deputation från åboförbundet som ingav tvenne framställningar. Den ena avsåg, att Kungl. Maj:t skulle bereda åboförbundets ordförande säte och stämma i åbokommittén. Den andra gick ut på, att Kungl. Maj:t skulle medgiva, att doktor Söderqvist finge vara åboförbundets juridiska ombud vid förandet av åbornas talan i rättegångssaker. Den första framställningen ansåg jag mig icke kunna tillråda Kungl. Maj:t att godkänna, därför att jag, med den ställning, som åboförbundets ordförande intog till den sittande åbokommittén, förutsåg, att möjligheten för åbokommittén att slutföra det arbete, som kommittén påbörjat, skulle försvåras. Jag ansåg mig därför icke kunna lägga ett sådant hinder i vägen för arbetets fullföljande, att jag kunde tillstyrka den framställning, som åbokommittén gjort i förra fallet.

Vad det senare fallet angår, har Kungl. Maj:t förklarat ärendet vilande hos Kungl. Maj:t i avvaktan på de resultat, som dessa motioners framlämnande till riksdagen kunde föranleda. Emellertid har, såsom redan förut nämnts, sedermera inkommit en framställning till Kungl. Maj:t, att det skulle beredas parterna i den här saken tillfälle att vara företrädna inför åbokommittén vid handläggning av vissa ärenden. Vid val av ombud för åborna ansåg jag mig då bäst tjäna deras intressen genom att föreslå doktor Söderqvist till detta uppdrag, då jag ju visste, att han hade deras alldeles särskilda förtroende.

Nu har det i de väckta motionerna och även här under diskussionen gjorts erinringar mot, att denna rätt att utse juridiskt ombud för åborna lagts i åbokommitténs hand. Det är dock naturligt, att, när Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté, som skulle utreda detta synnerligen svårlösta problem, det låg mycket nära till hands, att Kungl. Maj:t även skulle uppdraga åt kommittén att utse berörda ombud.

Jag tror — det har åtminstone berättats för mig så — att anledningen till att endast en mindre del av nu ifrågavarande anslagsbelopp kommit till användning, är att åboförbundet föreslagit sådana personer att föra åbornas talan, som icke innehaft de juridiska kvalifikationer, som man måste kräva av ett ombud, som skall inför domstol föra fram spörsmål av den räckvidd, varom här är fråga och av vars utgång så många människors väl och ve är beroende. Det lär som sagt vara denna tvist om kvalifikationerna hos det juridiska biträdet, som egentligen är orsaken till att ett så litet belopp av de 15,000 kronorna blivit använt. Då i alla fall detta ärende måste bli föremål för Kungl. Maj:ts behandling efter det riksdagen nu fattat sitt beslut i detsamma, så vill jag säga, att vad på mig ankommer skall jag medverka till, att såsom juridiskt biträde utses en person, som åboförbundet har förtroende till och som besitter

Ang. rättshjälp
 åt åbor m. fl.
 (Forts.)

Ang. rättshjälp
 åt åbor m. fl.
 (Forts.)

de juridiska kvalifikationer, som måste fordras för att verklig garanti skall vinnas därom, att de av staten anordnade medlen skola lända till ett gott resultat för parterna i fråga.

Jag har, herr talman, icke något vidare att tillägga i föreliggande debatt, utan har endast velat lämna denna lilla upplysning.

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Det har varken inom jordbruksutskottet eller inom denna kammare förefunnits någon meningsskiljaktighet därom, att icke åborna böra få det stöd, som de behöva för att kunna bevaka sin rätt och föra sin talan. Skiljaktigheten härvidlag ligger däri, att man från majoritetens sida inom utskottet har velat bibehålla det anslag å 15,000 kr., som nu utgår till rättshjälp för åbor, att behandlas på sätt Kungl. Maj:t bestämmer, under det att motionärerna anse, att vi böra bevilja ett direkt anslag att ställas till åboförbundets förfogande. För min del kan jag icke under några förhållanden gå med på, att ställa ett anslag till en dylik sammanslutnings förfogande att användas på sätt den finner för gott, visserligen under kontroll av Kungl. Maj:t, men i i alla fall för utförande av rättegångar o. d., vilka kanske i många fall skulle visa sig synnerligen olyckliga och enligt den utredning, som inom kommittén är under utarbetande, aldrig hade bort sättas i gång.

Nu har man här talat om de grunder, som Kungl. Maj:t bör följa vid tilldelande av detta anslag. För min del tror jag icke, att själva formuleringen av dessa bestämmelser är så synnerligen dålig, som man här velat låta påskina. Visserligen är det sant, att det fordras, att en juridiskt bildad person skall föra åbornas talan. Jag tror icke, att det gärna kan vara möjligt, att staten anslår medel till rättshjälp, om icke juridiskt bildade ombud komma till användning. Det är nog här, som själva kärnan i denna tvist ligger. Det är ett privatekonomiskt intresse, som ligger bakom, och meningen är nog, att en person här skall föra talan, som icke är juridiskt bildad. Såsom ju även herr finansministern nyss påpekade, är nog detta orsaken till, att man icke tillgodogjort sig detta anslag i så stor utsträckning, som avsett varit.

Nu har vidare herr Hage i sitt första anförande yttrat, att det icke är överensstämmande med vanlig rättegångspraxis, att en viss part skall inför rätta förete en objektiv och förutsättningslös utredning, utan att det är vanligt, att varje part håller på sina speciella synpunkter och bestrider vad motparten kommer med. Ja, det är ju alldeles riktigt, men när, såsom jag nyss nämnde, detta anslag utgår av statsmedel, är det väl givet, att såväl den ena som den andra partens berättigade intressen böra komma fram i rättegången och ingenting undandöljas, vare sig det rör den ena eller den andra parten.

Nu har jordbruksutskottet i sin motivering uttalat, att utskottet är förvissat därom, att Kungl. Maj:t vid den utredning, som av åboförbundet begärts i dess skrivelse, skall taga de olika synpunkterna under beaktande och göra de ändringar, som kunna anses nö-

diga, för att anslaget må komma till den användning, som med det- *Ang. rättshjälp*
 samma äsyftas. Jag tror, att man med en sådan motivering har vun- *ut åbor m. #.*
 nit fullt ut, vad man på det hållet kan göra berättigade anspråk på *(Forts.)*
 att vinna, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till
 utskottets hemställan.

Herr Olsson i Ramsta: Om herr Nilsson i Landeryd hade uppmärksamt åhört herr finansministerns anförande, skulle han ha funnit, att herr finansministern sade, att åboförbundet anmält en juridiskt bildad person, doktor Söderqvist, till att föra åbornas talan, dock på det sätt, att åbokommittén skulle ha överinseende över det hela. Det förhåller sig icke så, som herr Nilsson i Landeryd ville låta påskina, att vi här yrkat på, att dessa medel skulle ställas till åboförbundets förfogande och att de skulle kunna användas till anställande av en icke juridiskt bildad person, som icke dugde till att här föra åbornas talan. Något sådant har jag aldrig påyrkat, och det är alldeles felaktigt att påstå dylikt. Jag har heller aldrig yrkat på, att dessa medel skulle ställas till åboförbundets förfogande. Herr Nilsson i Landeryd har således här kommit med två påståenden, som icke hålla streck och emot vilka jag nu skall be att få inlägga en gensaga.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till min motion.

Herr Karlsson i Fjäl: Herr talman! Huvudorsaken till att så liten del av nu ifrågavarande statsanslag kommit till användning, ligger naturligtvis i den omständigheten, att den juridiska rättsutredningen i ärendet pågår. Det är klart, att under den tid denna utredning pågår, varken åborna eller bruksägarna böra företaga några rättegångar. Vid tidpunkten för kommitténs tillsättande var det fråga om att under Laxå eller under Aspa bruk en hel del processer från bruksägarnas sida skulle anhängiggöras. Men om jag icke är oriktigt underrättad, uppmanade under hand dåvarande finansministern vederbörande att under den tid utredningen påginge nedlägga processerna. Så har också skett på ett enda undantag när, nämligen i fråga om hemmanet Hallen under Kilafors. På inga andra håll har någon bruksägare väckt talan mot åbor. Såvitt jag minns har i samtliga fall, där rättshjälp utgått, varit fråga om sådana processer, som anhängiggjorts av åborna och som påbörjats förrän detta rättshjälpsanslag blivit tillgängligt.

Herr Olsson i Ramsta fasthöll fortfarande vid, att åborna icke ägde att utse ombud. Jag fasthåller vid, att de äga rätt att göra detta och att kommittén icke avvikit från åbornas i detta fall uttalade önskan. Även den jurist, som här varit på tal i debatten, har av åbokommittén anmodats att ta hand om de processer, som det är meningen påbörja under Aspa bruk, men han har tillsvidare avböjt att åtaga sig denna sak. Sålunda beror det absolut icke på åbokommittén, om den icke får denna person att föra dessa åbors talan.

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Jag begärde ordet i

Ang. rättshjälp
åt åbor m. fl.
(Forts.)

anledning av herr Olssons i Ramsta här nyss fällda yttrande, att jag skulle i mitt första anförande ha sagt, att motionärerna yrkat på, att även en icke juridiskt bildad person skulle få användas till att föra åbornas talan. Om han läser igenom anförandet i fråga, skall han finna, att jag *icke* sagt något sådant. Framställningen om, att ett anslag måtte beviljas till åbokommittén, är förorsakad därav, att man icke fått använda det hittillsvarande anslaget på sätt man velat. Det ligger här privatekonomiska intressen bakom, och jag är övertygad om, att just den omständigheten, nämligen en önskan om att här få en icke juridiskt bildad person till åbornas ombud och ingenting annat, är orsaken till den föreliggande framställningen. Jag tror, att resultatet av ett bifall till motionen skulle bliva, att man kommer därhän, att icke juridiskt bildade personer skulle komma att föra åbornas talan, men jag har alls icke påstått, att *motionärerna* påyrkat något sådant.

Herr H a g e: Herr talman! Herr Karlsson i Fjäl gjorde gällande att åbokommittén hade anmodat den person, som det här varit fråga om att föra åbornas rättegång, men han har också nämnt förut, att denne jurist nekat på grund därav, att dessa rättegångar skulle föras under ledning av åbokommittén. Jag för min del finner fullt förklarligt, att en sådan framstående jurist icke velat vara med om att föra rättegångar, när han skall bindas på detta sätt, och då det skall fastställas sådana villkor rörande rättegångsförfarandet, som innehållas i de regler, som åbokommittén härvidlag uppställt. Jag föreställer mig, att en sådan jurist betraktar det såsom ett rentav pactum turpe att föra rättegångar under sådana villkor och under sådan översyn, som dessa regler innebära. Det framgår sålunda, herr talman, fortfarande, att åbokommittén eller rättare sagt dessa regler äro orsaken till att åborna icke få det ombud vid dessa rättegångar, som de verkligen vilja ha.

I övrigt skulle jag, med anledning av herr finansministerns yttrande, när han sade, att han icke fann det lämpligt att sätta in en representant från åboförbundet i den här omnämnda kommittén, verkligen vilja säga, att de skäl, som han anförde, förvånade mig i hög grad. Han sade nämligen, att arbetet därigenom skulle försvåras. Ja, mina herrar, det är väl alltid så i varje kommitté, att arbetet försvåras, om man där sätter in en person, som strider för en annan mening än den eller de personer hysa, som förut sitta i kommittén. Det är också givet, att om man sätter in en sådan person i kommittén, arbetet på det sättet fördröjes, men det har väl också en oerhört stor betydelse, att en sådan person får vara med och föra fram sina skäl och sina synpunkter, så att icke de andras synpunkter fullständigt behärska hela utredningen. Jag föreställer mig, att ett sådant förfarande vore mycket lämpligt och till stor nytta. Jag är övertygad om, att det därför icke skulle uppstå någon risk, att han skulle fullständigt dominera i kommittén, utan givetvis hade dessa, som förut sitta i kommittén, tillfälle att fortfarande kämpa för sina åsikter; men det bleve möjligt att på detta sätt mera allsidigt behandla den före-

liggande saken. Och säkerligen blir resultatet bättre, än om man överlämnade hela utredningen åt en kommitté, som är, såvitt man kan se, fullständigt ense i varenda punkt, då det gäller att bedöma frågan.

*Ang. rättshjälp
åt åbor m. fl.
(Forts.)*

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! Då jag underskrivit den motion, som herr Olsson i Ramsta väckt i denna fråga, och även inom utskottet reserverat mig till förmån för densamma, skall jag här be att få yttra några ord, men jag skall icke bliva långvarig, då debatten nu dragit långt ut på tiden.

Man kommer här icke ifrån, att åbornas ställning uti nu förevarande avseende är synnerligen dålig, och man kan icke heller komma ifrån den uppfattningen, att såsom förhållandena nu äro, är anslaget till åbornas rättshjälp för dem utan någon som helst betydelse. Det är klart, att herr Karlsson i Fjäl, som tillhör åbokommittén, skall varje gång, som denna fråga är på tal, här uppträda och försvara kommittén. Jag tror dock icke, att han skall lyckas att övertyga så många.

För min personliga del vill jag säga, att jag fått den uppfattningen av denna åbokommitté, att den är mera till för sin egen skull än för att tillvarata åbornas intresse. Ett bevis härpå kan man ju se i det förhållandet, att av de medel, som riksdagen år 1915 anslag för beredande av rättshjälp åt åbor, eller 15,000 kronor, ha under dessa tre år icke förbrukats mer än 400 kronor. Det är ett faktum.

Utskottet säger här, att det ingenting vill göra åt saken, därför att man kan hoppas, att Kungl. Maj:t skall ordna hithörande förhållanden. Om jag fattade herr finansministern rätt, yttrade han här, att Kungl. Maj:ts ställningstagande i detta fall skulle komma att bero på den ståndpunkt, som riksdagen intog till de nu förevarande motionerna. Är det nu så, att vi avslå motionerna, så kan jag icke finna, att regeringen har någon vidare anledning att taga upp denna sak. Såsom frågan nu ligger, tror jag, att om man över huvud taget anser, att man bör hjälpa åborna, denna kammare gjorde klokt i att här bifalla herr Olssons i Ramsta motion. Det kanske icke kan bli annat än en opinionsyttring från denna kammare, men det kan åtminstone bli ett stöd för regeringen att gå på de linjer, som herr finansministern här för sin del förklarar sig villig att följa.

Vad beträffar den andra motionen, som är avgiven av herr Olsson i Norrhyttan och till vilken herr Hage här yrkat bifall, har jag för min del icke kunnat vara med om att tillstyrka densamma. Jag anser nämligen, att man icke bör gå på den linjen, att man beviljar understöd till enskilda föreningar. Det kan ju vara värdefullt för åboförbundet att få detta statsanslag, men jag anser det icke vara så värdefullt, som om föreningen kunde bliva delaktig av de 15,000 kronor, som riksdagen en gång beviljat till åboförbundet, för att detsamma skulle ha något stöd och kunna gagna de många åbor, som här blivit invecklade i processer.

Ang. rätts hjälp
åt åbor m. fl.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Olssons i Ramsta motion.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen till en början propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten 1), nämligen först på bifall till berörda hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet av herr Olsson i Ramsta m. fl. väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Hage, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 1:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 77, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet av herr Olsson i Ramsta m. fl. väckta motionen.

Omröstningen utföll med 116 ja mot 47 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan uti ifrågavarande punkt.

Vid härefter av herr talmannen därå framställd proposition blev utskottets hemställan i punkten 2) likaledes av kammaren bifallen.

Slutligen gav herr talmannen i avseende å punkten 3) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt, dels ock på avslag å berörda hemställan samt bifall i stället till den av herr Olsson i Norrhyttan m. fl. i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren jämväl utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

§ 12.

Herr statsrådet *Petersson* överlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 438, angående anslag till åtgärder i prisreglerande syfte;
nr 444, angående främjande av manskapsrekryteringen vid armén;

nr 436, angående understöd åt småskolläraryrket Karolina Svensson;

nr 437, angående understöd åt folkskolläraryrket Kristina Lundberg; och

nr 441, med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att överlåta fast egendom m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en andre-arkivariebefattning vid landsarkivet i Lund m. m.;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till beredande av tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade villkor för statsbidrag under år 1918 till driftkostnaderna vid kustsanatorierna;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgnings- och förbättringsarbeten m. m. i vissa länsresidens och landsstatshus; och

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 21 under sjunde huvudtiteln av propositionen med förslag till tilläggsstat för år 1918, dels ock i särskild proposition, nr 322, gjorda framställningar angående anslag till täckande av vissa förskott på tilläggsstat för år 1918.

Utskottets förslag i dessa utlåtanden biföllos.

§ 14.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört lagutskottets utlåtande, nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m., dels ock i ärendet väckta motioner.

*Ang. lag
mot oskälig
hyresstegring
m. m.*

Genom en den 2 april 1918 dagtecknad proposition, nr 213, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehäft följande i ärendet väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 148, av herr *Gullberg*,

nr 156, av herr *Ström*,

nr 157, av herrar *C. G. Ekman* och *Kvarnzelius*, och

nr 159, av herrar *Mannheimer* och *von Geijer* samt

Ang. lag
mot oskälilig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

inom andra kammaren:

- nr 148, av herrar *Lübeck m. fl.*,
- nr 374, av herr *Fast*,
- nr 377, av herr *Hage m. fl.*,
- nr 378, av herr *Hamrin*,
- nr 379, av herr *Lovén m. fl.*, och
- nr 384, av herr *Lübeck m. fl.*

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga vid punkten fogat förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälilig hyresstegring m. m.; samt

B. att motionerna nr 148, 156, 157 och 159 i första kammaren samt nr 148, 374, 377, 378, 379 och 384 i andra kammaren, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade:

dels reservation beträffande förslaget i dess helhet av herrar *Stärner*, greve *Spens*, *Dahl*, *Permansson* och *Fant*, som hemställt, att riksdagen måtte antaga ett i deras reservation intaget lagförslag i ämnet;

dels ock åtskilliga reservationer beträffande de särskilda paragraferna i utskottets ifrågavarande lagförslag.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Pettersson* i Södertälje, som yttrade: Herr talman! Jag ber att i avseende å föredragningsättet få föreslå,

att lagförslaget föredrages paragrafvis samt, där så anses lämpligt, momentvis;

att 4 § föredrages först samt att vid behandlingen av nämnda paragraf i lagförslaget diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtexten ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslaget kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit av kammaren med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas; samt

att i avseende å nummerbeteckning i paragrafer och moment utskottet må vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölls.

*Punkten A.**Lagförslaget.*

I enlighet med kammarens angående föredragningsordningen fattade beslut föredrogs först 4 §; och blev paragrafen av kammaren godkänd.

1 §.

Utskottet hade i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit, att *1 mom.* skulle erhålla denna lydelse:

1. Denna lag äger tillämpning inom område, där lagen med vissa bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m. den 25 maj 1917 är gällande vid denna lags ikraftträdande. Dock må Konungen härifrån kunna medgiva undantag, såframt den myndighet, som utövar kommunens, köpingens eller municipalsamhällets beslutanderätt, där om gör framställning, för vilken avgivits minst två tredjedelar av de i beslutet deltagandes röster.

Uti en vid detta moment avgiven reservation hade herrar *Klefbeck, Lindqvist* i Kosta, *Ernst Lindley, Johansson* i Trollhättan och *Ericsson* i Ätvidaberg yrkat, att momentet med anledning av den av herr Hage m. fl. väckta motionen måtte erhålla följande lydelse:

»Denna lag äger tillämpning inom varje stad, köping och municipalsamhälle. Dock må Konungen — — — deltagandes röster.»

Efter föredragning av momentet yttrade:

Herr *Lindqvist* i Kosta: Herr talman, mina herrar! Vid denna paragraf och detta moment som det här gäller ha vi socialdemokrater inom utskottet tillåtit oss att anteckna en reservation, och jag ber med anledning härav få säga några ord för att närmare motivera densamma.

I anslutning till herr Hages m. fl. motion, ha vi här föreslagit, att lagens obligatoriska giltighet skulle sträcka sig längre än den nu gällande och den av utskottet föreslagna lagen, detta därför att vi bibringats den uppfattningen, att det är nödvändigt att få lagen att gälla även i ganska små samhällen med sammanträngd befolkning. Herr Hage har i sin motion för detta måls vinnande föreslagit, att lagen skulle få obligatorisk giltighet i alla samhällen, där folkmängden den första januari 1918 översteg 3,000 invånare. Vi ha funnit detta förslag icke sträcka sig tillräckligt långt, ty när man tar något reda på, hur det ställer sig med hyresstegringen i samhällen med betydligt lägre invånarantal än 3,000, finner man, att stegringen av hyrorna även där är så hög, att man mycket väl behöver inskrida för att få lagen att omfatta även dessa mindre samhällen. Med några få siffror skall jag visa detta.

I ett ganska litet samhälle hemma i mitt län, Alvesta, betalades 1914 för en lägenhet på 2 rum och kök 250 kronor, 1917 fick man

*Ang. lag
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.*

(Forts.)

Ang. lag
mot oskälilig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

för samma lägenhet betala 350 kronor, För en enrumslägenhet betalade man 1914 150 kronor, nu 300 kronor, för en lägenhet på 3 rum och kök 1914 350 kronor, nu 450 kronor, för en 4-rumslägenhet 1914 300 kronor, nu 500 kronor. Från Ljungby köping, där man har begärt att få denna lag antagen men dock icke lyckats, har man i den framställning som gjorts, visat med några siffror, hur hyrorna där ha stegrats och man finner där, att hyresstegringen varit uppe i mellan 25 och 60 %. För tillfället lär stegringen i vissa fall gå ända upp till 110 %. I Hässleholm, där man också har sökt få lagen tillämpad men icke lyckats, har gjorts en undersökning, hur det ställer sig med hyresstegringen, och därav framgår, att för 21 tvårumslägenheter hyran ökats med 42 %, för 16 trerumslägenheter med 22 %, för 14 fyrrumslägenheter med 32 % o. s. v.

Nu kan man ju mot det yrkande vi här framställt om att få lagen tillämpad även i mindre samhällen invända, att lagen sådan den är och sådan den av utskottet föreslås icke utesluter sådana småsamhällen, som det här är fråga om. Ja, det är alldeles riktigt, att lagen som sådan icke lägger hinder i vägen härför, men det är någonting annat som hindrar, och det är de kommunala myndigheter, som ha att besluta om framställningar och yttra sig över dylika. På grund av dessa myndigheters mången gång avvisande hållning har man på många ställen stannat utanför lagen och det även där det hade varit behöfligt att få den gällande. Även har det visat sig, att Kungl. Maj:t. som har prövnings- och bestämmanderätten i sista hand, i vissa fall avslagit gjorda framställningar. Så har hänt med framställningen den 13 juli i fjol från Turebergs villastad, den 28 september från Raus kommun, samma dag från Hagalund, den 5 oktober från Säffle. Om det är fler framställningar avslagna än dessa här nämnda, känner jag icke till, men även om det skulle så vara, att det inte är flera än dessa som blivit avslagna, är det dock tillräckligt många för att motivera ett yrkande i den riktning vi här framställt.

Nu har jag emellertid av herr talmannen blivit uppmärksamgjord på att det yrkande vi framställt och som återfinnes i utskotts- betänkandet såsom reservation går utöver den Hageska motionen och att herr talmannen därför är förhindrad att framställa proposition härpå. Ja, jag var icke fullkomligt oförberedd på att en dylik invändning skulle komma att göras mot detta vårt yrkande, ty onekligen går det något längre, än motionen i denna del gör. Men som motionen i sitt yrkande i andra delen av paragrafen sträcker sig längre än Kungl. Maj:ts förslag, hade jag likväl hoppats, att det skulle vara en möjlighet att få yrkandet under proposition. När nu detta icke är möjligt, skall jag taga mig friheten yrka bifall till herr Hages m. fl. motion på så sätt, att första momentet i första paragrafen måtte få följande ändrade lydelse: »Denna lag äger tillämpning i stad, köping och municipalsamhälle, vars mantalsskrivna folkmängd vid 1918 års ingång översteg 3,000 invånare ävensom i annat samhälle eller område, där lagen med vissa bestämmelser mot

oskälighyresstegring m. m. den 25 maj 1917 är gällande vid denna lags ikraftträdande. Dock må Konungen» etc.

Ang. lag
mot oskälighyresstegring
m. m.

(Forts.)

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Pettersson i Södertälje: I fråga om lagens tillämpningsområde föreslår Kungl. Maj:t och utskottet, att lagen skall gälla i de områden, där 1917 års hyreslag vid tiden för den nya lagens ikraftträdande gällde. Men på samma gång innebära Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, att Kungl. Maj:t skall kunna förordna, såväl att lagen icke vidare skall gälla uti område, där den enligt nu gällande regel skulle gälla, som också, att lagen skall äga giltighet även i område, där lagen enligt huvudregeln icke skulle gälla. Nu föreslår herr Lindqvist den förändringen i dessa bestämmelser, att i anslutning till herr Hages motion lagen skulle gälla för alla städer, municipalsamhällen och köpingar med en folkmängd av minst 3,000 invånare. Jag menar, att man borde i detta avseende kunna enas om den principen, att lagen bör äga tillämplighet på varje ort, där oskälighyresstegring förekommer eller kan befaras förekomma, men också endast där. Det kan icke sägas vara ur någon synpunkt önskvärt att få lagen fastslagen att gälla i kommuner, där någon oskälighyresstegring icke är att befara. Det har emellertid inträffat, att i kommuner, där den nuvarande hyreslagen blivit antagen att gälla, hyresnämnden icke haft ett enda ärende att handlägga. Ett sådant resultat kan ju icke gärna vara någonting att sträva efter. Att nu utsträcka lagens tillämplighet till alla städer, köpingar och municipalsamhällen med minst 3,000 invånare, det kan helt säkert icke vara behövt eller lämpligt.

Nu säger herr Lindqvist, att Kungl. Maj:t ju kan komma att avslå befogade ansökningar om utsträckande av lagen till sådana här mindre samhällen, särskilt om de kommunala myndigheterna ställa sig avstyrkande. I anledning härav vill jag erinra, att enligt lagen den omständigheten, huruvida den kommunala representationen tillstyrker eller avstyrker en dylik framställning, icke är avgörande. Kungl. Maj:t kan bevilja lagens utsträckning att gälla även för ett samhälle, vars kommunala representation har avstyrkt den. Men det är sant, som herr Lindqvist sade, att Kungl. Maj:t ej mindre än fem gånger under sista året avslagit framställningar om hyreslagens tillämpning på mindre områden. I ett av dessa fall, det gällde Raus kommun, var skälet till avslag, att denna kommun från och med år 1918 skulle inkorporeras med Hälsingborgs stad och att det därför befanns mindre nödvändigt att särskilt för Raus kommun föreskriva hyreslagens giltighet. Men det har i andra och flera fall hänt, att Kungl. Maj:t beviljat framställningar i dylika avseenden. Jag skall tala om i vilka fall: Råsunda municipalsamhälle, Nynäs hamns köping, Norrtälje stad, Åmål, Älmhult, Värnamo köping, Arlövs municipalsamhälle, Solna kommun, Falkenberg, Mjölby mu-

Ang. lag
mot oskälig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

nicipalsamhälle, Herrljunga municipalsamhälle, Haparanda, Motala, Klippans municipalsamhälle, Krylbo municipalsamhälle, Ängelholm. Kungsörs köping, Björnekulle socken och Åstorps municipalsamhälle, Hävlinge municipalsamhälle, Högbo kommun, Fässbergs kommun, inalles ett tjugotal kommuner. Inför detta faktum synes mig den farhågan vara föga grundad, att Kungl. Maj:t skall draga sig för att bevilja lagens utsträckning även till mindre kommuner, då ett verkligt behov därav föreligger. Jag tror sålunda, att det icke är någon risk att gå med på det förslag, till vilket utskottet kommit, och jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr H a g e: Herr talman! Jag har, som framgår av den föregående debatten, väckt en motion på denna punkt angående lagens giltighetsområde.

Vad jag främst har vänt mig mot är att i denna § skulle inkomma det stycke, som börjar med orden »Dock må Konungen härifrån kunna medgiva undantag» och som slutar med orden »de i beslutet deltagandes röster». Genom att sätta in denna punkt upphäver man ju den obligatoriska giltigheten för denna lag. Och jag har icke kunnat blunda för det förhållandet, att det skulle behövas ett ganska litet antal hjälpröster för att man från ett visst håll inom ett kommunalt beslutande organ skulle kunna åstadkomma en sådan effekt, som man vill från husägarehåll så gärna åstadkomma.

Om man t. ex. ser på förhållandena i Stockholm, så behöves det bara, att högern inom stadsfullmäktige lyckas få med sig ett mindre antal liberaler, så är kravet fyllt för att t. o. m. i Stockholm lagens giltighet skulle kunna upphävas. Ty man får väl utgå från såsom något alldeles säkert, att, bortsett från ett eller annat undantagsfall, högern inom kommunerna icke vill ha denna lag. Vi kunna alltså, generellt taget, utgå ifrån, att högern ute i kommunerna skulle rösta för att lagen skulle bort. Då skulle detta kunna leda därhän, att inom sådana stadsfullmäktige, där det finnes liberaler, som äro ganska intresserade av att denna lag blir upphävd — de äro husägare, de ha blivit valda av element, som också äro intresserade av den här saken — där skulle kanske just dessa intressen kunna genomdriva, att det bleve en så kvalificerad majoritet, som jag nyss antydde, och vips är alltså villkoret fyllt för att denna lag skulle kunna upphävas.

Nu säger visserligen herr Pettersson i Södertälje, att Kungl. Maj:t kommer troligen att i dylika fall motsätta sig ett sådant upphävande, om det icke finnes tillräckliga skäl för upphävandet av lagen, och herr Pettersson i Södertälje har också påvisat, att det i en del fall också inträffat, att Kungl. Maj:t gått mot vederbörande kommunala myndigheters av- eller tillstyrkande beträffande denna fråga. Men jag tror nog i allmänhet, att man kan våga det påståendet, att Kungl. Maj:t måste fästa mycket stort avseende vid de kommunala organens yttranden i frågan. Och då riskerar man, om denna bestämmelse står kvar, att i en hel del samhällen, där arbetarerepresentanterna och socialdemokraterna ha mycket litet att

säga, hyresgästerna få finna sig uti att denna lag kommer att upphävas.

Det är från denna utgångspunkt jag föreslagit att den nämnda punkten skulle utgå. Nu säger visserligen herr Pettersson i Södertälje, att om bestämmelsen icke kommer in i lagen utan lagen ovillkorligen skall ha obligatorisk giltighet, så kan det komma att inträffa, att det i en del kommuner kan finnas hyresnämnder, trots det att det icke finns någon anledning att ha sådana och trots det att dessa hyresnämnder icke ha något att syssla med. Den saken tycker jag icke bör chockera alls. Att det tillsättes en kommunal nämnd, som icke får något att göra, betyder i det här fallet mindre. Då en sådan nämnd får mycket litet att göra, så blir det ju mycket litet utgifter för denna nämnd, kanske icke några utgifter alls. Och då skulle det ju icke bli ekonomiskt betungande att ha ett sådant organ i samhällen, där någon hyresnämnd egentligen icke vore behöflig.

Alltså menar jag, att detta skäl väger fjäderlätt mot den risk, som å andra sidan ligger däri, att denna punkt skulle kunna utnyttjas på sådant sätt, att i en hel del kommuner hyresnämnd icke komme till användning, där den verkligen behövdes.

För min del skulle jag med hänvisning till detta helst velat yrka bifall till min motion, som går ut på, att det skulle bli bättre möjligheter att föra fram kravet på hyresnämnders tillsättande i en del kommuner. Jag hade tänkt mig ett slags kommunalt referendum så att denna fråga icke alltid skulle gå genom de kommunala myndigheterna, utan det skulle bli en möjlighet att åstadkomma en opinionsyttring i denna sak, och på detta sätt skulle antagandet av lagen genomdrivas i vissa kommuner.

Nu har herr Lindqvist i Kosta delvis yrkat bifall till min motion. För min del skall jag icke tillåta mig att yrka bifall till den senare delen av motionen, däri jag talar om möjligheterna att genom kommunalt referendum uttala sig om lagen utan jag vill i den delen endast instämma i herr Lindqvists i Kosta yrkande. Men jag vill därvidlag säga, att jag kan icke vara med om att yrka bifall till den del av hans yrkande, som går ut på att den punkt, jag förut talat om, skulle kvarstå i lagen. Mitt yrkande innebär alltså bifall till herr Lindqvists i Kosta förslag dock så, att den punkt, som börjar med orden »Dock må Konungen härifrån kunna medgiva undantag» och slutar med orden »de i beslutet deltagandes röster», utgår ur lagrummet: i övrigt yrkar jag bifall till herr Lindqvists i Kosta förslag.

Sedan herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, anförde:

Herr Nylander: Herr talman! Jag har uppkallats närmast av ett yttrande av den föregående talaren, vari han framhöll, att efter hans antagande skulle högern och kanske även en del liberaler ha intresse av att lagen icke komme att tillämpas, därför

Ang. lag
mot oskälig
hyresuttagning
m. m.
(Forts.)

Ang. lag
mot oskäligen
hyresstegrings
m. m.
(Forts.)

att bland dessa partier också funnes fastighetsägare. Jag kan då icke underlåta att påpeka, att även bland socialdemokraterna och även bland vänstersocialisterna finnas fastighetsägare. Jag tror därför, att det skulle vara lämpligt, om vi under den fortsatta behandlingen av detta ärende kunde hålla oss till sak, så att vi sökte skilja mellan hyresvärdar och hyresgäster och icke mellan de olika partierna.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Blott några få ord med anledning av vad utskottets ärade ordförande anfört mot vad jag framställde.

Det säges från ordförandens sida, att det kunde hända, att lagen icke behöfve användas i något fall, och detta skulle enligt ordförandens uppfattning visa obehövligheten av att riksdagen i dag bifölle det förslag, som här blivit väckt. Men om nu första § i denna lag skulle bliva antagen i den form, utskottet föreslagit, så uppstår ju den möjligheten, att en del samhällen på grund av de kommunala myndigheternas beslut skulle befrias från denna lag, så att den icke ägde giltighet för dem. Häri ligger en stor fara, ty man kan icke lita på att Kungl. Maj:t i detta fall skulle bifalla framställningar, som kunde komma att göras beträffande lagens tillämpning. Visserligen framgår det av de handlingar, som man fått, att i de fall, där kommunala myndigheter gjort sådana framställningar, ha de bifallits, men där enskilda personer gjort framställningarna, ha de blivit avslagna. Man får meddelanden från dessa småsamhällen litet varstades, vilka visa, att det hade varit välbehöfligt att gå på den linje, som vi anvisat i vår reservation. Men då icke någon motion blivit väckt härom, så böra vi se till, att man kan komma så långt som möjligt i denna riktning, och det gör man genom antagande av det förslag, som jag här framhållit.

Herr Hage: Herr talman! Jag önskar, att jag kunde instämna i det yttrande, som herr Nylander hade. Men jag tror, att om vi se på saken, sådan den faktiskt föreligger i landet, så förhåller det sig så, som jag sagt. Just bland högerns representanter i kommunalorganisationerna finnas väl alltid de, som representera husägarnas intressen, och i viss mån är detta fallet även bland liberalerna, under det att, om också undantag finnas, det andra intresset i allmänhet representeras av socialdemokraterna och naturligtvis även av en del liberaler. Här är det ju intressesynpunkter, som skära sig mot varandra. Det är helt naturligt, att konsekvensen av detta blir just den, som jag sagt: Det komma vi icke ifrån, även om vi skulle önska, att det icke förhölle sig på det sättet.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande och vad jag sagt i övrigt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande moment, 2:o bifall till det yrkande, som

under överläggningen framstälts av herr Lindqvist i Kosta samt 3:o bifall till det av herr Hage gjorda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteeringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § 1 mom. i lagutskottets förevarande förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Lindqvist i Kosta under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 85 ja mot 82 nej, vid vilken utgång kammaren således godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande moment.

1 § 2 mom.; överskriften till 1 §; 2 §; 3 § 1—3 mom.

Godkändes.

För 3 § 4 mom. hade utskottet föreslagit följande lydelse:

4. Finner hyresnämnd, att dess beslut på grund av förelupet förbiseende eller meddelade oriktiga eller missvisande upplysningar blivit i avsevärd mån felaktigt, eller att omständigheter tillkommit, som bragt ärendet i ett väsentligt ändrat läge, äge nämnden att förordna om den rättelse, som därav må föranledas.

I fråga om förevarande moment hade reservationsvis yrkats:

av herr *Stärner m. fl.*, att momentet måtte erhålla denna avfattning:

4. Finner hyresnämnd, att dess beslut enligt 6 eller 7 § på grund av förelupet förbiseende eller meddelade oriktiga eller missvisande upplysningar blivit i avsevärd mån felaktigt, äge nämnden att förordna om den rättelse, som därav må föranledas; samt

av herrar *Rogberg och Holmdahl*, att, i enlighet med vad herr Lovén m. fl. uti sin ovanberörda motion föreslagit, orden »att omständigheter tillkommit, som bragt ärendet i ett väsentligt ändrat läge» måtte ur momentet utgå.

Momentet föredrogs, varefter

Ang. lag
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

Ang. lag
mot oskälig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

Herr Holmdahl yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har reservationsvis hemställt att i förevarande paragraf orden »att omständigheter tillkommit, som bragt ärendet i ett väsentligt ändrat läge» måtte utgå, och jag ber att med några ord få motivera denna min hemställan.

Enligt nu gällande hyresstegringslag äger hyresnämnd, då den finner, att dess beslut på grund av förelupet förbiseende eller meddelade oriktiga eller missvisande upplysningar blivit i avsevärd mån felaktigt, förordna om rättelse. Detta stadgande infördes i fjol på hemställan av lagutskottet, och det var avsett att utgöra så att säga ett surrogat för den besvärsmått, som utskottet av flera skäl ansåg sig icke kunna ifrågasätta. Nu är avsikten icke blott att detta stadgande skulle åter införas i denna nya lag, utan därjämte har det ifrågasatts, att hyresnämnd skulle kunna ändra sitt beslut, om omständigheter tillkommit, efter det beslutet fattades, som bragt ärendet i väsentligt ändrat läge. Man kan ställa sig mycket tveksam om, huruvida man bör i denna nya lag införa det stadgande, som tillkom i fjol, d. v. s. att hyresnämnd skall äga att ändra sitt beslut på grund av felaktigheter, som ha uppkommit. Emellertid torde en dylik befogenhet för nämnden icke kunna medföra några större olägenheter, då det endast är fråga om att ändra ett uppenbart misstag.

Däremot måste jag för min del ställa mig alldeles avvisande mot att nämnden skulle äga att på grund av omständigheter, som tillkommit *efter det nämnden fattat sitt beslut*, vidtaga ändringar i detsamma. Om man nämligen vill, att nämnden skall äga någon auktoritet och att något avseende skall fästas vid nämndens beslut, så går det icke an att nämnden den ena dagen fattar ett beslut, den andra ett annat. Och hur skulle förhållandena gestalta sig på hyresmarknaden, ifall detta stadgande skulle antagas? Jo, förhållandet skulle bli det, att man icke skulle kunna sätta någon lit till nämndens en gång fattade beslut. Man skulle riskera, att under den korta tid, som nämndens beslut är gällande, d. v. s. ett år, höjningar och sänkningar skulle kunna ske i de en gång fastställda hyresbeloppen. Och hur skall det gestalta sig, ifall nämnden den ena dagen godkänner en uppsägning och efter någon tid säger ifrån, att denna uppsägning icke skall vara gällande. Man skapar på detta sätt en sådan osäkerhet för både hyresgäster och hyresvärdar, att tillståndet blir rent av olidligt. Detta har också framhållits av åtskilliga motionärer, bland annat av herr Lovén m. fl., och jag kan icke finna annat än att dessa motionärer ha anfört fullgiltiga skäl för sin hemställan om att denna passus i paragrafen måtte utgå.

Jag ber därför att få yrka bifall till min reservation, dock med den ändring, att framför ordet »att» ordet »eller», som råkat falla bort, skall inflikas. Jag ber alltså att få yrka, att följande passus skall utgå: »eller att omständigheter tillkommit, som bragt ärendet i ett väsentligt ändrat läge».

Vidare anförde:

*Ang. lag
mot oskälilig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)*

Herr Lübeck: Herr talman, mina herrar! Vid denna paragraf ber jag att få fästa uppmärksamheten på en motion, som har väckts från olika håll i samma syfte, nämligen att få till stånd en möjlighet att överklaga hyresnämnds beslut. Man har då tänkt sig, att dessa ärenden skulle gå till Konungens befallningshavande eller i Stockholm till överståthållarämbetet samt i vissa fall till magistrat.

Det har ju anförts åtskilliga skäl mot denna överklagningsrätt, vilka alla emellertid tyckas utmynna däri, icke att denna rätt skulle vara olämplig i och för sig, ty tvärtom synes man ha önskat den från olika håll, men att den skulle vara omöjlig att i praktiken genomföra på grund av de svårigheter, som därmed skulle vara förknipade.

Det har bland annat sagts, att man då skulle få en högre instans, som skulle vara mindre sakkunnig än hyresnämnden, och detta har ansetts vara olämpligt. Det är ju riktigt, att hyresnämnden är en sakkunnig myndighet, men ett motsvarande förhållande äger ju rum på andra områden, när man inför specialdomstolar i första instans och jag vill i det sammanhanget fästa uppmärksamheten vid det förslag som nu föreligger om inrättande av sakkunniga vattendomstolar, där speciellt sakkunniga personer skulle få säte och verkställa detaljprövning av frågorna, men vilkas beslut sedermera skulle kunna överklagas hos hovrätten och högsta domstolen utan att man kan säga, att sakkunskapen där är företrädd alls på samma sätt som i första instansen.

Det är naturligtvis så, att den första instansen får vara den utredande och man får hoppas, att protokollen bli så pass fullständiga, att den instans, som sedan skall pröva målen, verkligen kan få en tillfredsställande uppfattning av saken. Men om icke protokollen äro tillräckligt fullständiga för detta syfte, finnes såvitt jag kan förstå, intet hinder, varför icke den prövande myndigheten skulle kunna vid vissa tillfällen, då detta anses behöfligt, uppdraga åt sakkunniga personer att verkställa besiktning av den lägenhet, varom tvisten rör sig, och sålunda få till stånd det sakkunniga yttrande såsom grund för omdömet, som kan finnas erforderligt.

Jag tror ej heller, att rätten att överklaga skulle medföra någon alltför stor arbetsböda. Det skulle nog icke bli överklagande i så ofantligt många fall, men ensamt den större trygghet, som genom rätten därtill skulle vinnas mot missbruk av denna i och för sig själv så föga önskvärda lagstiftning, tror jag är tillräckligt skäl att införa denna överklagningsrätt, en rätt för vilken även starka billighetsskäl synas mig tala.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avser införande av överklagningsrätt.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Herr Lübeck har yrkat, att kammaren måtte bifalla den vid ut-

Ang. lag
mot oskälig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

skottets betänkande av herrar Stärner m. fl. avgivna reservationen. Denna skiljer sig från utskottsmajoritetens ståndpunkt däri, att reservanterna vilja, att hyresnämnds beslut skall kunna överklagas, medan utskottsmajoriteten icke vill vara med om införande av en sådan rätt.

Helt visst föreligger det starka principiella skäl, som tala för införandet av klagorätt gentemot hyresnämnds beslut. Hyresnämnderna liksom andra myndigheter kunna utan tvivel misstaga sig. Dessa nämnder ha att behandla frågor, som representera stora värden eller i allt fall äro av stor vikt för åtskilliga medborgare. I samma mån som giltighetstiden för denna kristidsorganisation förlänges, i samma mån blir det också viktigare att se till, att icke rättssäkerheten genom hyresnämnders misstag äventyras.

På samma gång som utskottsmajoriteten sålunda medger det principiellt berättigade i kravet på införande av klagorätt på detta område, på samma gång har majoriteten icke kunnat finna annat än att de praktiska vanskligheter, som resa sig vid genomförandet av en dylik rätt, äro så oundvikliga och betänkliga, att de måste verka fullkomligt avskräckande. Jag skall be att i korthet få redogöra för dessa praktiska svårigheter.

Om man inför en klagorätt på detta område, måste man antingen ställa så till, att besvärsmyndigheten i hyresnämndens protokoll får ett tillräckligt fullständigt material att grunda sitt avgörande på; eller också, om man icke går den vägen, måste man låta besvärsmyndigheten göra om hela undersökningen från början, sålunda taga upp parternas yttranden, infordra husägarens räkenskaper och beräkningar, besiktiga lägenheterna o. s. v. Nu framgår det visserligen icke riktigt klart av reservanternas förslag, vilken utväg reservanterna välja, men då de icke ha föreskrivit skyldighet för hyresnämnderna att motivera sina avgöranden, utan endast att hyresnämnderna skola i protokollet anteckna sina beslut, så följer därav, att man med reservanternas ståndpunkt måste gå den andra vägen, d. v. s. prövningsmyndigheten måste taga upp saken från början, höra husägaren och hyresgästen och höra dem mot varandras yttranden och draga fram hyresvärdens räkenskaper, besiktiga lägenheten o. s. v.

Vilka är det då, som skulle utföra detta krävande, tidsödande och ganska maktpåliggande arbete? Jo, i Stockholm överståthållarämbetet, i annan stad, där magistrat finnes, magistraten och i övriga orter Konungens befallningshavande. Vad då först Stockholm beträffar, så är det nog alldeles säkert, att om överståthållarämbetet skulle få detta bestyr, måste ämbetet engagera en liten stab eller snarare kanske en stor stab av extra arbetskrafter. Det har kanske icke så mycket att betyda, ty här finnes det ju gott om dugligt folk. som kanske vore villiga, om de bleve ordentligt betalda, att åtaga sig ett sådant arbete. Men värre är det i landsortsstäderna. Lagförslaget innehåller nämligen, att hyresnämndsordförande alltid skall vara lagfaren. I de minsta städerna finnes ingen annan lagfaren person att välja på än borgmästaren. Därför ha också länsstyrel-

Ang. lag
mot oskäligt
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

serna i stor utsträckning förordnat borgmästare till ordförande i hyresnämnderna. Men om borgmästaren är ordförande i hyresnämnden, kan han givetvis icke såsom ordförande i magistraten pröva besvär över hyresnämndens beslut, utan då blir han jävig i sistnämnda avseende och följden blir då den, i de minsta städerna, där det blott finnes en jurist i magistraten, att man får gå in till vederbörande hovrätt och begära förordnande för en ojävig ordförande för att få magistraten beslutför. Då det med säkerhet kan antagas, att detta skall inträffa i ett ganska stort antal städer, kan det mycket väl hända, att det uppstår svårigheter om icke rent av omöjlighet att få ett lämpligt substitut för ordföranden i magistraten. Men även om det skulle lyckas, så kan det verkligen, såsom redan den föregående ärade talaren tycktes medgiva, sättas i fråga, om magistraten, vare sig med sin ordinarie ordförande eller med en tillförordnad ordförande från annan ort, har större sakkunskap och säkrare omdöme i dylika fall än hyresnämnden, som under ett års tid oavlatligt behandlat endast dylika ärenden.

Detta gäller magistraterna. Vad sedan länsstyrelserna beträffar, så torde om dessa myndigheter, åtminstone i vissa län, gälla detsamma, som jag anförde i fråga om överståthållarämbetet, nämligen att det blir nödvändigt att engagera extra biträden för att få detta arbete utfört. I den stad, där länsstyrelsen finnes, är det jämförelsevis lätt för länsstyrelsens ledamöter att besiktiga de lägenheter, som hyresnämndens beslut avse. De kunna, som det yttrades under utskottsdiskussionen om denna sak, på sina morgonpromenader gå upp och titta på husen. Men det kan också komma in besvär över hyresnämnds beslut i städer i andra ändan av länet. Då man känner till, vilken oerhörd massa ärenden som nu påvilas länsstyrelserna, har man nog rätt att tvivla på, att länsstyrelsernas tid tillåter dem att företaga långvariga besiktningaresor för detta ändamål. För övrigt kan man nog om länsstyrelserna i viss mån säga detsamma som sagts om magistraterna, nämligen att deras sakkunskap och erfarenhet på detta område näppeligen kan gå upp mot hyresnämndernas, som ha hållit på med saken i ett års tid. Men om man nu icke kan påräkna större sakkunskap och säkrare omdöme hos prövningsmyndigheten, vad skall det då tjäna till att inrätta en sådan myndighet?

Nu kan man mot vad jag här nämnt invända, såsom också den föregående ärade talaren gjorde, att det icke behöver bli så många besvär över hyresnämndernas beslut. Denna förhoppning stödes därpå att enligt reservationen besvär icke skulle få anföras i annat fall, än då två ledamöter av hyresnämnden reserverat sig mot beslutet. Men om detta blir lag, att två ledamöters reservation är villkor för rätt att överklaga en hyresnämnds beslut, tro icke herrarna då, att hyresvärdarnas och hyresgästernas representanter i hyresnämnden rätt ofta skola finna sig manade att trygga sina respektive intressegruppers rätt att få klaga genom att reservera sig så snart de icke kunna få majoritet för sin mening i nämnden? Om på detta sätt besvärsrätten blir tryggad, är det ännu mera sannolikt, att vederbörande hyresgäst

Ang. lag
mot oskälig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

eller hyresvärd skall begagna sig därav och att det kommer att klagas, så snart det finns minsta möjlighet för att ett förmånligare resultat skall uppnås, och även i andra fall. Då man känner, att hyresnämnderna i Stockholm under de fyra första månaderna av detta år handlagt över 20,000 ärenden, kan man lätt föreställa sig, vilken ansenlig arbetsbörda, som skulle komma att vila på prövningsnämnderna.

Redan det nu anförda borde vara tillräckligt för att uppväcka tvivel angående lämpligheten av att inrätta ett besvär förfarande. Men det är icke nog med det. Om man genomläser reservationen och särskilt undersöker hur reservanterna tänkt lösa den svåra frågan om verkställighet av hyresnämnds beslut, ifall det överklagas, tror jag, att man skall finna, att förslaget har åtskilliga andra svåra stötestenar. Enligt 14 § 1 mom. i reservanternas förslag skall hyresnämnds beslut, ändå att det överklagas, gå i verkställighet, såvida icke beslutet innefattar godkännande av uppsägning. Om beslutet innefattar tillstånd till en hyresförhöjning, skall det sålunda gå i verkställighet, ändå att det överklagas. Ifall hyresnämnden medgivit, att hyran får höjas med ett eller annat tusental kronor, får följaktligen hyresgästen betala det bestämda beloppet, och detta kan naturligtvis också genom utmätning uttagas. Om sedan prövningsmyndigheten efter anförda besvär finner att hyresnämnden beräknat hyran oskäligt högt, samt därför nedsätter densamma, skall enligt reservationen så anses, som om hyresnämndens beslut innefattat det, som prövningsmyndighetens beslut innehåller. Med tillämpning härav skulle således en hyresgäst, som betalat det av hyresnämnden första gången bestämda, för höga beloppet, vara berättigad återfå vad han betalat för mycket. Detta kan naturligtvis arrangeras så, att han får räkna sig detta belopp till godo, när han skall betala nästa månads- eller kvartalshyra. Detta går för sig, nota bene, om hyresvärden fortfarande är densamme, som den, vilken uppburit den för högt beräknade hyran. Men om, som antagligt är, prövningsmyndighetens beslut faller en eller flera månader efter hyresnämndens, kan det alltför väl inträffa, att huset under tiden bytt ägare. Då är denne icke skyldig att såsom betalning för hyran godtaga en fordran hos den förre ägaren. Hyresgästen får sålunda vända sig med sina krav till den förre husägaren. Om, såsom rimligt och riktigt är, denne blir ålagd att återbetala vad han fått för mycket, kan det hända, att hyresgästen har mycket liten glädje av ett sådant utslag, i fall nämligen den förre ägaren är insolvent, vilket lätt kan inträffa med dem, som jobba i hus.

Dessa invändningar, som icke äro blott teoretiska, hade reservanterna kunnat undvika, om de föreskrivit, att i sådana fall, som jag nämnt, hyresvärden skall vara skyldig att ställa säkerhet för kostnad och skada, i händelse hyresnämnds beslut överklagas, eller med andra ord, att samma regler skola tillämpas som då det gäller överklagande av domstols beslut i hyrestvister.

Från den allmänna regeln att en hyresnämnds beslut får verkställas, oaktat det överklagas, innehåller reservationen det undanta-

Ang. lag
mot oskälig
hyresstegring
m. m.
(Forts)

get, att ett dylikt beslut icke får verkställas, i den händelse det innefattar godkännande av uppsägning. Jag vill erkänna, att reservanterna varit nödsakade att göra ett sådant undantag, ty det skulle lätt till orimliga konsekvenser, om man medgivit rätt till verkställighet av en uppsägning, som överklagas. Men också med uppställande av detta undantag kan man lätt komma till mycket ledsamma situationer. Om det blir så, att man genom att överklaga ett hyresnämndens beslut rörande godkännande av en uppsägning kan få en avflyttning uppskjuten, är det nämligen mycket sannolikt, att så snart en dylik fråga föreligger i hyresnämnden, hyresgästrepresentanterna skola anse sig ovillkorligen förpliktigade att trygga hyresgästens rätt att sitta kvar så länge som möjligt genom att yrka, att uppsägningen icke skall godkännas, och, i händelse icke majoritet vinnes för ett sådant yrkande, reservera sig. Och det är även högst sannolikt, att hyresgästerna skola begagna denna möjlighet att besvärta sig. Alltid tar det någon tid, innan prövningsmyndigheten hinner fatta beslut — under tiden får hyresgästen sitta kvar, och detta är för honom tillräckligt. Nu skulle det enligt reservationen bli så, att i händelse prövningsmyndigheten fastställer uppsägningen, skall hyran i alla fall beräknas efter samma höga belopp, som skulle bestämts, i fall uppsägning genast fått ske. Men det kan hända, att uppsägning göres av andra anledningar, än att få hyran höjd, det kan hända, att hyresgästen själv uppsäger hyresavtalet. I sådana fall kommer verkan av uppsägningen genom besvärs anförande att bli åtskilligt fördröjd, kanske med ett eller flera kvartal.

Nu innehåller reservationen också en bestämmelse i 5 momentet, att i händelse prövningsnämnden ändrar hyresnämndens beslut, hyresavtalet i allt fall icke skall anses förlängt mera än ett år från »den dag hyresnämndens beslut faller». Det skall naturligtvis icke vara så, utan avtalet blir förlängt ett år från fardag, efter det beslutet fattas. Denna oriktighet, som beror på ett förbiseende, har blivit rättad genom ett kartongblad, som utsänts. Men jag kan icke underlåta att säga, att det skulle varit ganska lyckligt och lämpligt, om reservanterna kostat på sig ett par kartongblad till för att få reservationen i ett eller annat avseende ändrad.

Sålunda vill jag framhålla, att reservanterna synas ha bra liten tilltro till det av dem själva föreslagna medlet att få ett av hyresnämnden begånget misstag rättat, då de föreslå, att den enligt nuvarande hyreslag gällande regeln, att hyresnämnd själv skall få rätta sina misstag, fortfarande skall finnas kvar. Då reservanterna icke föreslå någon anordning för att undvika kollision mellan de två vägar, som finnas för att få ett beslut ändrat, kunna svårigheter i tillämpningen lätt uppstå. Antag t. ex., att ett hyresnämndens beslut angående nedsättning av hyra överklagas hos prövningsmyndigheten. Antag vidare, att hyresnämnden själv, sedan beslutet blivit meddelat, finner, att detsamma är oriktigt, och att nämnden därför vidtager rättelse av detta sitt beslut — något som den enligt reservationen är oförhindrad att göra. Om man då i lyckligaste fall antar, att det slut, till vilket prövningsmyndigheten kommer, överens-

Ang. lag
mot oskälig
hyresreglering
m. m.
Fort.)

stämmer med det, som hyresnämndens senare beslut innebär, har strängt taget ingen annan skada skett, än att prövningsmyndigheten blivit besvärad i onödan. Men om man antar — vad som är sannolikare, nämligen att hyresnämnden i sitt andra beslut icke kommer till samma resultat som prövningsmyndigheten, hur går det då? Antag, att hyresnämnds andra beslut medger en förhöjning av hyran på 100 kronor, men att prövningsmyndigheten medger en höjning av hyran på 200 kronor. Om man vidare antar, att i detta fall hyresnämnden varit enig om sitt beslut, får detta icke överklagas: då är det ett beslut, som skall vara normerande för hyresregleringen. Men prövningsmyndighetens beslut får heller icke överklagas, utan det skall vara normerande för hyresregleringen. Då frågas: vilket beslut skall man rätta sig efter?

Nu kan man naturligtvis mot vad jag sagt göra den invändningen, att det ligger i sakens natur, att om ett beslut av hyresnämnden överklagas, skall icke nämnden själv fingra på detta beslut. Ja, det låter bra, men märk väl, att det kan inträffa, att hyresnämnden icke vet om, att dess beslut överklagats, och det har heller icke ifrågasatts någon bestämmelse om att nämnden skall erhålla sådan underrättelse. Det är för mycket begärt, att hyresnämnden i sådant fall skall känna sig förhindrad att själv ändra sitt beslut, om den kommer på den tanken, att det gamla beslutet var felaktigt. Alla dessa svårigheter skulle ha undvikits, om reservanterna, när de förordna införandet av klagorätt, tagit bort den gamla befogenheten för hyresnämnderna att själva rätta ett beslut. Nu har denna bibehållits och därför ha dessa svårigheter icke kunnat undvikas.

I det sammanhanget skulle jag också vilja säga ett par ord till herr Holmdahl. Han har reserverat sig för den meningen, att man skulle stryka det tillägg, som föreslås i propositionen, att hyresnämnden icke på den grund skulle få rätta ett beslut, att det efteråt tillkommit omständigheter, som bragt ärendet i annat läge. Men jag föreställer mig, att man tillgodoser det principiellt befogade, som kan ligga i kravet på besvär rätt, just genom att i största möjliga utsträckning medge hyresnämnd möjlighet att rätta uppkomna felaktigheter eller att göra en ändring i ett beslut till följd av senare yppade omständigheter. Jag tror, att det är riktigt att slå ihjäl herr Holmdahls reservation med den reservation, som avgivits av herr Stårner och andra förstakammarledamöter.

Med vad jag sagt om besvär rätten vill jag, herr talman, ingalunda påstå, att det är möjligt att etablera en besvär rätt i det här fallet, men jag vill påstå, att det är synnerligen svårt och vanskligt att i fråga om denna tillfälliga men i sina verkningar djupt ingripande institution, som hyresnämnderna äro, anordna en sådan besvär rätt samt att man för den skull har skäl att vara försiktig, när man går till det verket. Jag tror, att jag med vad jag sagt har visat, att reservanterna icke lyckats i sitt försök att anordna ett tillfredsställande besvär förfarande, och jag vågar tillägga, att det med den knappa tid, som står såväl riksdagen som lagutskottet till buds.

sannolikt icke är möjligt att nu ägna saken det grundliga och allsidiga övervägande, som kräves för att få den tillfredsställande ordnad och därför anser jag klokt att nu avslå reservationen och bifalla utskottets förslag i denna del.

*Ang. lag
mot oskälig
hyressteigring
m. m.
(Forts.)*

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Då jag begärde ordet i denna fråga, så var det uteslutande för att göra en erinran i den fråga som sist vidrörts, nämligen frågan om möjligheten att kunna överklaga beslut av hyresnämnd. Jag har nämligen den uppfattningen, att det är av mycket stor vikt och betydelse, att man skall kunna ordna en utväg för överklagande av dylika beslut, och jag ber att med några ord få motivera varför jag anser detta vara av så stor betydelse.

Nu vill jag först säga, att både i den kungl. propositionen och i utskottets betänkande liksom ock i det sista anförandet av lagutskottets ordförande framhåller man oupphörligt vikten av att ett överklagande i detta fall blir möjligt. Sålunda framhålles exempelvis i propositionen denna sak med det uttrycket, att det är allvarliga olägenheter förenade med den nuvarande lagen därutinnan, att besluten icke kunna överklagas. Alla erkänna de allvarliga olägenheterna av att det sista avgörandet skall ligga hos en hyresnämnd, eller rättare sagt hos flera olika hyresnämnder. Men, säger man, man kan dock icke göra något åt saken, därför att de praktiska hinder, som resa sig i vägen äro så stora och oöverkomliga. Ja men, mina herrar, om det verkligen är så, att vi alla vilja att det skall finnas möjlighet att överklaga dessa beslut, så nog måste man väl kunna i detta fall som i så många andra skapa möjlighet beträffande ordnandet av en myndighet, hos vilken besvär må kunna anföras. Man får betänka i alla fall, att det här ju är en fråga av oändligt djupt ingripande betydelse för många människors väl och ve, och här gäller det att avgöra ärenden av stor ekonomisk betydelse för olika personer, de må nu vara hyresvärdar eller hyresgäster. Det är något orimligt att varje möjlighet att överklaga beslut av hyresnämnd skall vara avskuren. Vi hava i Stockholm, såsom vi nyss hörde uppgivas, sju hyresnämnder, som kunna fatta olika beslut eller lägga olika principer till grund för sina beslut. Men allt detta bryr man sig icke om. Man får således olika beslut i olika stadsdelar. Nog böra vi söka sträva efter att få fram en möjlighet till överklagande.

Lagutskottets ordförande uttalade nyss att det var angeläget att se till, att icke rättssäkerheten blir lidande genom hyresnämndens misstag. Ja, jag tycker detta är mycket riktigt sagt av honom, men då gäller det väl också att skapa en möjlighet till att få rättelse av dessa eventuella misstag. Jag kan ej finna, att de skal äro starkare, som säga, att man icke skall få överklaga. De kunna åtminstone enligt min uppfattning icke få vara avgörande. Och när man talar här om en enda instans för att avgöra ofta så stora och viktiga saker, som det här är fråga om, så ligger det i sakens natur, att denna enda instans kan icke vara ofelbar. Den består

Ang. lag
mot oskälilig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

av dessa fem ledamöter, och man behöver ej klandra dem — jag känner ej närmare till dessa förhållanden och vill i varje fall ej uttala något klander — men jag förmodar att de ej kunna vara ofelbara. Det kan uppkomma beslut av hyresnämnd, som den ena parten anser vara mycket kränkande för sig. Men då finns det ingen möjlighet för honom att få ett sådant beslut rättat. För övrigt är det så, att dessa hyresnämnder i vissa fall kunna nära nog bli enmansdomstolar, därför att de fyra bisittarna ha väl å sin sida rätt starka intressen, de två åt ena hållet, de andra två åt det andra. och i många fall blir det således ordföranden, som blir den avgörande. Då beror det på denne ordförande, huru beslutet kommer att fattas, och på hans ord hänger det således, om en hyresgäst till exempel icke kan få en så pass låg hyra som han begärt eller en hyresvärd icke så mycket i hyra som han begärt. d. v. s. det rör sig om ekonomiska saker av stor vikt — jag kan säga herr Hage att det är varken som högerman eller husägare jag talar, jag är visserligen högerman men icke husägare. Jag tycker emellertid det är upprörande rent av att låta sådana här saker hänga på en enda man, och alla äro ju ense om att så kan bli fallet. Det synes mig, att det måste finnas någon sorts säkerhetsventil och möjlighet att överklaga.

Nu har visserligen lagutskottets ordförande givit en mycket stark svartmålning över, hur omöjligt det skulle vara att genomföra detta — jag ser att lagutskottets ordförande icke är riktigt med på det, och jag får väl då taga tillbaka — men i alla fall har han framhållit att starka hinder finnas för möjligheten att skapa en klagoinstans. Han har anfört, att man i de minsta städerna är hänvisad till borgmästaren. Men det kan väl ock vara en annan som är ordförande i hyresnämnden och borgmästaren kan sitta i magistraten. Vidare talar han om att det kan uppkomma förvecklingar genom att till exempel ett hus byter ägare — jag vågar icke följa lagutskottets ordförande på den invecklade proceduren som enligt hans uttalande bleve följden om ett beslut i sådant fall överklagades — han talade om att hyresgästen då skulle sitta kvar och betala högre hyra och sedan ha att finna sig i en del risker, om beslutet bleve ändrat. Men det är icke omöjligt att kunna rätta till sådant. Det kan icke vara oöverkomligt och även om det är svårt, så måste vi taga dessa svårigheter, därför att det förnämsta och viktigaste är att rättssäkerheten upprätthålles och att människorna känna på sig, att de kunna få rätt och att, om de icke anse sig ha fått rätt, det skall vara dem möjligt att gå till en högre instans. Så vilja vi ha det ordnat i detta land. Herrarna veta, vilka svårigheter det var att få bort högsta domstolen som högsta instans i alla möjliga mål, och härvidlag står i alla fall hovrätten såsom högre instans även för mycket obetydliga fall. Här gäller det ofta mycket viktiga saker, i fråga om vilka man sålunda icke kan åstadkomma någon som helst rättelse. Jag skulle vilja säga, att hela denna kristidslagstiftning, som vi nu fått och som varit nödvändig i en mängd fall, får ej göras alltför lättvindig. Ty om det är en lagstiftning.

Ang. lag
mot oskälig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

onligt vilken viktiga saker skola behandlas, så bör i alla fall detta ske efter någorlunda likartade normer som efter våra vanliga lagar, och man får ej göra denna lagstiftning så, att den förlänges år efter år och fortfarande är lika lättvindig, som den var från början, då man trodde, att det gällde blott tillfälligt och att den sålunda skulle existera bara en kort tid. Denna lag, som vi nu tala om, kan avse beslut, som bli gällande närpå två och ett halvt år, så pass permanent är den. Det finns andra kristidslagar, i fråga om vilka det finnes möjlighet att gå till högre instans. Om man till exempel begär licens för att utföra ur riket några kilo koppar, ja, då skall denna framställning behandlas av industrikommissionen och handelskommissionen för att sedan avgöras av Kungl. Maj:t. Ärendet har således gått igenom ett par instanser och blivit behandlat av dessa tvenne kommissioner och sedan avgjort av Kungl. Maj:t. Och i krigshandelslagstiftningen, lagen om vissa utfästelser, kan man klaga hos Kungl. Maj:t. Kungen har rätt att bestämma, men har överlämnat denna rätt till handelskommissionen i en del fall; men vederbörande kunna klaga hos Kungl. Maj:t. På samma sätt förhåller det sig med rätten för fartyg att gå till utrikes hamnar. Allestädes synes man mig ha bättre iakttagit personers rätt, än vad fallet är beträffande denna hyreslag.

Jag har den uppfattningen, som jag till sist vill uttala, att vi måste vara ytterst rädda och försiktiga, att vi icke skapa en krigstidslagstiftning, som gör, att ett berättigat missnöje kan uppkomma. Detta måste man söka förebygga. Det får ej sägas om denna lagstiftning och de myndigheter som ha hand om lagen, att det ej finnes någon möjlighet att få vad man anser vara sin rätt, att kunna överklaga. Jag menar således, att, om man anser, att man blivit orätt behandlad och det så icke är möjligt att få detta rättat genom hänvändelse till högre myndighet, då skapar man ett fullkomligt berättigat missnöje. Och det är icke bra för hela rättssäkerheten, om detta missnöje med fog kan bredä ut sig och göra sig gällande. Det är till skada för hela medborgarandan och alstrar förakt för lagarna mer och mer. Då man känner sig sakna i lagen det skydd, som man anser sig böra ha, så inverkar detta nedsättande på medborgarandan. Man bör sålunda icke skapa lagar, för vilka man riskerar att folk kan fatta förakt.

Jag har därför, herr talman, den uppfattningen, att vi måste söka få en möjlighet att överklaga, och det är ju förutsatt i reservationen, att en sådan möjlighet skall skapas. Jag kan ej finna annat än att det är bättre att taga med de olägenheter, som kunna vara förenade med realiserandet av dess förslag, än att bibehålla de stora olägenheter, som uppstå, då man icke har någon institution, där man kan överklaga ifrågavarande beslut.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag vill ge den siste ärade talaren rätt däri, att det råder en allmän önskan, att i den nu föreslagna hyresstegringslagen måtte införas stadgande om rätt att överklaga hyresnämnds beslut. Jag vill också ge reservanterna rätt

Ang. lag
mot oskälilig
hyresstegring
m. m.
(Ports.)

i deras påstående, att de värden, hyresnämnderna ha att behandla, äro av den betydningen, att det icke bör stanna endast vid en instans' provning. Då den siste ärade talaren gett uttryck för sin missbelatenhet med att icke från utskottsmajoritetens sida något förslag framkommit till en besvärinstans, så vill jag framhålla, att man vid den förberedande behandlingen av denna fråga inom utskottet var fullt ense om att något borde göras för att skapa en sådan instans. Det tanns ingen meningsskiljaktighet i detta avseende, enär man fann kravet på ratt att överklaga hyresnämnds beslut fullt berättigat. Med anledning härav utarbetades ett förslag till besvär-förfarande, som i huvudsak överensstämmer med det förslag som framlagts av reservanterna. Då vi emellertid började granska detta förslag, kommo vi underfund med att det förefanns så pass stora praktiska svårigheter att tillämpa detsamma, att man måste avstå från tanken att genomföra det. Dessa praktiska svårigheter hänföra sig huvudsakligen till själva beskaffenheten av de ärenden, som hyresnämnderna ha att behandla. Det är ju icke fråga om att hyresnämnderna skola fastslå och utdöma förfallna belopp — i så fall vore det en enkel sak att ordna denna fråga — utan det gäller här att fastslå för framtiden de belopp, som skola utbetalas av hyresgästen, och det rör sig i övrigt om beslut om uppsägning, d. v. s. det gäller sådana ärenden, som kräva den allra snabbaste behandling.

Enligt reservanternas förslag skall även om ett överklagande sker, hyresnämnds beslut rörande hyresreglering gå i verkställighet. Lagutskottets ärade ordförande — som, det vill jag gent emot den siste ärade talaren säga visst icke gjort sig skyldig till någon svartmålning — har påvisat, vilka svårigheter, som uppstå genom ändring av nämndens beslut därigenom att i ena fallet det skulle bli fråga om återbärande av ett för högt betalt belopp, i andra fallet ett utkrävande av belopp, som betalats för litet. Detta är emellertid ingalunda de mest betydande olägenheterna. Låt oss tänka oss det fallet, att hyresnämnden haft att behandla reglering av ett hyresbelopp och att detta skett inpå tiden för uppsägningen — det är ju ganska ofta så, att en hyresstegring kommer i omedelbart sammanhang med uppsägningen. Hyresvärden överklagar beslutet hos prövningsmyndigheten, som höjer hyran och fattar detta beslut efter det uppsägningstiden börjat löpa. Hyresgästen blir då pliktig att betala detta högre belopp. Han kan icke bryta avtalet, då uppsägningstiden har börjat löpa. Han tvingas således betala ett belopp, som är högre än vad han kanske på grund av sin ekonomiska ställning frivilligt skulle ha utfäst sig till. Där ha vi således ett fall, där ett överklagande kan medföra en betydande olägenhet.

Se vi sedan på uppsägningsärendena, så är det ju så, att om prövningsnämndens beslut innefattar ett godkännande, så får icke beslutet gå i verkställighet. I de flesta fall torde nog ansökan om medgivande till uppsägning ingivas i sista stund. Hyresnämnden har tio dagar på sig att justera beslutet. Därifrån skall enligt reservanternas förslag besvärstiden, som är femton dagar, räknas, och innan

prövningsmyndigheten sedermera har fattat sitt beslut, har en betydande del av uppsägningstiden förflutit. Under denna tid kan varken hyresvärden eller hyresgästen vidtaga några åtgärder i avseende på lägenhetens uthyrning. Hyresvärden kan icke hyra ut lägenheten, och hyresgästen kan icke skaffa sig en annan lägenhet. Det uppstår sålunda under denna tid ett osäkerhetstillstånd, som enligt mitt förmenande innebär olägenheter, som samnerligen icke äro mindre än de olägenheter, som följa av att besluten icke kunna överklagas.

Nu ber jag emellertid få framhålla, att, även om dessa svårigheter icke hade förefunnits, så skulle jag i alla fall icke kunnat vara med om reservanternas hemställan, och detta av följande skäl. Enligt det föreliggande förslaget skola hyresnämnderna, då det gäller att bestämma hyresbeloppet, i första hand taga hänsyn till lägenhetens beskaffenhet. Detta är ju i sin ordning och har också praktiserats under den tid den nuvarande lagen tillämpats. Men detta förutsätter från hyresnämndernas sida ett besiktningförfarande. Hyresnämnderna ha också under den förflutna tiden i regel besiktigat de lägenheter, om vilka de haft att yttra sig. Om vi nu tänka oss, att Konungens befallningshavande eller magistraten skulle vara den instans, som skulle granska och pröva hyresnämndernas beslut, så föreligger icke för nämnda myndigheter något material för sakens bedömande. Ty enligt det här föreliggande lagförslaget ha hyresnämnderna ingen skyldighet att i protokollet intaga annat än beslutet. Vad som förekommit vid besiktningstillfällena, antecknas således icke i protokollet. Det finns alltså, såsom jag nämnde, intet underlag för Konungens befallningshavande eller magistraten för att bedöma frågan, utan de måste behandla saken på samma sätt som hyresnämnden och sålunda anställa en ytterligare besiktning för att komma till ett resultat. Hur kommer då saken att gestalta sig? Jo, besiktningen skulle ju mycket väl kunna av Konungens befallningshavande ordnas i själva residensstaden. Men hur skulle det gå i andra orter inom länet? Jo, enligt mitt förmenande kan det icke ske på annat sätt, än att Konungens befallningshavande förordnar en person att verkställa besiktning, och på grundvalen av denna persons utlåtande skulle sedan Konungens befallningshavande skrida till att avgöra ärendet. Kan man verkligen tycka, att därigenom skulle vinnas större säkerhet än genom hyresnämndernas prövning? Mig förefaller det orimligt.

Icke heller magistraten skulle såsom prövningsmyndighet äga annat material att bygga sitt beslut på än föregående besiktning. Det skulle alltså bli nödvändigt, att magistraten in corpore, d. v. s. minst tre personer, skulle ge sig ut och granska lägenheterna. Nu är förhållandet det, åtminstone i våra större och medelstora städer, att magistraterna redan nu äro i så hög grad överlupna av administrativa ärenden, att föga tid återstår för magistratens och rådhusrättens huvudsakliga uppgift, rättsskipningen. Skulle denna nya arbetsbörda läggas på magistraten, så fruktar jag, att antingen andra vik-

Ang. lag
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

Ang. lag
mot oskälilig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

tiga ärenden komme att skjutas åt sidan, eller att dessa hyresfrågor komme att få en ganska summarisk behandling, och i sistnämnda händelse skulle ju icke mycket vara vunnet med hela besväröförfarandet.

Men icke blott i nu antydda hänseende finner jag det mindre lämpligt att förlägga prövningen av hyresnämnds beslut till Konungens befallningshavande och magistrat. Dessa myndigheter torde nog icke i allmänhet sitta inne med de kvalifikationer, som fordras hos hyresnämnderna för frågornas bedömande. Icke heller kan man väl förutsätta, att i allmänhet de intressen äro representerade vare sig hos Konungens befallningshavande eller magistraten, som i hyresnämnderna skola vara företrädde. Det är ju föreskrivet, att hyresnämnderna skola vara sammansatta av en lagfaren ordförande, vidare av två personer, som äga eller förvalta fastighet, avsedd för uthyrning, vidare av en person, som är förtrogen med förhållandena på hyresmarknaden, och slutligen av en person, som skall äga särskild kännedom om de mindre bemedlades bostadsförhållanden. Kan man nu verkligen förutsätta, att hos Konungens befallningshavande och hos magistraten finna en sådan sammansättning, eller kan man förvänta, att där skall finnas den sakkunskap, som fordras för att kunna bedöma lägenheternas beskaffenhet och för att exempelvis värdera uppvärmning av lägenhet, tillhandahållande av varmvatten och dylikt? Jag tror icke, att så är förhållandet och jag tror därför icke, att vare sig Konungens befallningshavande eller magistraten är lämplig myndighet att pröva hyresnämndernas beslut.

Vid ärendets behandling i lagutskottet framkastade jag förslag om att man skulle försöka åstadkomma en prövningsmyndighet, sammansatt huvudsakligen på samma sätt som hyresnämnden, d. v. s. med en lagfaren ledamot, en representant för husägarintressena och en representant för hyresgästintressena. Hos denna prövningsnämnd skulle ett överklagande kunna ske, när två personer inom hyresnämnd hade reserverat sig. Jag tror för min del, att detta hade varit en lämpligare instans. Förslaget vann också anslutning från olika håll inom utskottet, men det hela föll på de svårigheter, som jag förut antytt.

I likhet med den siste ärade talaren, vill jag uttala den önskan och förhoppningen, att man måtte kunna komma till något resultat i denna fråga. Men jag vill framhålla, att det knappast är möjligt för ett utskott, särskilt med den arbetsbörda, som lagutskottet nu har haft, och med den knappa tid, som stått till utskottets förfogande, uppgöra förslag till besväröförfarande. Det bör givetvis vara lättare för regeringen att utarbete ett lämpligt förslag i nämnda avseende. Jag skulle därför vilja rikta en vördsam hemställan till herr justitieministern, som jag ser nu tillstädeskommit, att söka om möjligt till nästkommande år, då vi, efter vad man kan antaga, få oss förelagd en liknande lag, åstadkomma en besvärinstans med, såvitt möjligt, undvikande av alla de svårigheter och blindskär, som det av reservanterna föreslagna besväröförfarandet skulle medföra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

man nere i Skåne, ute på rama bondlandet, som man säger, långt ifrån städer och annat vill köpa ett sådant stycke, så får man betala mera per kvadratmeter än för detta stycke, som låg, man kan nästan säga som en stadsjord omedelbart inpå stadens centrum. Jag kan icke finna något rimligt skäl i eller att det skulle vara en riktig tanke, att staten, som det yttrades nyss, skall nästan skänka bort jorden, för att det skall bliva billiga tomtpriser. Det är alldeles orimligt. Man brukar eljest säga, att staten skall taga vara på sitt och sköta det litet ekonomiskt, och då böra vi även taga vara på statens jord. Staten bör måhända icke uppträda fullt så af-färsmässigt som en enskild säljare kan göra, men det torde vara ställt utom allt tvivel, att hade en enskild man ägt detta stycke, så hade det sannerligen kostat helt andra pengar. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. försäljning av ett område från kronoegen-domen $\frac{1}{2}$ man-tal Gällkvist nr 1.

(Forts.)

Herr Andersson i Milsmaden: Herr talman! Ja, den siste ärade talaren är ju från det feta Skåne, och det är stor skillnad på Skånes jord och denna jord. Om herr Olsson finge se, hur detta område ser ut, skulle han få en helt annan uppfattning. Jag vill betona, att här är det inte meningen att skänka bort något, jag vill endast, att värderingsmännen skola bli tre, och jag tror, att man kan lita lika mycket på dessa tre som på de två, som vid första tillfället utförde värderingen. Men dessa tre värderingsmän böra enligt mitt förmenande ha fria händer och icke vara bundna vid ett visst minimipris. Jag har tänkt mig saken så, att om de icke kunna komma upp till detta höga värde, så skulle detta ha till följd, att ingen affär bleve av på grund av att staden icke kunde lösa in området. Därför har jag gjort denna framställning, att det skulle vara tre värderingsmän, och något annat yrkande har jag icke.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Blott ett par ord. När en stad inköper mark, så kan det väl icke vara därför att den ämnar driva jordbruk, utan det är naturligtvis för att kunna uppföra bostäder och för att tillgodose andra ändamål för stadens eget bruk. Men då kan det heller icke vara i sin ordning, att man värderar jorden som vanlig åkerjord. Det är dock något helt annat, och värderingen blir helt annorlunda, om jorden betraktas med hänsyn härtill. Gå vi fram på det sätt, som nu föreslagits, så att riksdagen jämt och ständigt skall gå under vad värderingsmännen, som staten själv utsett, har värderat jorden till, vart skola vi då komma hän? Det är ju tydligt, att dessa värderingsmän skola säga till sig själva: Låt oss sätta priset så lågt som möjligt, ty det skall ändå tryckas ned och då tjänar det ingenting till att sätta det högre. En farlig taktik är detta, och man kan icke begära, att värderingsmännen skola förfara efter bästa förstånd, då de jämt bli korrigerade av riksdagen. Jag anser, att starkare skäl böra fordras för nedsättning i värderings-summan än vad här förebragts och vidhåller mitt yrkande.

Ang. för säljning av ett område från kronoegen-
domen $\frac{1}{3}$ man-
tal Gällkvist
nr 1.

(Forts.)

Herr Billqvist: Herr talman! Denna fråga ligger annorlunda än den, som vi nyss avgjorde. Här har nämligen den första värderingsnämnden bestämt ett pris, som den andra nämnden icke skulle få gå under. Det är nu icke alldeles givet, att denna senare nämnd kommer att göra det, utan den kommer nog att värdera jorden efter vad den verkligen är värd och tager kanske hänsyn till, att det skall bli tomter och icke åkrar. Den, som i likhet med herr Andersson i Milsmaden och mig sett denna jord många gånger, kan intyga, att det pris, som den första värderingsnämnden åsatte, är bra högt tilltaget. Om så icke är förhållandet, kommer nog priset att bli lika högt eller till och med högre vid den nya värderingen. Det är icke heller att antaga att staden på det hållet kommer att göra några större förtjänster på jorden, ty det är icke den finare stadsdelen det här gäller, utan den stadsdel, dit arbetarbefolkningen i Skara brukar taga sin tillflykt. Och som industrien i Skara börjat blomstra upp rätt mycket på senare åren, är det tydligen av behovet påkallat, att arbetarna få köpa tomter för anständigt pris.

På grund härav ber jag få yrka bifall till herr Anderssons motion och avslag på utskottets hemställan.

Herr Andersson i Skivarv: Herr talman! Jag instämmer med den siste ärade talaren, att denna fråga har ett något annorlunda läge än den förra. Skillnaden är den, att när det ärende vi nyss behandlade, kom till Kungl. Maj:t, så ansåg Kungl. Maj:t, att värderingsnämnden värderat väl högt, och framlade därför ett förslag, som upptog ett lägre belopp än det, som värderingsnämnden åsatt. — Här är det ett annat förhållande. Här har Kungl. Maj:t vid ärendets granskning funnit, att den värdering, som den förra nämnden gjort, icke var för hög, och därför har Kungl. Maj:t beslutat, att då ny värdering skall verkställas, denna icke får gå under det pris, som den förra värderingsnämnden åsatte. Jag anser således att då kammaren biföll utskottets förslag i det förra ärendet, så kan kammaren i detta ärende icke bifalla motionärens förslag, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr tal-
mannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, bi-
föll kammaren utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

§ 9.

Slutligen föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående längden å saluhållen ved; och blev utskottets hemställan därvid av kammaren bifallen.

§ 10.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

I punkten 7) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, att ett i statsrådsprotokollet omförmält område om 6,460 hektar av kronoegendomen $\frac{1}{2}$ mantal Gällkvist nr 1 med kronolägenheten Skara Djurgårdsäng i Skara socken av Skaraborgs län finge försäljas till staden Skara mot köpeskillning, vars belopp skulle på stadens bekostnad bestämmas av tre gode män, av vilka en utsåges av Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet och en av staden samt domaren i orten skulle vara den tredje, dock att köpeskillningen ej finge understiga ett belopp av 32,300 kronor, samt under villkor i övrigt,

Ang. försäljning av ett område från kronoegendomen $\frac{1}{2}$ mantal Gällkvist nr 1.

att köpeskillningen erlades senast å tillträdesdagen och inbetalades till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet;

att köparen, där så från kronans sida påfordrades, uppförde och för framtiden underhölle stängsel i områdets gräns mot kronans mark; att köparen ensam vidkändes de med områdets avskiljande och lågfart å fånget förenade kostnader;

att kronan eller egendomens arrendator tillhöriga byggnader finge under tiden till och med år 1925 kvarvara och nyttjas utan ersättning till köparen; samt

att i köpet ej inginge utmed landsvägen befintliga stenmur och stenupplag.

I samband med denna framställning hade utskottet förehaft en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion nr 387 av herr *Andersson* i Milsmaden, vari hemstälts,

att riksdagen ville besluta, att ett område om 6,46 hektar av — — — lika med Kungl. Maj:ts förslag — — — den tredje, samt under villkor i övrigt,

att köpeskillningen — — — och stenupplag.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motion, bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Herr *Andersson* i Milsmaden yttrade: Herr talman! Såsom framgår av min motion angående försäljning av kronoegendomen Gällkvist har jag ansett, att värderingsmännen, som skulle värdera jorden, icke borde vara bundna vid ett bestämt belopp såsom både departementschefen och utskottet föreslagit, utan att detta villkor skulle bortfalla. Jag säger ingenting om, att departementschefen föreslagit detta villkor och icke heller något om att utskottet i sin helhet är av samma uppfattning. Kungl. Maj:t och utskottet måste ju lita på sina underordnade organ, myndigheter och andra, som yttrat sig i saken, men den som på ort och ställe sett, hur denna mark ser ut, skall snart finna, att man här råkat sätta ett alltför högt pris, vilket jag anser bör sänkas.

Jorden är av mig jämte patron *Ekberg* värderad som lantbruksegendom nära intill stad, och vi ha kommit till så höga priser, att vi ha satt impedimenten till 400 kronor per hektar, och det

Ang. försäljning av ett område från kronoegen-
domen $\frac{1}{2}$ man-
tal Gällkvist
nr 1.

(Forts.)

måtte väl vara tillräckligt högt. Emellertid säger utskottet här, att denna jord ligger intill staden och inskjuter med en kil i denna. I själva verket förhåller det sig så, att det går en bäck eller kanal mellan staden och denna lantegendom, och sedan är det en landsväg. På västra sidan om denna landsväg ligga endast smålägenheter. Staden har nu tänkt inköpa jorden för att bereda fabriksarbetare och andra mindre bemedlade tillfälle att skaffa sig ett eget hem. Riksdagen har ju under flera år arbetat på att å ena sidan uppmuntra byggnadsverksamheten och å andra sidan avhjälpa bostadsbristen. Men på grund av det höga pris, som nu är åsatt, kommer en hämsko att läggas på denna verksamhet; de mindre bemedlade kunna icke köpa sig jord från detta område, ty priserna komma att gå upp till kanhända 2 kronor kvadratmetern.

Jag vill även nämna, att jag varit med i en expropriationsnämnd och exproprierat jord för Skara—Timmersdalabanans räkning. Denna jord, som ligger in på staden, åsattes ett pris av 1 krona 50 öre kvadratmetern, men där förhöll det sig så, att det fanns handlingar, som styrkte, att ägaren till jorden hade en inkomst från densamma, som motsvarade 1 krona 50 öre kvadratmetern.

Jag kan även nämna, att den arrendesumma som man kan beräkna på denna areal, skulle, enligt arrendeuppskattningsnämnden, gå på inalles 290 kronor. Denna siffra kan ju icke läggas till grund för det värde, som vi här skola åsätta, och jag vill icke heller påstå, att man skall lägga till grund det värde, som jag och patron Ekberg åsatte, ty det var endast jordbruksvärdet, utan man måste taga en del av jorden för sig och beräkna den efter tomtvärde, varvid dock är att märka, att denna jord delvis utgöres av impedimenter med stora vattenpölar eller dammar, så att det blir stora svårigheter för att få lämpliga byggnadsplatser där; en del av området går det nog inte alls att bebygga.

Jag skall nu icke uttänja debatten längre, utan endast yrka bifall till min motion, ty det skulle vara att räcka de mindre bemedlade en hjälpande hand, så att de kunde bli i tillfälle att skaffa sig bostäder, och likaså skulle byggnadsverksamheten i staden därigenom befrämjas.

Vidare anförde:

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande frågan är ju av samma art, som den vi nyss behandlade. De områden det här gäller ligga alldeles intill staden; när vi mätt upp avståndet på kartan, befanns det vara 1,200 à 1,500 meter från stadens centrum till det stycke varom nu är fråga. Det är nog sant, att någon del av detta stycket föreföll att vara besvärat av vattendrag, men ser man på det genomsnittspris för hela området, som man kommit till vid värderingen, så kan ingen påstå annat än att det är ganska billigt, ja så billigt, att om

*Ang. lag
mot oskälty
hyresstegring
m. m
(Forts.)*

Herr Runc: Herr talman, mina herrar! Hyresnämnderna ha ju att behandla frågor av så stor vikt både rent ekonomiskt och med avseende på personers trevnad och liv, att det är rätt naturligt, att de, som beröras av dessa beslut, i många fall med eller utan skäl känna sig illa behandlade, ja, orälvist behandlade. Nu vill jag visst icke säga, att jag tror, att det i många fall verkligen är så. Men alldeles säkert är, att man kan komma underfund med, att folk anser detta. Och det är ju också klart, att när det är så ordnat, att det icke finns någon möjlighet att överklaga ett beslut, så känner den part, som har fått sin talan och sina intressen underkända, detta mycket hårt. Det har också visat sig, att på denna punkt har alltjämt koncentrerat sig ett mycket starkt missnöje. Det är också säkert, att det ingår i vårt folks rättsmedvetande, att det är hårt och svårt, att det skall finnas en myndighet, som utan appell avgör över så viktiga saker. Man vill gärna ha möjlighet att klaga, även om kanhända möjligheten att få ett beslut ändrat icke är stor.

Det har också erkänts från alla håll i detta fall, att det vore lyckligt, om man kunde åstadkomma en prövningsmyndighet, som finge pröva de beslut, hyresnämnderna fatta. Men svårigheterna ha varit stora, och jag är den förste att erkänna att de verkligen varit stora och äro stora. Emellertid tror jag nog, att man i detta fall måhända har överdrivit svårigheterna i viss mån. När man talar om, att man skulle skapa myndigheter, som på grund av sin egen sammansättning skulle kunna auktoritativt pröva och skärskåda dessa saker bättre än hyresnämnderna, så vill jag säga, att jag tror, att om det ordnades såsom i reservationen föreslås, dessa prövningsmyndigheter med mycket stor varsamhet skulle pröva de beslut, som fattats av hyresnämnderna. Jag tror, att de i de flesta fall skulle fastställa hyresnämndernas beslut. Men det kunde tänkas fall, då det blir ganska uppenbart, att en hyresnämnd hade fattat ett beslut, som kanske icke var så klokt, och endast i sådana undantagsfall torde ändring komma att göras. Men allmänheten skulle helt säkert vara tillfredsställd bara av vetskapen, att det i alla fall finns möjlighet att överklaga ett beslut. När man såsom villkor för rätten att överklaga sätter, att det skall finnas två reserver mot hyresnämndens beslut, så tror jag, att detta skulle i hög grad inskränka antalet av de fall, där klagan skulle anställas. Jag har den erfarenheten från den hyresnämnd, där jag varit ledamot, att i regel alla beslut fattats enhälligt och att sålunda några överklaganden icke skolat kunna komma till stånd. Men i vissa fall är det ju dock så, att intressena bli mera stridiga, och då är det ju väl, om man åtminstone har rätt att klaga.

Här har talats om, att det skulle kunna uppstå svåra kollisioner, och det har påvisats oegentligheter, som skulle kunna uppstå genom denna klagorätt. Jag tror för min del, att kollisionerna nog icke skulle bli så svåra. Ty det står klart för mig, att man i viss mån bör kunna åvägabringa ett samarbete mellan prövningsmyndigheterna och hyresnämnderna. Åtminstone så tillvida, att man får klart för sig, om besluten bli överklagade och om ändring

Ang. lag
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

ifrågasättes. Jag tror, att om saken ordnas praktiskt, svårigheterna inte skola bli så stora.

Jag medger visserligen, att reservationen innehåller flera bestämmelser, som jag för min del skulle önskat avfattade på ett annat sätt. Men när jag överväger, huruvida jag skall gå med på reservationen eller avslå förslaget om att kunna få hyresnämndernas beslut prövade, så måste jag säga, att jag hellre går med på reservationen. Även om jag mycket väl inser, att svårigheter härvidlag kunna inträffa. Jag tror emellertid, att prövningsrätten på dem, som äro missnöjda med att över huvud taget hyresnämnderna existera och att denna lag finns till, skulle verka i hög grad lugnande, och att vi därmed skulle ha vunnit en stor fördel.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Tengdahl: Herr talman! Det var ett yttrande av herr Lindman, som föranledde mig att begära ordet. Herr Lindman menade, att man i Stockholm hade mycket stor risk att få olikformighet i lagtillämpningen på grund av de många hyresnämnderna. Med avseende därpå ber jag att få anmärka, att man i Stockholm vidtagit åtgärder för att förhindra en sådan olikformighet. Dessa åtgärder bestå däri, att hyresnämndernas ordförande ha mycket täta sammanträden, där de rådgöra just om de kinkigare fallen och om riktlinjerna för hyresnämndernas verksamhet i allmänhet. Och icke blott detta, utan ledamöterna på bägge sidorna ha på senare tid enat sig om att utse delegerade, som sammanträda för att diskutera kinkigare kasus.

Mig förefaller det alldeles påtagligt, att hela denna lagstifnings karaktär gör, att man icke får betrakta hyresnämnderna såsom man betraktar vanliga domstolar, utan man får snarare i dem se en jury eller kompromissnämnd eller dylikt. Och det är ju att märka, att ett juryutslag överklagas ju inte — det ligger i sakens natur — och en kompromiss har man icke heller rätt att överklaga, för så vitt icke kompromissnämnden överskridit sin befogenhet.

Min erfarenhet såsom före detta ledamot av en hyresnämnd är den, att ärendena prövas med en rent av ängslig noggrannhet. Tvärt emot vad en hel del utomstående personer föreställa sig, inträffar det ytterst sällan, att hyresgästernas och husvärdarnas representanter stå mot varandra med oförenliga åsikter. Men om de det göra, då är ju ordförandens utslagsröst den enda möjliga och rimliga utvägen. Och att man med trygghet kan anförtro åt ordförandena att på detta sätt undantagsvis, såsom herr Lindman sade, »tjänstgöra som enmansdomstol», förefaller desto säkrare, då man vet, vilka för utmärkt opartiskhet kända personer, som Konungens befallningshavande åtminstone härstädes förordnat till ordförande.

Hyresnämnderna äro i allmänhet, ja, jag tror nog man kan säga över lag, inöalunda några sådana hänsynslösa institutioner, som man på vissa håll vill utmåla dem. En mycket bekant stor husägare

*Ang. lag
mot oskälig
hyresstegrning
m. m.
(Porta.)*

och representant för husägareintresset har vid ett tillfälle — i ett anfall av alltför stor öppenhet — till mig yttrat, att hyresnämnderna här i Stockholm äro så gentila, att de därigenom bevisat sin obehövlighet. En mängd hyresgäster hava inför den hyresnämnd, där jag var medlem, uppträtt på ett sätt som verkligen icke vittnar om oersonlighet utan att man verkligen haft blick för situationens krav. En mängd gånger hava hyresgäster inför nämnden förklarat: visst inse vi att höjningar äro befogade, men vi vilja ha en rimlig höjning. Jag har knappast bevittnat ett enda fall då, när parterna avlägsna sig från nämnden, det hörts allra ringaste missljud från hyresgästernas sida över att de ej skulle blivit ordentligt och riktigt behandlade.

I övrigt ber jag att få protestera mot den anda, som delvis genomgick herr Lindmans anförande och som går ut på, att detta att få rätt är detsamma som att klaga. Det förefaller mig, som om detta borde vara en övervunnen ståndpunkt åtminstone för den som har något så när moderna åsikter i dylika frågor. Jag för min del har vid en del tillfällen uttryckt saken så, att jag anser, att det finnes en naturlig rätt att få rätt, men att det icke finnes någon naturlig rätt att processa. Jag anser att den naturliga rätten att få rätt är till fullo tillgodosedd genom en hyresnämnd utan möjlighet till överklagande. Jag ber att få uttala mig mot varje tanke på en klagostans över hyresnämnderna.

Herr Lindman: Herr talman! Jag vill blott yttra några få ord med anledning av detta senaste anförande. — Då herr Tengdahl säger, att hyresnämndernas sammansättning är utmärkt bra, så ber jag få säga, att jag aldrig med ett ord bestritt den saken. Jag känner icke till, vilka personer som sitta i nämnderna, jag har icke haft med dem att göra; jag betvivlar icke hans påstående det allra ringaste. Men detsamma gäller ju många andra myndigheter. Våra domstolar bestå också av bra folk, men likafullt hava vi för våra domstolar infört icke bara en utan två instanser att klaga uti. Å administrativ väg kan man också klaga hos Konungens befallningshavande och regeringsrätten, och beskattningsmål kan man också överklaga. Men här skall man ha det så att i alla fall faktiskt, det måste man erkänna, avgörandet kan bli beroende på en person. Denne må vara aldrig så utmärkt, han kan i alla fall begå misstag.

Då herr Tengdahl säger, att jag i mitt anförande skulle hava givit ton av, att man här skulle vilja tala för möjligheten att underlätta processandet, så ber jag att få säga, att detta är ett fullständigt misstag av herr Tengdahl. När jag säger, att en person, som känner sig orätt behandlad, skall hava rätt att överklaga, så menar jag, att det kan tänkas fall, då en person är orätt behandlad, och när han känner så starkt, att han blivit illa behandlad, så måste han väl hava rätt att få överklaga. Det betyder icke att processa, icke ett oändligt processande utan bara rätt att överklaga.

Då herr Tengdahl talar om det samarbete mellan hyresnäm-

Ang. lag
mot oskäligen
hyresstegrings
m. m.
(Forts.)

derna, som existerar i Stockholm, och håller före att det är så bra, därför att nämnderna få rådgöra med varandra och komma överens, så är det ju klart att då skulle det icke heller bli så många överklaganden, varför man borde kunna låta betänkligheterna fara för skapande av en högre instans, ty det står i varje fall fast, att en person kan tro, att det kan begås orätt mot honom. Detta kan inträffa, och han har icke rätt att klaga, vilket han har under andra förhållanden.

Herr Tengdahl nämnde något om utseende av skiljenämnder, men hyresnämnderna äro icke likartade med skiljenämnder. I skiljenämnden utser jag en bisittare och den andra parten sin; det är där fullkomligt frivilligt man överlämnar saken, men när det är fråga om dessa hyresfrågor, då är det icke frivilligt, då tvingas man. Man får skilja mellan frivillighet och tvång.

Jag vill säga ett ord till, herr talman, eftersom jag har ordet; jag skall icke besvara kammaren länge. När det talas om, att man icke för protokoll i hyresnämnden och att det kan hända, att man måste göra om proceduren, så hade jag tänkt mig att det vore möjligt, att man förde protokoll i de fall dessa två reservanter finnas. Man behöver sålunda icke föra utförligt protokoll i alla mål, men när det finnes någon gång två reservanter, som här är talat om, skulle man föra protokoll, så att denna myndighet skall kunna på grund därav bedöma frågan.

Slutligen vill jag säga, att då både herr Holmdahl och lagutskottets ordförande använt det uttrycket, att Konungens befallningshavande icke förstå detta bättre än hyresnämnderna, så är jag övertygad om, att det nog är på det sättet, ty hyresnämnderna syssla med dessa saker dag ut och dag in och bli erfarna på området. Det är dock icke bara däri det sitter, det sitter i att kunna i tvistiga fall få prövning av en sak. Då lär Konungens befallningshavande få lov att gå in i en sådan prövning och skapa sig förutsättningar för att bedöma saken. Detta är vad jag velat framhålla.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Jag tror för min del, att man ganska mycket överdriver behovet av en överinstans. Det är icke i så synnerligen många fall man kunnat påvisa, att hyresnämndens beslut varit av den art, att ett berättigat missnöje har kunnat göra sig gällande.

Inom utskottet har jag icke ställt mig avvisande mot en överinstans, om det varit möjligt att praktiskt utforma ett förslag i den riktningen. Det har dock visat sig under den debatt, som har förts, att det här möter ofantligt stora svårigheter och icke minst när det gäller landsbygden, där Konungens befallningshavande skulle bli överinstans. Det har tidigare erinrats om, att det väl kan gå an med denna anordning i residensstäderna, men hur skall den vara möjlig i de andra städerna?

Nu har det visserligen sagts, att ifall Konungens befallningshavande icke vore i tillfälle att granska lägenheterna, denna myndighet skulle kunna utse en enskild person att göra det; men då får

siste ärade talaren, då han påstod, att även om det av Kungl. Maj:t föreslagna priset på egendomen, 129,000 kronor, skulle bli faställt, så är dock priset mycket högt. Ja, men herr Larsson, har jorden då intet värde i Västeråstrakten, alldeles intill Västerås stad? Herr Larsson nämnde nyss, att staden betalt 600 kronor tunnlandet för mark, och menade, att det var ett billigt pris. Värderingen av denna egendom utvisar, att där finnes skog för 58,000 kronor och byggnader för 10,000. Drager man dessa 68,000 från det pris Kungl. Maj:t tänkt sig, 129,000, återstår för själva jorden 61,000 kronor, vilket motsvarar ett pris av 500 kronor per tunnland, således lägre, än staden förut betalt för jord.

Ang. försäljning av krono-egendomen Vallby nr 4. (Forts.)

Nu säger herr Larsson: Ja, men skogen skall stå kvar, ty området skall begagnas såsom park. Ja, det är naturligtvis härligt för staden att ha en park, men staden skall väl i alla fall inte få denna park till skänks. Jag föreställer mig, att det pris, jordbruksutskottet ansett vara det riktiga, och som är grundat på värdering av domänintendenten och domänvärderingsmännen, också är ett skäligt pris. Det är naturligtvis omöjligt för jordbruksutskottets ledamöter, som icke sett egendomen, att få ett klart begrepp om den saken, utan man får lita på värderingen. Jordegendomen, åtminstone en stor del av densamma, har av värderingsmännen befunnits synnerligen lämplig att stycka till tomter. Läget mellan en landsväg och Svartån är utmärkt, förklara de, och trakten skall vara naturskön. Vill staten skänka bort 53,000 kronor till Västerås stad, så må ju så vara, men då skall staden åtminstone erkänna, att den fått dem som gåva.

Jag hade som sagt icke tänkt yttra mig i frågan, men då herr Larsson påstår, att priserna skulle vara jobbarpriser, så kan det inte hjälpas, att man finner ett sådant uttalande kräva svar.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Jag har icke kunnat låta detta ärende gå förbi utan att säga några ord. Jag ber då till en början få nämna, att jag icke hunnit på förhand läsa handlingarna utan först nu fått reda på, hur det var ställt. Och då måste jag säga, att min uppfattning står i fullständig överensstämmelse med den, som herr Viktor Larsson uttalat, och som är i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Jag kan icke alls förlika mig med, att man driver jordpolitik från statens sida på ett sådant otillfredsställande sätt. Med hänsyn till de omständigheter, som hava framkommit i sammanhang med detta förslag, synes det mig, att priset är tillräckligt högt. Det får icke bli så, att, då rikets städer uppträda som köpare av statens mark, de få betala för mycket för denna mark. En sådan politik inverkar också utan tvivel på den allmänna prisstegringen på jord omkring ett samhälle och vållar därigenom svårigheter i den viktigaste fråga, som i utveckling stadda samhällen ha att lösa, nämligen bostadsfrågan.

Med dessa korta ord och i full anslutning till herr Viktor Larssons framställning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till hans förslag.

Herr Källman instämde häruti.

Ang. försälj-
ning av krono-
egendomen
Vallby nr 4.
(Forts.)

Herr Larsson i Västerås: Herr talman, bara ett par ord! Jag vill till herr vice talmannen säga det, att på den egendom, som jag tillät mig anställa jämförelse med, fanns också skog, och jag sökte göra tydligt, att denna egendom både till läge och beskaffenhet var jämförlig med den nu ifrågavarande. Således kan man, om man skall göra en jämförelse härvidlag, icke taga åkerbruksjorden för sig och skogen för sig, utan man måste taga hela arealen, då man skall göra en sådan jämförelse.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övertvägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren med avslag å jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 86, bifaller Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan. Voteringen utvisade 56 ja, men 65 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Härefter upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar jämte en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 22 mars 1918 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 226, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att i de i berörda protokoll närmare angivna, under 7 särskilda punkter upptagna ärenden, medgiva försäljning av kronoegendomar eller upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Efter föredragning av utskottets framställningar i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i punkterna 1)–6) av förevarande proposition blevo desamma av kammaren bifallna.

har att räkna med tomtvärde, då området huvudsakligen är avsett för tomter.

*Aug. försäljning av kronoegendomen Vallby nr 4.
(Forts.)*

På denna egendom ha även värderingsmännen uppskattat växande skog till värde av 57,878 kronor, och åbyggnaderna ha uppskattats till ett värde av 10,050 kronor. Nu har departementschefen på framställning av Västerås stad, vilken ansett summan vara för hög, gjort en nedsättning; sedan han räknat ifrån 25 % av värdet av åbyggnaderna, kommer han till en summa av 129,000 kronor. Den föregående ärade talaren framhöll, att det icke skulle vara meningen att bebygga detta område, utan en del skulle upplåtas till kyrkogård, och det övriga skulle icke användas till byggnadstomter, men av handlingarna framgår att stadsfullmäktige sagt, att åbyggnaderna hade de icke användning för därför att egendomen skulle styckas till tomter. Därför ansågo de, att nämnda belopp vad åbyggnaderna beträffar skulle frånräknas försäljningssumman.

Vi ha inom avdelningen haft den uppfattningen, att man här haft att göra med ett fall, en jordavsöndring, där jordens egentliga värde utgöres av tomtvärde. Nu sade den föregående talaren, att staten bör icke genom högre jordpriser driva upp jordvärdena i städernas närhet. Det är alldeles riktigt, men man har icke någon garanti för att de städer, vilka köpa kronans jordegendomar, som ligga intill städerna, icke komma att driva upp tomtvärdena. Hade man garanti för att de människor, som komma att bygga på dessa marker, finge marken för det pris, som staten upplåtit den till, kunde man lättare gå med på det. Det är klart, att vilka samhällen som helst, som köpa jord, försöka få den så billigt som möjligt, och det gäller naturligtvis även Västerås stad.

Det är, som jag framhöll, mycket svårt för utskottet att bilda sig en bestämd uppfattning om värdet på en egendom, som man aldrig sett, då man icke har annat att döma efter än handlingarna. Då har man icke annat att hålla sig till än den i vederbörlig ordning verkställda uppskattningen, som gjorts för försäljning av kronans egendomar. Det är på denna uppskattning, som avdelningen och sedan utskottet stött sig, då vi kommit till det resultat, som vi kommit till i utlåtandet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Åkerlund: Herr talman! Att herr Larsson i Västerås håller på att Västerås stad bör ha så billigt pris som möjligt, är inte märkvärdigt. Det kan ingen undra på det, ty man håller gärna med den man äter med. Men det får jag säga, att vad han nämnt om att tomtpriserna skulle drivas upp i höjden genom det av värderingsmännen åsatta beloppet kan icke hålla streck, ty sannerligen vill Västerås stad hålla tomtpriserna till 1,500 kronor tunnlandet strax utanför Västerås stad, så kan ingen klaga över tomtprisen. Om vi titta på förhållandena utanför andra städer i Sveriges land, så skola vi komma till den åsikten, att priset är ofantligt billigt.

Ang försäljning av kronoegendomen Vallby nr 4.
(Forts.)

Jag är alldeles viss om att om en jobbare finge köpa denna egendom, som det här är fråga om, skulle han förtjäna betydliga belopp, och det vore mycket sorgligt. Jag tror därför, att det förslag, utskottet kommit till, är mycket humant, och ber att få yrka bifall till det.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag skall icke länge uppehålla tiden. Man kan ju som herr Åkerlund anse, att Västerås stad får denna statens egendom till billigt pris. Jag tror dock, att jag har visat, att priset icke är billigt, även om man bifaller Kungl. Maj:ts förslag. Jag har visat med siffror, att priset blir högre, än staden har betalat till enskilda för egendomar av samma beskaffenhet i stadens närhet. Jag ber att få fästa den siste ärade talarens uppmärksamhet jämväl därpå, att i en stad vill man icke bebygga ett område utan vidare, sådant det är. Ett dylikt område måste regleras, där skall ordnas med vägar och gator, framdragas vatten- och avloppsledningar samt belysningsledningar o. s. v. Sålunda tror jag, att man icke kan säga, att detta är något billigt pris, om hänsyn toges även till dessa extra kostnader.

För min del vill jag icke alls plädera för att staten skall avstå någon jord ens till en kommun utan att ha ordentligt betalt för den. I detta fall anser jag att staten får ordentligt betalt, även om egendomen säljes för 90,000 kronor. Jag vill likväl icke yrka på det, utan inskränker mig till att yrka bifall till det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet 129,000 kronor.

Nu sade talaren från jordbruksutskottet, den näst siste talaren, att hade man garanti för att städerna icke själva jobbade upp priserna, utan att allmänheten kunde få fördel av att staten sålde till hyggliga pris, då kunde han för sin del vara med om saken, och han ansåg, att jordbruksutskottet borde vara med om en sådan politik. Jag vill då beträffande Västerås stad upplysa om, att staden har haft bostadssvårigheter under många år. Den har i sin tomtpolitik tillämpat den principen, att den icke i något fall har tagit mer för tomterna än självkostnadspriset. För vissa områden, avsedda att bebyggas med mindre bostadslägenheter, har staden till och med gått under självkostnadspriset för att kunna åstadkomma bostadsproduktion.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Är det så, att riksdagen anser, att den icke kan gå till mötes i detta fall, blir det för staden att se sig om efter ett annat område till kyrkogård. Det är behovet av ny kyrkogård som utgör huvudsyftet med inköpet av egendomen. Tomtmark för byggnadsändamål finnes förut på andra bättre belägna områden. Jag vill än en gång betona, att på det håll, där egendomen ligger, finnes icke utsikt att inom en överskådlig framtid åstadkomma försäljning av tomter för bebyggande.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Jag hade inte tänkt behöva yttra mig i detta spörsmål, men uppkallades av den

*Ang. lag
mot oskälly
hyresintegrin
n. n.*

(Forts.)

man ju en motsvarighet till denne enskilde person i hyresnämnden, som man nu klagat över att han har så stor makt. Skall man tillskapa en överinstans, måste man ändå se till, att denna överinstans besitter större kompetens att bedöma här ifrågavarande saker än vad hyresnämnden har. En sådan kompetens kan omöjligen göra sig gällande därigenom att Konungens befallningshavande utsänder en person att se på lägenheten. Om en överinstans blir inrättad på sätt reservanterna föreslå, tror jag, att klagomålen komma att bli i högre grad berättigade än de klagomål varit, som hittills förekommit.

Jag kan, särskilt i den inlaga vi fått från fastighetsägarehåll, icke finna, att det är så mycket bristen på överinstans man klagat över som just det förhållandet att lagen finnes till. Det är lagen man vill ha bort; om den kommer bort, behöva de ju icke klaga över brist på överinstans. Jag har här ett stort konvolut med papper från fastighetsägarehåll. Visserligen påpekas i ett enda fall önskvärdheten av en överinstans, men vad fastighetsägarna här särskilt trycka på är, att de vilja ha bort lagen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr L ü b e c k: Herr talman! Jag trodde verkligen, att man inom lagutskottet haft till sitt förfogande någon exempelsamling på de, såvitt jag kan förstå, ganska orimliga och i många fall upprörande rättsfall, som förelegat från prövningen hos hyresnämnderna. För min del har jag sett en hel del exempel återopade, men har icke tagit med mig någon samling. Jag tog nämligen för givet, att man inom lagutskottet hade tillgång till samma material.

Nu tycks man emellertid från alla håll i kammaren erkänna, och det har även regeringen gjort, att det är synnerligen önskvärt att införa en prövningsmyndighet. Om man erkänner det berättigade i detta, tror jag icke, att man får hesitera för de svårigheter, som andragits.

Första kammaren har beslutat uttala sig för en dylik prövningsmyndighet. Där har man icke ansett det föreliggande några oövervinneliga svårigheter. Herr Holmdahl har nyss väddjat till regeringen att till ett kommande år komma tillbaka med förslag om dylik prövningsmyndighet. Jag får för min del säga, att jag hoppas, att följande år i stället från regeringens sida skall komma ett förslag om upphävande av denna hyreslagstiftning och att vi till nästa år icke skola behöva den, åtminstone icke i dess nuvarande omfattning. Men skola vi få en prövningsinstans, så är det lämpligt att vi få denna instans redan i år.

Då nu i alla fall frågan går tillbaka till lagutskottet, hoppas jag, att de svårigheter man här har andragit som skäl för att icke inrätta en prövningsinstans, icke skola få anses vara avgörande för kammarens beslut i dag. Den frågan får man tillfälle att taga ställning till, när ärendet kommer tillbaka från utskottet igen. Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Ang. lag
mot oskälilig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

Herr Hamrin: Herr talman! Jag skall icke med många ord förlänga debatten. Jag skulle kunna inskränka mig till att i alla delar instämma i det anförandet, som för en stund sedan hölls av herr Lindman. Jag tror nämligen i likhet med honom och övriga talare, som ställt sig på samma ståndpunkt, att det är nödvändigt för rätts-säkerheten att skapa en högre instans, till vilken de kunna vända sig, som känna sig missbelåtna med de beslut, som fattas av hyresnämnderna.

Det framgår av ett par anföranden, som på åtskilliga håll ute i landet borgmästarna blivit utsedda att vara hyresnämndsordförande. Detta värv skulle således vara anförtrött åt en person, som har till daglig uppgift att skipa rättvisa och är fullt förtrogen med de ärenden, som här kunna förekomma. Men jag tror också man kan anföra, att på andra håll till hyresnämndsordförande utsetts personer, som visserligen fylla den betingelse lagen anger, nämligen att vara lagfarna, men en sådan person kan hava sin domareverksamhet förlagd till en tid mycket långt tillbaka och under en lång följd av år ha ägnat sig åt helt andra uppgifter än sådana, som den lagfarne ledamoten i fall som jag nyss nämnde, sysselsätter sig med. Vid sådant förhållande förefaller det mig, att rättssäkerheten i själva verket blir ganska minimal. Om man nämligen studerar lagförslaget närmare och ser på det sätt, på vilket hyresnämndens beslut skola fattas, så finner man, att det mycket väl kan inträffa, att i en mängd fall ordföranden ensam avgör frågan. Jag hemställer huruvida detta kan anses vara riktigt, huruvida det är att hålla på den grundprincip, som särskilt denna kammare vid så ofantligt många tillfällen velat hävda, när det gällt att trygga rättssäkerheten, att lägga dessa avgöranden i en enda persons hand, då denne till och med under loppet av många, många år icke sysslat med dylika frågor.

Nu har här sagts, att man icke påvisat synnerligen stora olägenheter. Ja, hur skulle det kunna ske? När man icke kunnat överklaga de beslut, som blivit fattade, innebär detta åtminstone formellt sett, att några försök icke kunnat rättsligen förekomma. Men att sådana i själva verket äro påvisbara åtminstone på den plats där jag är hemma, är icke svårt att här anföra. Jag skulle kunna anföra ett exempel, och det må tillåtas mig att göra detta — jag skall fatta mig synnerligen kort — för att påvisa, vilket läge en husägare kan komma i. Det fanns på en plats — jag skall icke nämna namnet för att icke göra någon anklagelse mot en person, som icke har tillfälle att försvara sig — en stackars husägare, som hade ett mycket obetydligt rum, som han fick ledigt, genom att den person som hyrde det flyttade. Mannen var hantverkare och behövde rummet för egen räkning för att kunna utföra litet arbete för sitt och sin familjs uppehälle. Han hade en verkstad på annat håll, men denna var uppeldad med en fotogenkamin, och på grund av oljebristen kunde han icke använda sig av denna värmeinrättning och kunde därför icke sitta där med sitt arbete. Nåja, han blev av hyresnämnden förbjuden att använda denna lilla kammare till verkstad, utan hyresnämnden skulle besiktiga rummet och bestämma, huru det skulle hyras ut. Han gick och

väntade på det där vecka ut och vecka in. Han begärde då att få hyra ut rummet på annat håll. Nej, sade hyresnämnden, vi skola komma och besiktiga det och se till att det blir uthyrt. Han väntade ytterligare. Sent omsider kom hyresnämnden och besiktigade rummet med resultat, att han fick använda det själv. Han hade nog gått förlustig ett kvartals hyra eller användningen av rummet under ett kvarter. Jag hemställer, huruvida sådant där kan vara rimligt. Hade det varit en högre instans, så hade han åtminstone haft tillfälle att låta pröva den angelägenhet, som här förelåg.

Jag vill för min del icke bli misstänkt för att icke åtminstone på något sätt söka råda bot på det missförhållande, som denna lag avser att undanröja — och jag kan väl för övrigt knappast misstänkas för det. Å andra sidan reagerar jag mycket starkt mot, att man verkligen icke här har kunnat efter de många erkännanden, som gjorts så väl av statsrådet som av utskottsmajoriteten beträffande önskvärdheten åtminstone av en sådan instans, gå till botten av frågan och söka lösa densamma, så att vi alla hade kunnat vara tillfredsställda.

Nu vill jag visst icke göra anspråk på att kunna ingå på något bemötande av den utförliga kritik, som herr Pettersson i Södertelje hade med avseende å reservationens innehåll, men jag föreställer mig, att då nu, som nu här redan blivit nämnt, första kammaren bifallit densamma och frågan sålunda återkommer till lagutskottet, lagutskottet då skall finna möjlighet att lösa dessa svårigheter och gärna taga en del av de förslag, som här blivit reservationvis framförda av herr Lindqvist i Kosta och hans meningsfränder, i utbyte, samt giva oss verkligen en instans över hyresnämnderna, som här från olika håll blivit föreslagen.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få instämma i yrkandet om bifall till reservanternas förslag.

Herr Tengdahl: Herr talman! Jag tycker, att det är ett något egendomligt sätt av herr Lübeck att argumentera, då han talar om tillvaron av en upprörande exemplarsamling, men icke nämner ett ord om, vari det upprörande i denna samling skulle ligga. Jag vill bara utfala den förmodan, att det upprörande återfinnes väl närmast i en hel del sådana fall, där nämnderna erkänt, att husvärdarna nog suttit trångt — t. ex. på grund av långa kontrakt — och därför gärna skulle velat hjälpa dem, men icke kunnat göra det utan att överskrida sin befogenhet. Jag tror, att åtminstone Stockholms hyresnämnder kunna frigå sig från att hava fällt några som helst i annan mening upprörande utslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande moment, 2:o bifall till det av herr Holmdahl under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o godkännande

Ang. lag
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

av det förslag till avfattning av nämnda moment, som innefattades i den av herr Stårner m. fl. vid lagförslaget i dess helhet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 3 § 4 mom. i lagutskottets förevarande förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag till avfattning av nämnda moment, som innefattas i den av herr Stårner m. fl. vid lagförslaget i dess helhet avgivna reservationen.

Omröstningen utföll med 117 ja mot 52 nej; och hade kammaren alltså godkänt ifrågavarande moment i den av utskottet föreslagna lydelsen.

3 § 5 mom.; 5 §; *överskriften till 2—5 §§.*

Godkändes.

Som tiden var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare handläggningen av ifrågavarande utlåtande jämte behandlingen av övriga på föredragningslistan förekommande ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 15.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Leo m. fl.*, nr 445, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 381, angående tillfällig löneroglering för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.;

herr *Röing m. fl.*, nr 446, i anledning av samma proposition;

herr *Nilsson* i Kristianstad, nr 447, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 361, angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid armén; samt

herrar *Vennersten* och *Lithander*, nr 488, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 361 och 362, angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid armén och marinen.

Nämnda motioner blevo på begäran bordlagda.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,47 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
